

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

HAWTHORNE NATHANIEL

A NÁSZUTAZÁS
ÉS
EGYÉB ELBESZÉLÉSEK

FORDITOTTA
SASVÁRI ÁRMIN

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2016
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5557-47-7 (online)
MEK-16216

TARTALOM

A nászutazás.

Annácska első utazása.

A méregkeverő leánya.

A hóleány.

A kertész dala.

Amalti báróné.

A nászutazás.

Mindétig sajnálkoztam azon, hogy a legokosabb emberek is merő ostobaságot művelnek, a mikor házasodófélben vannak. Kinos aggodalommal fürkészik, hogy leendő oldalbordájuknál megvan-e a társadalmi tehetség, vagy az ezernyi apró előnyös tulajdonság, melyeket egy személy nem egyesíthetne magában, még ha a tökély mintaképe volna is.

A legnagyobb képtelenséget cselekszik e tökélyre éhező férfiak. És mit érnek vele? Egyszerre csak azon veszik magukat észre, hogy az aggkor küszöbén vannak és még sem választottak nőt; így hát arra vannak kárhozzátva, hogy vén napjaikat magányosan tengessék.

Pedig a kegyes gondviselés az emberiség egyik felét a másik fele, egyik nemét a másika számára teremtette. Világos, hogy, kevés bizarr kivételt leszámítva, csak a házasság hozhatja meg az embereknek a boldogságot. Bizony elhihetik, hogy a legerősebbnek látszó érvek, melyeket a házasság ellen felhoznak, tönkre silányulnak, ha okoskodni kezdünk rajta, hogy a törvényes szerelem csodákat tud művelni, elfeledteti velünk a legnagyobb imcompatibilitásokat.

Magamról tudom. Ifju koromban én is azon elveket vallottam, melyekről önöket az imént lebeszéltem. Igen finom tapintatu, a nőiességig érzékeny valék és nem tulzok, ha azt állítom, hogy Bullfrog Tamás e tekintetben nőiesebb volt, a legidegesebb menyecskénél. Izlésem oly finnyás volt, leendő hitestársamnál annyi tökélyt kerestem, akár mibe fogadhattam volna, hogy sohase találok inyemre való asszonyt.

Szóval nehezen lehetett engem kielégíteni. Ha valamelyik huri érdemesnek tartotta volna leszállni a paradicsomból, hogy nekem feleségnek kínálkozzék, nem tudom, hogy elfogadtam volna-e.

Igy tehát a legszebb kilátásom volt rá, hogy agglegényül fogok élni és meghalni; egyszerre csak, isten a megmondhatója, mikép esett a dolog; vidéken utazgattam; valahol megleptek, elbűvöltek, lefogtak, megkötöztek és alig két hét alatt megházasítottak azon nővel, kit ma mistress Bullfrognak hívnak.

Az esemény oly rohamos sebességgel ment végbe, hogy nem értem rá fürkészni; hitelt adék menyasszonyomnak, elhívén, hogy a rég keresett tulajdonságok, melyeket még nem mutathata meg, benne meg vannak; némi apró hibák nem kerülheték el figyelmemet, de szemet hunytam. De mindjárt látni fogjuk, hogy csakhamar alkalmam nyílt mistress Bullfrog hiányait kellőképpen méltányolni.

Még az esküvő napján két helyet fogadtunk ki a gyorskocsin, hogy rendes foglalkozásaim színhelyére utazzunk. Más utas nem volt a gyorskocsin, így hát oly kényelemben utaztunk, mintha nászutazásomra külön hintót fogadtam volna. Feleségem igen kedves jelenség volt, zöld selyem főkötőjében és prémes általvetőjében. Biboros ajkai mögül, ha mosolygott, a legszebb gyöngysorfogak kandikáltak. Mihelyt kiértünk a faluból, és egyedül valánk mint Ádám és Éva a paradicsomban, szenvedélyem lobbot vetett, társnőmtől egy édes csókot bátorkodtam lopni; mely profanáció ugy látszik nem boszantotta őt.

Ezen engedékenység felbátorított; a zöld főkötőt felebb emeltem fehér, sima homlokára, és ujjaimat barna selyem fürtei közé mertem mélyeszteni; e fürtök megfelelték az eszményképnek, melyet magamnak a hajfürtről alkottam.

- Kedves barátom, mondá mistress Bullfrog szeliden, ne bontsa ki hajamat.

- De édes Laurám - felelém és tovább játszottam fürteivel - az ön tündérkeze se tudja a fürtöt oly ügyesen fodorítani mint én, és meg is ígérem, hogy minden este én leszek oly bátor fürteit kibontani.

- Bullfrog ur, felelé ő, arra fogom kérni, hogy hajamat hagyja békében.

E szavakat oly határozott hangon mondá, melyhez a feleségek e legszelidebbje még nem szoktatott. Egyuttal egyik kezével megfogta kezemet és eltávolította a tiltott gyümölcstől, a másik kezével pedig gondosan megsimogatta a fürtöket.

Én igen izgékony ember vagyok, meg nem állom, hogy valami a kezemben ne legyen; meglevén fosztva szeretett nőm fürteitől, körülnéztem, hogy már most mihez nyuljak. A padon egy csinos kosárka volt, a milyenben a finnyásabb utazónők mindenféle ennivalókat, pl. piskótát, kétszersültet, hideg sonkát és egyéb apró utravalókat szoktak magukkal hordani. Felemeltem a kosárfedelelet és az ujságpapiros alá nyultam, melylyel a kosárka tartalma be volt takarva.

- Micsoda ez, kedvesem, kiálték fel, midőn egy palaczkdugaszt éreztem kezemben.

- Egy üveg kalydor, - felelé nőm, s a kosárkát kivette kezemből és visszatette a padra.

A mit nőm mondott, abban nem volt szabad kételkedni, pedig nekem ugy rémlett, mintha ez a kalydor xeres volna. Épen azt akartam nőmnek magyarázgatni, hogy ez a folyadék meg fogja rontani arcszínét, midőn egy váratlan baleset egyszerre sokkal komolyabb bajjal fenyegetett. Kocsisunk vigyázatlansága folytán a lovak neki mentek egy kavicsdombnak és ettől a kocsi ugy megrázkódott, hogy lábaink oda kerültek, a hol a fejnek kellett vala lennie. Hogy eszem ezen szomorú baleset alatt hol kószált, azt nem tudnám megmondani; - szegény eszemnek az a boszantó szokása, hogy épen akkor jár kóborolni, mikor legjobban reászorulnék. Így történt, hogy e katasztrófa miatt teljességgel megfeledkeztem arról, hogy van-e a világon egy mistress Bullfrog, vagy sincs. A szegény asszony - sok asszony szokott így járni - e pillanatban férjének zsámolyul szolgált. Némi erőlködés után sikerült a kényelmetlen helyzetből kivergődnöm; ösztönszerűleg nyakkendőm után kaptam, hogy azt megigazítsam; ekkor sajátságos csattanást hallék; a kocsis egy hatalmas nyaklevest kapott.

- Nesze, te gazember, amiért így csuffá tettél!

Azután egy második ütés sujtott a kocsis tulsó füle irányában, de ez oly szerencsétlenül volt irányozva, hogy a tenyér a szegény ördög orrát érte, még pedig oly erővel, hogy a vér csak úgy csurgott belőle.

Ki volt az a sajátságos alak, mely kocsisunkat ily kemény leczkében részesítette? Meg vallom, hogy ez rejtély volt előttem. A nyakleves egy személytől jött, kinek sivár fején itt-ott szürkés hajszálok voltak elhintve, kinek haragos arczát egyaránt az emberiség szebbik és kevésbé szép feléhez tartozónak lehetett mondani. Hangja töredezett, mintha fogatlan szájból jönne, üres inyei beillettek volna akár borjúlábaknak is. Ki lehetett ez a szörnyalak?

Nem említem fel azon körülményt, mely reám nézve a legrettenetesebb, hogy ezen személynek - már lett légyen akárki - épen olyan bundája volt, mint mistress Bullfrognak és zöld köpenye, mely a heves mozdulatok következtében leoldódott a vállról. Rémületemben és zavaromban azt hívék, hogy az öreg Nick nőm formáját öltette és belebujt ruháiba. És ezen eszmém csakhamar megerősödött, mert az imádott nő nyom nélkül eltűnt.

- Nos uram, siessen és segítsen e nyomoréknak, hogy a kocsit helyre zökkenesse, mondá a furcsa alak.

Majd észrevette, hogy az utfélén három paraszt ember áll, kik nyugodt egykedvűséggel nézik e jelenetet.

- Ti meg mit báméskodtok, mikor látjátok, hogy egy nő ilyen bajba jutott.

Azt vártam, hogy a parasztek el fognak szaladni, de nem tették, hanem felénk jöttek és segítettek a kocsit felemelni. Én is hozzáálltam a munkához, noha meglehetősen vézna, gyenge ember vagyok; végül a kocsis is követte példámat, noha orrából még egyre csurgott a vér; nyilván attól félt, hogy egy harmadik nyakleves bezuzza koponyáját. A szegény fiu maga is bajban volt, de mégis szánakozó pillantásokat vetett reám, mintha én szánandóbb ember volnék nálánál.

Nem tudtam fejemből kiverni azon gondolatot, hogy éber állapotban álmodom; csak azt lestem, hogy a kerék meginduljon és én beletehessem a kezemet, a fájdalom tán felébreszt majd...

- Mit művel itt, hisz rendben vagyunk már, szólalt meg mögöttem egy szelid hang; köszönöm barátim a szives fáradozást... Hogy izzad! Bullfrog ur, hadd törölöm le arczáról a veritéket... Kocsis ne busuljon annyira e baleset miatt, örüljünk, hogy nem zuztuk be az orrunkat.

- Ugy látszik, hogy az én orrom nem számít, dörmögé a kocsis és megdörzsölte fülét, majd az orrát tapogatta, hogy vajjon ott van-e még az arczán... Istenemre mondom, azt kell hinnem, hogy ez az asszony boszorkány.

Az olvasó tán el se fogja hinni, pedig való igaz, hogy feleségem ott állott mellettem, szép ébenfűrteivel, biboros ajkai közt a gyöngysorfogakkal; ajkain ismét az égi mosoly játszott. Nyilván sikerült neki a szörnyetegtől visszahódítani a prémes bundát és köpenyt; tetőtül talpig ismét az imádott nő volt, ki a katasztrófa előtt ült mellettem. Hogyan tűnt el? Ki hozta vissza? Mióta van megint itt?

Mindezek sokkal mélységesebb rejtélyek, semhogy szegény fejem hamarjában megoldhatta volna. Csak annyit tudtam biztosan, hogy feleségem itt van. Nem maradt egyéb teendőm, mint ismét kocsiba szállni és továbbra is nem csupán ez utazásra, hanem az egész életen át hü társa maradni.

Mikor a kocsis ránk zárta a kocsi ajtaját, fülem hallatára oda kiáltott a parasztekhoz:

- Azt hiszitek, biztonságban van az ember, mikor a tigrissel van egy kalitban?

Ez a kérdés nem vonatkozhatott az én helyzetemre. De megvallom, bármi esztelenségnek fog is látszani, hogy lelkesedésem távolról se volt akkora, mint akkor, midőn a kedves mistress Bullfrogot először nevezhetém magaménak. Ő bizonyára a legszelidebb nő, a házassági boldogság angyala; de attól félttem, hogy legédesebb szerelmi merengésem közepette az angyali fő helyét ismét ama szörnyalak foglalja el; önkénytelenül is eszembe jutott az a mese, melyben egy tündér, hol szép asszony alakjában, hol meg utálatos szörnyetegnek jelen meg; úgy néztem mistress Bullfrogra, hogy no most mindjárt meglesz a rettenetes átalakulás.

Meg akartam szabadulni e borzasztó gondolatától, felszedtem a hirlapot, melybe az élelmi szerek takarva voltak, és melyen a széttört kalydoros palaczk folyadéka felette gyanus nyomokat hagyott. A hirlap már két-három éves volt, mindazonáltal találtam benne egy több hasábos cikket, mely kíváncsiságomat nagy mérvben keltette fel.

Egy törvényszéki tárgyalásról van szó, melyben az foglaltatik, hogy valaki házasságot ígért egy nőnek, de ez ígéret alól feloldatni kérte magát. A felhozott okmányok közt legérdekeesebbek voltak a szerelmes levelekből közölt kivonatok, melyek lángoló nyelven valának írva. Az elhagyott leány személyesen jelent meg a bíróság előtt és bizonyítgatta, hogy kedvese sötét hálátlansággal viszonzza a kapott szerelmi bizonyítékokat; kárpótlást követelt és az alperes inkább megfizette ezt, semhogy egész életén át eltűrje a felperesnő szörnyü szeszélyeit. Midőn elolvastam a kérdéses nő nevét, borzasztó gyanu támadt bennem.

- Asszonyom, szólalék meg és mistress Bullfrog szemei elé tartám az ujságot, (képzem mily rettenetes valék e percben) asszonyom, ismétlém fogcsikorgatva, nem ön volt a felperesnő ez ügyben?

- Hogyan, kedves Bullfrog ur, én azt gondoltam, hogy e pert mindenki ismeri?

- Borzasztó! rémületes! kiálték fel és ülésemen hátrahanyatlottam.

Kezeim közé rejtém arczomat és zokogtam, mintha végórák közelegne. Én, aki a legfinyásabb, legnehezebben kielégíthető ember valék, ki a legeszményibb, legtökéletesebb nőt kerestem mindig feleségnek, hogy éldehessem azon rózsabimbó tündöklő harmatát, melyet szüzi szivnek neveznek! és eszembe jutottak az ébenfürtök, a gyöngysor fogak, a kalydor, a kocsis bezuzott orra, az édes szerelmi titkok, melyeket bíróság, esküdtek, és ezernyi hallgatóság előtt kérkedő hangon elbeszél. Még hangosabban zokogtam.

- Bullfrog ur! szólita meg feleségem.

Hallgattam; nőm ekkor megragadta kezeimet és szemem közé nézett.

- Bullfrog ur - mondá szeliden, de mégis minden tőle kitelhető nyomatékosan; engedje meg, hogy kedélyéről elűzzem e felleget; bebizonyítom önnek, hogy érdekében áll jó férjnek lenni, nekem meg eltökélt szándékom, hogy jó feleség leszek. Ön némi tökéletlenségeket fedezett fel élte párjában. Ugyan mit remélt hát? Hisz a nők nem angyalok; ha azok volnának, csak a menyországban mennének férjhez, vagy legalább is finyásabbak volnának.

- De miért titkolta e tökéletlenségeket? mondám fuldokolva.

- Beh naiv emberke ön, felelt a mistress és megveregeté arczomat. Hol hallotta azt, hogy egy nő a menyegző előtt elárulta hibáit? Lássá én mulatságos embernek találok önt.

- Hanem az a per? dörmögém vissza.

- Hát becstelentő az rám nézve? kiáltott fel mistress Bullfrog. Hogy lehet ezen ügyet ily hamis szempontból felfogni? Megvallom, ezt nem vártam volna öntől! Hogy róhatja fel nekem bünül azt, hogy diadalmasan védtem magamat a rágalom ellen, és arra kényszeríttem a törvényszéket, hogy megtorolja a becsületemen ejtett csorbát.

- De, folytatám kissé félrehuzódva - attól féltem, hogy ez a sok »de« megharagitja kedves életpáromat - de kedves barátnőm, nem lett volna okosabb mitse szólni és ez embert megvetéssel sujtani?

- Nagyon helyes, Bullfrog ur, gunyolódék a mistress, de ha ezt teszem, hol volna az ötezer dollár, melyekkel most majd megtölthetjük raktárainkat?

- Mondja igazán, mistress Bullfrog, kérdém és lelkendezve lestem a választ ajkairól. Igazán ötezer dollárt emlegetett?

- Becsületemre mondom, felelé ő, a bíróság ötezer dollár kártérítésben marasztalta el a gazembert és én félretettem e pénzt kedves Bullfrogom számára.

- Az már más, kedves feleségem, kiálték fel kitörő örömmel; akkor hát engedd meg, hogy keblemre szorítsalak! most már szent lesz a béke; elfeledem a tökéletlenséget, mely ily szép eredményre vezetett. Sőt mi több! örülök e pernek és áldom emlékét! Mi boldog vagyok most!

Annácska első utazása.

I.

Ti-drom! Ti-drom!

A dobos bejárja az egyik külvárost; a kis Anna odaáll a kapuba és hallgatja a pergést, várja mit fog »közhírré tenni« ez az ember.

Figyeljünk hát mi is.

Hallgat! azt kiáltja ki, hogy egy elefánt, egy oroszlán, egy királytigris, azután egy orrszarvu, meg más nem kevésbé furcsa állatok érkeztek az állatseregletbe, szívesen fogadnak mindenkit, a ki szerencsétlenni akarja őket látogatásával.

Annácska szívesen menne, ugy-e? Az ám; látom, hogy a kedves gyermek unni kezdi ezt a széles, kiegyengetett utcát, melynek kereklobbu fáin alig szűrődik át a napsugár, hol a követ oly tiszta, mintha egy hollandi cseléd megmosta volna. A kis leány úgy érzi, hogy más láthatárba kell jönnie; ezt minden gyermek óhajtja, én is így tettem, mikor kis fiu voltam.

Akar a kis Anna velem jönni? Lám, csak kezet kell neki nyújtani és már jön, mint a kis madár, melyet a zephir is elhordhat; szép kék selyem ruháskájában, kicsiny piros cipőjében vigan szökell mellettem.

- Lassan csak Annácska, fonja össze barna fűrteit; hadd kössem meg a kis főkötő szalagjait; gondolja meg, hogy elmegyünk világnézni.

A legközelebbi keresztutnál megakadt a kocsiközlekedés; bérkocsik, gyorskocsik összeütődtek, a kocsisok káromkodnak, nem hogy segíteni iparkodnának a bajon. Utánuk két- és négykerekű szekerek jönnek, megrakva hordókkal és egyéb portékával; néhány könnyű hintó vágatva ment neki a gomolyagnak, növeszteni a zavart. Majd hogy össze nem törtek.

Azt hiszitek, a kis Anna félt e zsvajban? Bizony nem félt. Nem szalad ijedezve mellém, hanem mosolyogva egyenesen tova lépked; oly boldognak érzi magát e tömegben, mely gyermekkorát ép úgy tiszteletben tartja, mint az aggkort. Senki se meri meglökni, mindenki félreáll, hogy szabad utat engedjen neki.

Sajátságos, a gyermek tudni látszik, hogy joga van az emberek tiszteletére.

De mi történt, hogy szemei úgy csillognak az örömtől? Egy utszéli zenész ült a templom közepén; panaszos dala elvész a járókelők lépteinek, hangjainak neszében, a szekerek, kocsik dübörgése közepette. Senki se figyel a szegény hegedüsre, csak én meg a kis Anna, ki a dallam rythmusa szerint szedegeti kis lábait, mert őt a zene ellenállhatatlanul tánczra indítja. - Hol keressek magának tánczost kedves Anna? az egyiknek köszvénye, rheumája van, a másikat az idők terhe vagy a betegség nyomja; emez itt oly nehézkes testet visel, hogy ugrálása, topogása bezuzná a járda deszkáit, a legtöbben azért járnak ólomlábon, mert szívük nehezebb a legsúlyosabb ércznél. Minő tánczos társaság! Magam is oly gentleman vagyok, kinek lábai sokkal kimértebb modoruak, semhogy ily gyakorlatra adnák magukat. Ne vegye rossz néven, kedves Annácska, ha fontolva lépkedek tova.

Szeretném tudni, ki nézi örömeztobb a boltkirakatokat, én vagy ez a bohó gyermek. Mindaketen szeretjük a rikitó színű selyemkelméket, együtt bámuljuk az aranyművesek csecsebecsét és az ékszerészeknél tündöklő temérdek drágaságot. De úgy tetszik nekem, hogy a kis Anna kíváncsibb mint én. Lábujjhegyeire áll és benéz az üvegtáblákba, azután leguggol és úgy nézi a görfüggönyök alatt kirakott tárgyakat. Őszintén megvallva, mindaketten egyaránt szeretjük mindazt, ami fénylik, ragyog.

II.

Egy boltot látok, mely gyermekkoromra emlékeztet és ezért bűvös vonzerőt gyakorol reám. Mily gyönyörködve jártatom szememet a nyalánkságokon, melyeket egy cukrász ügyesen kirakott! Az édes titkot rejtő széles torta, mely kellemesebb illatot ad a rózsánál is; a gömbölyű szögletes sziv alakú mézesbábok, sütemények, a kis sütemények, melyeket oly szépen »puszi«-nak nevez a nép; a fenséges pyramisok, melyek dús, gazdag örökösök lakodalmait fogják ékesíteni; a korinthusi mazsolával tömött halmok, melyek csucsát vakító cukorhó takarja; a befőttek, a nagy billikomokban átlátszó cukorkák, minőket a gyermekek úgy szeretnek, az ifjak és hajadonok pedig a beléjük zárt versecskék miatt keresnek.

Bizony e szép dolgok után a nyálam is foly és magának is kis Anna; pedig csak képzeletünket izgatja. Csak nem harapunk bele ama plumpudding árnyékába!

Sajnos, hogy oly kevesen vannak, kik örömet nézik a könyváros kirakatát. Annácska csak nem lesz holmi kék harisnya! Aligha nem. Parley Peters meséit már elolvasta, és nagyon megkedvelte a gyermekmeséket, bár azok manapság igen gyérek lettek; esztendőre alkalmasint járat valami gyermeklapot. De köztünk legyen mondva, Annácska a tele nyomtatott lapokat csak az ujjával olvassa, szemével csak a csinos képeket szereti nézni, melyeknek eleven, vidám színei mindig egész sereg mókust csalogatnak a könyváros kirakataihoz.

Mit szólna Annácska, ha a könyvben, melyet új évre küldeni fogok neki, meglátná piczi kis arcát aranyozott színekbe lefestve? aztán megtartaná a könyvet és egykoron valami szép baba olvasni tanulás közben nézegethetné kis mamája képét. Igazán pompás egy gondolat!

III.

A kis Anna már megelégette a képeket, meg fogja kezemet és a város leggyönyörűbb boltja felé vonzol. Jaj de szép! igazán csak bolt volna ez és nem a tündér-ország? Hisz itt látom a királyt és a királynét egymás mellett az aranyos hintón, a királyi fogat mellett czifra udvaroncok nyargalnak. Itt vannak a piczi konyhaszerszámok; nyilván ama felséges személyiségek használatára valók, ha eszükbe jut kártyapalotájuk nagy termében asztalt terítettetni. Emitt egy törököt látok, classicus turbánjával, magasan villogtatott pallosával nyilván ránk akar ijeszteni. Mellette egy chinai mandarin csóváltatja fejét és nyelvét öltögeti reánk; azután lovasok, piros és kék egyenruhás huszárok, teljes katonabandával; de ez oly távol van, hogy már nem halljuk hangját. Hosszu utat tettek meg és most a kereskedő nagy fali órájába térnek be szállásra; nyilván egyenest Liliput-országból jöttek ide.

Lássa, kedves Annácska, ezeknek a katonáknak semmi dolguk; királynéjuk nem igen gondol hódításokra, nem holmi Semiramis vagy Katalin czárnő. Ő csak azt a csinosan öltöztetett bábút szereti, mely kék gyöngyszemeivel úgy ránk néz. Ez a kis leányok igazi játékszere. A bábu rendesen nagyon közönséges fából való, de ők valamely eszményi személynek tekintik, melyet a képzelem élettől ruház fel, mely csakhamar hősnője lesz egy jól kigondolt regénynek, egyetlen lakója ama piczi világnak, melyben a gyermekek az uralkodók.

Annácska mindabból, a mit itt mondtam, alkalmasint egy szót sem ért; de azért nem kevésbé sovár szemeket vet a kirakatba.

Ne féljen kedves, visszajövet majd betekintünk a boltoshoz; addig a szép bábu hadd nézze tovább örökös mosolyával az erre járó delnöket, kik csak oly bábuk mint ő, eleven játé-

szerek; a gyermekeken, kiket maguk után czipelnek, semmi se komoly, csak az arcz. Oh bábu! bölcs leczke vagy ama kaczerkodóknak, kik gyakran annyit sem érnek mint te; de a leczkét nem értik.

Menjünk Annácska, majd találunk még más játékszerárust is, most menjünk dolgunk után.

IV.

A tömeg növekszik. Érdekes tárgy az elmélkedésre, ha az ember e tolongásban oly teremtésekre akad, melyek a magányban születtek és melyek az emberek közé jutván, jó formán új természetet nyertek. Ime ott amaz ablakban a kis kanári; szegény madárka! Ködös egünk alatt aranyos tollai megfakultak; nyilván szeretne szülőföldje balsamot árasztó lombjai közt röpködni; de városi polgár lett, kénytelen-kelletlen városias szokásokat, sőt városias köntöst is öltött. Aztán nem is úgy énekel, mint a mikor szabad volt. De úgy látszik, nem bír annak tudatával, hogy mit vesztett. Vajjon szerencsétlenségnek mondhatjuk-e ezt?

Látja azt a papagályt, torokszakadtából kiáltja hogy: Szép Jakli! szép Jakli! Bolond madár, mit boszantod ügyességed fitogtatásával a járó-kelőket: nem vagy te szép Jakli, ha még oly fényes is a tollad. Ha legalább azt mondanád, hogy: Szép Anna. Legalább értelme volna fecsegésednek.

Hát azt a fürge mókust a gyümölcsboltosnál látta-e, hogy szökdécsel előre meg hátra a kerék mellett? Örökös munkára van kárhoztatva és mulatságát leli benne; ez aztán az igazi filozóf.

Amott egy borzas szőrű nagy állat czammog felénk; valami juhászkomondor; most gazdáját keresi és megszimatol minden erre menőt; nedves orrát odadörzsölte Annácska piczi kacsójához... Ugy-e szeretett volna vele játszani? De ő nem törődik magával, tovaballag. Szerencsés utat, hü állat.

Nézze ott a küszöbön a nagy vastag macskát, mely szürke szurós szemével békésen nézi az embereket. Kétségkívül neki is volna mindenre valami megjegyzése. Bölcs miau, ha melléd állanék, nevezetes filozóf-pár kerülne együvé.

V.

Már megint itt a dobos. Nézzük csak itt a vásznat; tele van mázolja állatokkal, melyek alkalmasint királyt választani jöttek össze, mint hajdanában, a jó Aesop idejében. Hanem ott benn a seregletben nyilván egyéb dolguk van, mint királyt választani. Egész ide hallatszik ordításuk! Fogadni merek, csak azért jöttek el a rengetegekből, a hegyormokról, a forró sivatagból, vagy hóborította sarkvidékről, hogy kis Annámnak örömet szerezzenek.

A mint beléptünk, az elefánt tősgyökeres elefánt szokás szerint üdvözöl, meghajtja térdét és felénk nyújtja rengeteg ormányát. Viszonozzuk az üdvözlést, mert ez a sereglet legmiveltebb szörnyetege. A him és a nőstény oroszlán egy-egy hatalmas csonton rágódnak. A királyi tigris, ez a szép lázadó, méltóságos léptekkel járkal szűk kalitkájában. Nem sokat törődik a bámész tömeggel; ifjusága szép napjaira gondol, mikor Bengália sivatagjain a gazellát vette üldözőbe. Itt az ordas. Ne menjen közelébe, alkalmasint ez ijesztett úgy rá a kis Piroskára meg öreg anyjára. Az a hiéna éjjelnek idején sokat kószálhatott a Pharáok sirboltjaiban. Ugy látszik megfér a fekete medvével, mely honi erdőinkben látott napvilágot. Vajjon két ember, ha ily körülmények közt kerülnének együvé, meg tudnának egymással békességben férni? kötve

hiszem. Ott az a jegesmedve nagyon otrombának látszik, pedig azt hiszem, hogy mélyen gondolkodik. Visszagondol a jeges tengeren tett utazásaira, egykori békés rejtekhelyére és bocsaira, melyek a havon bolyongnak, szülőjüket keresve; ez érzelmős medve. Már az a majom egész más fajta; csunya pofákat vág, gunyolódik, rosz akarattal kötekedik. Annácska bizonyosan nem szereti a majmokat; ösztönszerűleg kedveli a szépet és ezért visszadöbben e rut állattól, mely annál visszataszítóbb, minél jobban hasonlít az emberhez. Nézzük inkább a csinos ponnyt, hogy vágat a porondon a zene ütemei szerint; ilyet kellene a kis Annának venni. Nini a fiatal lovász; háromszögletes kalapban, ostorát suhogtatva odalép a ponny felé, üdvözli a tömeget és egy szökéssel a ponnyra pattant.

Nem csalódom: a vézna termet, a rut orr, a torz pofa, ez valóságos majom, vagy a hegyi-manók királya. Menjünk ki Annácska; majmot lóháton az utcán is eleget láthatunk.

VI.

Már megint itt a dobos! egyre pereg a dob.

Az erős, férfias hang tulharsogja a tömeg ezerhangu zsibongását. Az emberek megállnak, körül veszik és áhitattal hallgatják. Akárhány pap a szószéken, vagy ügyvéd a tárgyaláson örülne, ha ily figyelemmel hallgatnák őket. Hallgassuk hát mi is a szavát.

»Egy ötéves barnafürtü, fekete szemü kis leány, kék selyem ruhában és fehér köpenykében ma reggel eltűnt hazulról; azon személy, a ki magával vitte volna, kéretik, vigye haza édes anyjához, a ki egészen kétségbe van esve.«

Megálljon csak, dobos, a gyermek meg van találva! oh kedves Annácska, beh roszat cselekedtünk; nem mondtuk meg mamájának, hogy szökünk; most egész magánkívül van és dobszóval hirdetteti az utcákban, hogy az a csinos gyermek, akit én egy percze se bocsátottam ki kezemből, eltűnt. Siessünk haza, mert minden percz újabb kinokat szül az anyai szivben. Hanem abban Annácskám mégis szerencséje volt, hogy csalódás, bubánat és könnytől óva tette meg első utját a világon.

A méregkeverő leánya.

Sok, sok esztendővel ezelőtt, valamelyik szép napon, egy Guasconti Giovanni nevű fiatal ember jött Dél-Olaszországból a híres páduai egyetemre, tanulmányait befejezni. A fiatal tanuló, kinek egész vagyona néhány aranyat tőn, lakást bérelt egy régi épületben, mely azelőtt egy már kihalt páduai nemes családnak ősi palotája volt; a főajtón meg volt most is a czimer. Giovanninak, ki az olasz történetet igen alaposan ismerte, eszébe jutott, hogy e család egyik őst, ki tán épen ezen házban lakott, Dante a pokolban helyezte el; e kellemetlen visszaemlékezés növelte a busulási hajlamot, mely uralkodni szokott rajtuk, midőn a szülői háztól első ízben eltávoznak. A fiatal ember szive elszorult, midőn belépett a tágas, elhanyagolt állapotban levő szobába, melyet bérbe vett. Kebléből sóhaj tört fel.

- Szent szüz! kiáltott fel a vén Lisabetta, ki a csinos fiatal ember kedvéért mindent a legnagyobb rendbe igyekezett hozni, - beh nagyot sóhajtott, signor! oly szomorúnak találja e lakást? Ugyan kérem, nézzen ki ezen az ablakon, melyen a szép nápolyi napra emlékeztető verőfény játszik.

Guasconti gépiesen engedett az öreg cseléd kívánatának, de a lombardiai verőfényt távolról se találta oly vidámnak, mint a nápolyit. De látott egy meglehetősen szép kertet, melyen számos, rendkívüli gonddal ápolt virágok tenyésztek.

- A házhoz tartozik ez a kert? kérdé Giovanni.

- Ments isten; felelt Lisabetta; nekem bizony csak úgy kellene, ha sok konyhavetemény volna benne. Most Rappaccini Giacomo doktor bírja, kinek hire, remélem, még Nápolyon is tul terjedt. E virágokat ő maga ápolja, azt állítják, hogy hatalmas nedveket szűr belőlük. Gyakran láthatja őt, amint leányával együtt a kertben járkal és gondozza a virágokat.

Az öreg cseléd végre valahára rendbehozta az egész szobát; az összes szentek oltalmába ajánlotta az ifjút és kiment.

Giovanni magára maradván, időtöltésből kinézett az ablakon a kertbe. Első pillanatra úgy látta, hogy botanicus kert, minőket Olaszországban sokat látni; de azután úgy vette észre, hogy ez a kert valaha egy gazdag családé lehetett. A közepén ritka tökélylyel faragott márványkut állott, de az idő az eredeti alakot már jelentékenyen megváltoztatta, kiforgatta formájából. A márványcső szűk nyílásából erős vizsugarak szöktek a magasba. A szökőkut halk moraja úgy tetszett Giovanninak, mintha egy elkárhozott lélek, melyet a végzet e dülöngő márványhoz lánczolt, nyögné el kinos panaszait. A szökőkut körül széles levelű, óriás virágu hatalmas plánták állottak; leginkább feltűnt egy kis fácska, melyet temérdek bibor színű virágok leptek el; e virágok fénye a golcondai rubintokra emlékeztete; úgy ragyogtak, mint ha a kertet egy második nap is bevilágítaná. A föld el volt lepve virágokkal, melyek kevésbé voltak vakitók, de meglátszott rajtuk, hogy titkos tulajdonságaik miatt a kertész nagy gondot fordít rájuk. Némelyek elegáns virágcserepekbe voltak téve, mások a földön kusztak mint a kigyók, míg mások magasra meredtek, mint ha mutatni akarnák magukat a feléjük nézőknek. Az egyik növény egy vertumna szobor alján hajtott ki és a szobrot oly gyönyörű füzérrel övezte körül, hogy a szobrász se tudta volna különb izléssel elhelyezni.

Giovanni soká nézte ezen idegenszerű tárgyakat; ekkor valami halk nesz, a lombok zizegése elárulá, hogy valaki dolgozik a kertben.

A kérdéses személy csakhamar meg is jelent: magas termetű, halvány, beteges arcú férfi, fekete tudori köntösben. Őszbecsavarodott haja, szakállá elárulták, hogy e férfi már túl van élte delén; a komor arc, melyen a sok gondolkodás mély barázdákat szántott, tán sohasem volt ifjú lángoló indulatok tükre.

A tudós kertész feszült figyelemmel szemlélte minden növényt, mintha be akarna hatolni legbelsőbb titkaikba, s fel akarná fedezni, hogy a természet miképpen hozza létre az egyes válfajokat. Gondos rendszerességgel fürkészte a törvényeket, melyek a levelek alkatát, a virágok színét és illatát megszabják. De bizalmas viszonyban nem volt a virágokkal, ámbár teljesen ismerte őket. Kerülte az érintkezést, úgy járt köztük, mint a ki veszélyes, vagy kártékony hatású tárgyak közt halad. E bizalmatlanság kellemetlenül érinté az ifjút.

Furcsának találta, hogy a virágápolás, mely rendszeresen a legkellemebb, legártatlanabb foglalkozás szokott lenni, oly nehezére esik ez embernek. Miféle ember lehetett ez, hogy reszket a virágoktól, melyeket maga plántált.

Az óvatos aggastyán mindig vastag keztyűket húzott fel, ha a növényről néhány hervadt levelet, vagy holmi élősdigallyakat akart leszedni; és ha azon gyönyörű virágcserejéhez ért, melynek biborszínű galylyai a kutat beárnyalták, még tetézte a vigyázatosságot; az arc alsó részét álczába rejté, mintha a természet e tündöklő remeke még sokkal veszedelmesebb tulajdonságokkal bírna. Sőt még ez az óvatosság se látszott kielégítőnek, mert hátra lépett, levette az álczát és töredezett hangon kiáltá:

- Beatrix! Beatrix!

- Itt vagyok atyám, mit kíván, - válaszolt a tulsó épületből egy fiatal, csengő hang - a kertben van?

- Igen is, jöjjön ide, segítsen egy kissé.

Az ódon ház sötét kapujából egy gyönyörű fiatal leány jött ki. Ékesebb volt mint a legragyozóbb virág; csodaszépen nyiladozó bimbó, az ifjuság teljes pompájával; szüziességű füzője oly termetet árult el, mely versenyre kelhetett az antik szobrászat remekeivel.

Giovanni képzelmet hevesen felizgatá ezen jelenség; a legbizarrabb eszmék villantak meg benne. Ugy tetszett neki, mintha a szép ismeretlen leány virág volna; emberalakba ruházott nővére a virágoknak, oly szép - mit is mondok, százszorta szebb és tündöklőbb valamennyinél. A leány - Giovanni nem kis bámulatára - nem öltött se keztyűt, se álczát, midőn a növényekhez közeledett; lassu léptekkel ment végig a nagy fason, minden félelem nélkül szivta be a virágok illatát.

- Nézze csak Beatrix, mondá a tudós, hogy legdrágább kincsünk gondozásához mily szükséges az ön segítsége. Nem adnám egy egész életért, ha közeledhetném hozzá; de attól tartok, hogy a legnagyobb óvatosság dacára is kénytelen leszek e kínos gondozást kizárólag magára bizni.

- Nagyon szívesen teszem, felelé a fiatal leány és karjaival átfogta a növényt, mintha meg akarná ölelni. - Ugy van szépséges nővérem, Beatrix fogja majd hü gondodat viselni, hogy életadó illatot édelhesse.

A szavakat tett is követé; Beatrix a leggondosabb figyelemmel foglalkozék a növénynyel. Giovanni megdörzsölte szemét, mert távol állván a csoporttól, nem tudta mit lát: egy fiatal leányt-e, ki kedvenc virágával foglalkozik, vagy egy nővért, ki nővérét a legszeretetteljesebb gondokkal körveszi. De a csalóka látvány nem tartott soká. Rappaccini ur tán azért, mert már elvégezte dolgát, vagy azért, mert észrevette az idegent, karonfogta leányát és lassan visszavonult. Nem sokára rá beesteledett, a nyitott ablakon kellemes illatok áradtak a szobába be,

melyek hatása alatt Giovanni álomba merült; egy virágról álmódott és egy leányról, ki csakhamar hybrida-alakot öltött; hajadonnak és virágnak látszott egy időben.

A nyílt, derült reggeli világosság rendesen helyreigazítja a hibákat, melyeket képzeletünk a kétes alkonyaton, vagy az éj homályában alkot, még ha ezeket gyengíti is a hold sápadt világa. Fiatal emberünk, mihelyt felébredt, mindenek előtt a kertbe tekintett, mely álma titokszerű eseményeinek színhelye volt. Meglepte, sőt kissé zavarba ejtette, hogy a kelő nap hívogató sugárinál, mely mindegyik virágnak a valóságot megközelítő uj bájta kölcsönzött, reális közönséges kertet lát.

- Lelkemre mondom, szerencsés ember vagyok, gondolá magában; itt ez ódon város közepén ily dus növényzetet szemlélhetek. E virágoskert azon megbecsülhetlen előnyben részesít, hogy folytonosan közélről szemlélhetem a természetet.

Napközben nem látta sem a tudóst, sem leányát; Giovanni azon tünődött, mi különöset észlelhetett e két személyen, hogy úgy megzavarták elméjét; a legnagyobb nyugalommal jártatá fürkésző szemeit a kerten.

Később tiszteletét tette Baglioni urnál, ki a paduai egyetem orvosi karánál működött és kiváló physiolog; ajánló levele volt hozzá. A tanár még élte delén van, vidám, sőt joviólis kedélyű ember; meghívta a fiatal embert ebédre és tudós léte daczára szeretetreméltó, szellemes házigazdának mutatá magát, kivált mikor egy-két pohár jó toscanai bor kissé felhevíté.

Az ebéd alatt Giovanni felemlítette Rappaccini nevét, mert feltette, hogy két tudós, kik egy városban laknak, okvetlen ismeri egymást.

- Rappaccini oly kitünő tudós, hogy csak az méltányolhatja kellőképen, aki isteni tudományunkban a mesterségig vitte, szólt a tanár szerényen. Nem is vehetném lelkemre, hogy önnel, régi barátom fiával, téves fogalmakat közöljek amaz emberről, ki egykoron még az ön jövőjét is kezében tarthatja. Az igaz, hogy Rappaccini tanár ur tudománya kiállja a versenyt a paduai, sőt az összes olaszországi egyetemek bármelyik tagjával, de jelleme a legsúlyosabb vádak tárgya.

- Mit vetnek szemére? kérdé a fiatal ember.

- Tán félti az egészségét Giovanni barátom, hogy így aggódik orvosaink miatt? kérdé a tanár mosolyogva. Hát azt állítják, hogy Rappaccini ur inkább tudós, mint emberbarát és hogy a betegeket merőben érdekes tanulmányi tárgyaknak tekinti. Feláldozná az egész emberiséget, saját életét, a legdrágábbat, a miye van a világon: ha ez által ismeretei óriási halmazát csak egy porszemmel is gyarapíthatná.

- Akkor ez borzasztó ember lehet, vélekedék Giovanni, eszébe jutván Rappaccini hideg elmélkedő arcza. De vallja meg, hogy nagy lélek lakik benne. Nem hiszem, hogy sok ember akadjon, a ki ennyire viszi a tudomány szeretetét.

- Ments isten az olyan emberektől, kiknek a gyógyítás tudományáról józanabb fogalmaik nincsenek, szólt a tanár hevesen. Egyedüli gyógyszereit a növénymérgek képezik; maga plántálja a növényeket, melyekből szereit nyeri. Mondják, hogy ez uton uj és borzasztó mérgeket hozott létre. Tagadhatatlan, hogy nem tett annyi kárt, mennyitől az afféle mérgekeverőknél tartani lehet. Sőt vitt már végbe bámulatos gyógyításokat is; de véleményem szerint a siker dicsőségét, melyet részben a véletlennek kell tulajdonítani, nem szabad egészen az ő rovására írni; de a balsikerek a legszigorubban terhelik, ha helyesen akarunk róla itélteni.

A fiatal ember Baglioni állításainak nem adott volna teljes hitelt, ha tudta volna, hogy a két tudós tanár közt régóta mily nagy versenygés uralkodik és hogy a tudós vitákban Rappaccini mily előnyöket vivott ki. Az olvasó meggyőződhetik erről, ha elolvassa a goth betűkkel irt

emlékiratokat, melyeket a küzdő felek közrebocsátottak és melyek a paduai egyetem könyvtárában most is megvannak.

- Nem tudom, tudós tanár ur, felelt Giovanni némi szünet után, hogy az öreg orvos mennyire szereti tudományát, de azt tudom, hogy olyasmit is bir, a mi sokkal érdekesebb a szeretetre: értem gyönyörű leányát.

- Ejh! ejh! nevetett a tanár; Giovanni barátunk elárulta magát. Hát ön is hallott már ama leány felől, a kibe valamennyi hallgatóm szerelmes, noha hárman, négyen se látták? Megvallom, hogy Beatrix kisasszonyról igen keveset tudok, legfeljebb annyit, hogy atyja nagyon beavatta a természettudományba és ő akár tanszéket is foglalhatna el. Tán ép az enyimet szánta neki az atyja! No de eleget beszélünk e képtelen hirekről, melyeknek kétségkívül semmi alapjuk; legokosabb lesz, kedves Giovanni, hajtsa fel ezt a pohár lacrymae-christi-t.

Giovannit a sűrűen töltögetett pohár már jócskán felhevítette; kissé mámoros állapotban ért haza: agyvelejében Rappaccini és bűbajos leánya képei forgolódtak. Utközben egy virágárust talált; ettől vett egy friss virágcsokrot.

Mihelyt szobájába érkezett, az ablakhoz ült, de arra ügyelt, hogy a fal árnyékába jusson, nehogy észrevegyék. A kert egész elhagyatottnak látszott. Az idegenszerű növények, melyek megtöltötték, kéjjel látszottak beszivni a nap sugarait; egymás felé hajlongtak, mintegy rokonszenvezve egymással, vagy mintha rokonoknak éreznék magukat. Középen, a szökőkút aljában a pompázó disznővíz bibor fürtei viszfényt vetettek a medence vizébe. A kert, mint mondók, elhagyatottnak látszik. De az ódon kapu alján nemsokára megjelent a kecseljes alak, kit Giovanni félve, remélve várt; lassu léptekkel haladt a virágok közt, melyek mámorító illataikat mysticus tömjén gyanánt árasztották ég felé. Könnyű léptekkel haladt tova a leány, akár egy sylphid. Ez volt Beatrix. A fiatal ember, midőn megnézte a tiszta arcvonásokat, meggyőződött, hogy a szépség, mely előtte feltárult, messze túlhaladta képzelme halvány emlékeit. Az élet és ifjúság megtestesüléseként tündökölt virágai közt és - Giovanni előtt úgy tetszék - fényugáros nyomot hagyott maga után.

A fiatal leány arcát, melyet most jobban láthatott, mint az este, leginkább az a szelid naivitás tette imádandóvá, melyhez foghatót még eddig egy nőnél sem tapasztalt. Sőt bizonyos közös családi jelleget vélt észrevehetni e bájos gyermek és a szökőkút mellett tenyésző gyönyörű növény közt, hanem ezen furcsa eszmét képzelme izgatottságának rótt fel és Beatrix öltönyének, melynek színénél és szabásánál a kedvencz virág mintául szolgálhatott.

A leányka a biboros bokorhoz ért, kitérte karjait, szenvedélyes hévvel fogta át annak néhány gallyát és naiv örömmel, mely arcán is tükröződött, éldelte az illatot.

- Hadd ittasodjam meg lehellegetedől, édes nővérem, suttogá Beatrix - engedd, hogy néhány virágodat keblemre tüzzem. És e szavaknál kinyújtá kezét a cserje egyik ága után.

E pillanatban Giovanni oly sajátságos tüneménynek lőn szemtanuja, hogy egy perczig azt hitte, a bor gőze fejéből még nem oszlott el. Egy kis narancsszínű hüllő, - gyík vagy cameleon lehetett - az ösvényen Beatrix lábaihoz csuszott; ekkor Giovanni - bár távol állott a jelenettől - úgy vette észre, hogy a virágról egy harmatcsepp hullott a kis állat fejére, ez megállott, kinosan vonaglani kezdett a homokban és csakhamar mozdulatlanul elterült.

Beatrix szomoruan, de meglepetés nélkül nézte a tüneményt és azért a végzetes gallyat mégis rátűzte füzőjére. A virág, mely már hervadóban volt egy perczig, új életre látszott kelni, üdőbb ragyogóbb lőn és tündöklött, mint a rubint.

Giovanni homlokát veríték lepte el; visszavonult az ablaktól:

Eszemen vagyok-e, vagy álomképnek játékszere? Miféle ez a szép és rettenetes tündöklő teremtés?

Beatrix, a mint a kertben járt-kelt, véletlenül a fiatal ember ablaka közelébe jutott; az ifjunak le kellett hajolnia, hogy ne téveszsze őt szem elől. E perczen egy szép rovar, melyet Rappaccini kertjének dus illatai csalogattak ide, átrepült a falon és mintegy habozva röpködött a legszebb virágok körül, mintha előtte ismeretlen illatuk és formájuk miatt nem merne rájuk szállni. Majd Beatrixhoz közeledett, körülötte röpdösött, mind szűkebb és szűkebb körökben; rejtelmes vonzerőt gyakorolt rá ez emberalaku virág; rá akart szállni fejére. Igazán látta ezt Giovanni, vagy a képzelem üzte vele gonosz játékát? Én nem tudom. De ő úgy vélte látni, hogy míg Beatrix gyermekes örömmel nézett a piczi szárnyasra, a szegény rovar élettelenül a földre hullott. Kis szárnyait kinosan csapkodta össze, piczi teste megmerevedett; halálát nyilván csak a fiatal leány balsamos illata okozhatta. A leány arcza ismét elkomorult; szomoruan távozott a rovar hullájától.

Giovanni egy önkénytelen mozdulattal magára vonta Beatrix figyelmét; a leány az ablak felé nézett és meglátá a fiatal ember szép antik jellegű arcját, mely olyan volt, mintha Phidias faragta volna és egy uj Prometheus lehelt volna bele életet.

Giovanni látta, hogy fel van fedezve; nem tudta mit tévő legyen, önkénytelen odadobta a kezében levő virágcsokrot a leánynak.

- Signora, mondá, e virágok tiszták és ártalmatlanok, fogadja el őket Guasconti Giovanni kedveért.

- Köszönöm, Signor, felelt Beatrix harmonikus, gyermeteg hangon, mely szelidebb vala az arkádiai fuvola szavánál; - jó szívvel fogadom ajándékát; viszont én is szívesen adnám oda ezen virágot, de oly könnyű, hogy nem bírom feldobni. Be kell érnie pusztá köszönetemmel.

Felvette a gyepről a csokrot, kecsesen meghajtotta magát az idegen előtt és folytatta sétáját. Pár percz múlva már a kapunál volt. Ekkor Giovanninak úgy tetszett, mintha a virágok, melyeket oly üde állapotban vetett le a gyepre, már hervadásnak indulnának. No de ez nyilván csalóka szemfényvesztés; ki tudna ily távolságból különbséget tenni a fris és a hervatag virág közt.

.....

Ezen kaland után a fiatal ember több napig nem nyitotta ki az ablakot, mintha attól félne, hogy valamely szörnyű jelenséget lát meg. Ugy érezte magát, mintha valami titkos hatalom uralkodnék rajta és a fiatal leánynyal is ez hozta össze. Legokosabb lett volna ott hagyni e házat, sőt Pádua városát is; mert annyi erőt nem érzett magában, hogy napról-napra szeme közé nézzen e fiatal leánynak és mégis csak tisztán tudományos kísérlet tárgyává tegye. De ha annyira félt e sajtászerű teremtés nézésétől, miért marad közelében? Miért teszi ki magát azon veszélynek, hogy gyakran kell vele találkoznia? Pedig felizgatott képzelme igen veszélyes színben tünteté fel előtte e kalandot. Guasconti nem érzett gyógyíthatlan szerelmet, vagy legalább nem vetett magával számot az iránt, hogy mily nagy az érzelem, mely birtokba ejtette; de volt lángoló képzelme, délies vérmérséke gyakran valóságos lázzá fajult. Akár rokona Beatrix ama gyönyörű, de rettenetes virágoknak, akár nem; tény, hogy a legfinomabb, legvésteljesebb mérget csepegtették szívébe. Nem érzett iránta szerelmet, noha ily bámulatos szépségnél ez se lett volna csoda; nem is irtózott tőle, bár gyanította, hogy ama szép testben mérgezett vér kering; de érezte mindkettőt; hanem oly furcsa vegyületben, hogy nem tudta, a szerelem nagyobb-e benne, vagy az irtózat. Nem tudta, mitől féljen, sem azt, hogy mit kell remélnie; szívében kemény tusára keltek a félelem és a remény, de egyik se tudott a másikán diadalmaskodni. A körülményekhez képest üdvös lehet az öröm érzete, üdvös a fájdalomé is; de a két ellentétes indulatnak rettenetes vegyülete hasonlít az elkárhozottak iszonyatos örömeihez.

Giovanni többször kísérle meg lecsillapítani a lázat, mely keblét egyre dulta; nagy sétákat tett Pádúa utcáin, vagy a mezőkön; de szíve sebes dobogásához képest léptei is gyorsultak; olykor rendetlen futásnak eredt, mintha szökni akarna a gondolatoktól, melyek ostromolják.

Egy napon, midőn megint így futva haladt át a városon, egy magas termetű személy állott eléje.

- Hejh, Giovanni urfi, ne szaladjon úgy öcsém; hát nem ismer reám? Hisz én csak nem változtam meg annyira, mint ön.

Baglioni volt, kit Giovanni mindig került, mert félt, hogy a tanár eltalálja titkos gondolatait. A fiatal ember igyekezett fogalmait rendbeszedni, úgy felelt, mintha álmából ébredne.

- Igen, én Guasconti Giovanni vagyok, ön pedig Baglioni tanár. És már most engedje meg, hogy tovább menjek.

- Várjon egy perczig, signor, felelt a tanár mosolyogva és egy fürkésző pillantást vetett a fiatal emberre; sok ideig voltam atyjának barátja, azért hát ne fusson el mellettem, mintha idegenek volnánk egymáshoz. Álljon meg kérem, néhány szavunk van egymáshoz.

- Hát csak gyorsan, nagyságos tanár ur, mert láthatja, hogy sietős a dolgom, felelt Giovanni lázas türelmetlenséggel.

Épen e szavakat mondá, midőn egy feketébe öltözött öreg ur vánszorgott el mellettük. Sápadt sovány arcza sok munkáról és elmélkedésről tanuskodott. De az aggastyán vézna teste erős lelket takart. Hidegen köszöntötte a tanárt; de Giovánnira fürkésző pillantást vetett. E tekintete nem volt ellenséges; nem is volt abban köznapi kíváncsiság, csak tudományos fürkészés.

- Ez dr. Rappaccini, mondá a tanár halkán, midőn amaz eltávozott. Látta már önt?

- Tudtommal nem, felelt Giovanni reszketve.

- Ő látta önt; biztosan tudom, felelt Baglioni; nem tudom mi a célja, de önt tanulmány tárgyának szemelte ki. Ismerem e pillantást. Épen ilyen hideg és kérlelhetlen pillantást szokott vetni a madárra, egérre, vagy pillangóra, melyeket virágai illatával megmérgez, hogy valami ördögi kísérletet tegyen rajtuk. A természet szokott ily mélyen nézni, csak hogy ott a mélységben van szeretet is. Giovanni ur, fogadni merek az életembe, hogy ön tudtán kívül Rappaccininak kísérleti tárggyul szolgál.

- Ön bolonddá tart! kiáltott fel Giovanni magán kívül, ez pedig nagyon izetlen kísérlet, tanár ur.

- Ismétlem szegény barátom, hogy Rappaccini valami tudományos czél kedvéért önre vetette szemeit. Ön kérlelhetlen kezekbe került, és nagyon csalódnám, ha a titokban signora Beatrix is nem szerepelne.

Giovanni türehetetlennek találta Baglioni kérdéseit, és mielőtt a tanár visszatarthatta volna, gyorsan tovasietett. Az öreg tudós szomorú fejszíválással nézett utána.

- Ez nem fog megtörténni, suttozta, és én nem akarom, hogy valami szerencsétlenség érje, melytől tudományom titkai megóvhatnák. Ne mondassák, hogy az a nyomorult Rappaccini mintegy kezeim közül ragadta ki ez ifjút, és irtózatot kísérleteire használta. A mi leányát illeti, majd erre is fogok vigyázni. No tudós Rappaccini, most azon perczben fogom kísérletét megghiusítani, amikor legkevésbé hinné!

Giovanni mellékutakon sietett haza, hogy Baglioni nyomába ne jöhessen. Midőn hazaérkezett és kopogott, a vén Lisabetta rejtélyes mosolylyal nyitott neki ajtót, mintha fel akarná kelteni figyelmét; de hasztalan; a fiatal ember a nagy izgatottság miatt nem vett észre semmit.

- Signor, suttogá ekkor az öreg asszony és megránczigálta Giovanni köpenyegét; szeretetreméltó akart lenni, mosolygott és úgy vette ki magát, mint egy középkori idom, - figyeljen hát signor; ez a korhadt ajtócska titkos bejárás a kertbe.

- Mit mondott? kiáltott fel Giovanni és felocsudott merengéséből, hát valami titkos ajtó is vezet Rappaccini tudós kertjébe.

- Csendesebben beszéljen, sugott Lisabett, és ujját ajkára tevé. Igen is, a doctor kertjébe, melyben oly szép virágokat látott. Sok aranyat kínáltak már a páduai ifjak, hogy ereszszem be őket.

Giovanni egy aranyat nyomott az öreg asszony kezébe: mutassa meg az utat, mondá kurtán.

Ekkor egy gyanu villant meg benne, nyilván azon párbeszéd folytán, melyet Baglionival folytatott. A vén Lisabetta csak eszköz tán a tudós physiolog kezében. E gyanu megzavarta ugyan Giovannit, de nem volt oly erős, hogy visszatartotta volna. Pompás, sőt egyetlen alkalma nyílik Beatrixszal találkozni, úgy látszott neki, mintha e találkozás feltétlenül szükséges volna. Micsoda e nő? Angyal-e vagy ördög? A kétely annyira gyötörte, hogy százszorta jobb szeretett volna biztosat tudni, ha ez még oly rémitő volna is. De ekkor uj kételye támadt. Hátha tulajdon képzelme játékot űz vele és az érzelem, melyet érezni vélt, nem oly valódi, nem oly mély, hogy igazolná a vakmerőséget, melyet a felette kétes sikerü vállalat igényel. Valóban nem tudta, hogy nem a pusztaszeszély űzi-e, melynek semmi köze a szivhez.

Megállott, habozott, hogy nem volna-e jobb visszafordulni, de azután elszégyelte magát; elszánt léptekkel követé redős arczu vezetőjét, a szűk, homályos folyosón; ennek végén egy ajtóra bukkantak, mely sűrű lombok közé volt rejtve. Giovanni félrelökött egy eléje meredező gallyat és ott találta magát ablaka előtt, melyből a rejtélyes kertet nézni szokta.

Gyakran történik, hogy midőn legmerészebb, legképtelenebb vágyaink megvalósulnak, nyugodtak vagyunk, uralkodunk magunkon még oly körülmények közt is, melyek pusztas elgondolása egyébkor a legnagyobb öröm vagy rémülettel töltött el. Így játszik velünk a sors. így járt most Giovanni is, hetek óta szünetlenül lázas feszültséggel leste az alkalmat, hogy a tudós leányával a kertben négszemközt találkozhassék; hacsak elgondolta is, hogy ez megtörténhetik, már is kimondhatlan zavarba jött. Ugy tetszett neki, mintha élete e rejtélyes, keleties tündöklésű szépség, Saron e rózsája, a völgyek e lilioma hatalmában volna. És most minden várakozás ellenére egész nyugodtnak érezte magát; végig nézett a kerten és kereste Beatrixot, vagy atyját; de nem vett észre senkit; nyugodtan tanulmányozni kezdte a növényeket, melyek környezték és melyek legnagyobb része ismeretlen volt előtte.

Elidegenítően hatottak rá a virágok, akár egyenkint, akár összeségükben nézte őket; tündöklésük lázas, természetellenes. Nem volt köztük egy se, melytől az utas, ha az erdő közepén megpillantja, meg ne ijedne, azt gondolván, hogy a sűrüből egy furcsa alak ördögös tekintet vet reá. Legtöbbjük mesterkélt válfaj volt; bizarr formáik eléggé elárulták, hogy nem kerültek ki a természet kezéből, hanem az emberi képzelem szörny-szülöttei. Tapasztalt kertész tenyésztette őket, ki a növények keresztezése által komor, mysticus jellegű botanikai szörnyeteget hozott létre. Az egész kertben Giovanni alig talált két, három fajt, melyeket már ismert volna és ezek is mind a mérges növények közé tartoztak. Egészen elmerült e szemlélődésekben, midőn egy selyemruha suhogása megfordulni készte. Beatrix volt, ki a faragott kapun ép a kertbe jött.

Giovanni még nem gondolkozott azon, hogy ily körülmények közt mittevő legyen.

Egyáltalán nem tudott róla semmit, hogy mittevő legyen ez esetben; bocsánatot kérjen-e, a miért a kertbe tolakodott, vagy bejövetelét igazolja tán Rappaccini tanárnak, vagy Beatrixnak óhaja, illetve hallgatólagos beleegyezése? De Beatrix úgy fogadta, hogy nem kellett ezen

tovább tünődnie, csak azt nem tudta, hogy mi okból bocsátották be. Beatrix örömteljes meglepetéssel jött feléje.

- Ön szereti a virágokat, signor, mondá neki mosolyogva s kétségkívül azon csokorra célzott, melyet az ifju neki dobott. Nem is csodálkozom azon, hogy ön - atyám ritka gyűjteményét látva - kedvet kapott azt közelebből nézni. Ha ő velünk volna, sok érdekes dolgot mondhatna önnek e növények természetéről és tulajdonságairól, mert ő e növények tanulmányozásának szentelte életét; ez a kert az ő világa.

- És ön, kisasszony, felelt Giovanni - azok után itélve, a miket ön felől hallottam, szintén igen jól ismeri ezen erős illatu virágok titkait; ha tanítónőm akarna lenni, legalább is annyit tanulnék, mennyit Rappaccini urtól magától tanulhatnék.

- Hogyan, ilyen dolgokat beszélnek felőlem? felelt Beatrix harmonikus nevetéssel. Azt mondják, hogy oly tudós vagyok mint édes atyám? Igazán nagyszerű tréfa! Nem signor; én ezen virágok közt nevelkedtem ugyan, de csakis színeiket és illatukat ismerem. Kérni is fogom, ne higgye el ezen balga koholmányokat, csak azt higgye el, amit tulajdon szemeivel lát.

- Hát azt el kell hinnem, amit tulajdon szemeimmel látok, mondá a fiatal ember, azon jele-
netekre gondolva, melyeket látott. Nagyon keveset kíván tőlem signora, mondja inkább, hogy csak azt higgyem el, amit kegyed ajkairól hallok.

Beatrix nyilván elérte a célzást, arcza hirtelen lángba borult; mindazonáltal szeme közé nézett Giovanninak és büszkén mosolygott:

- Jól van, tehát ezt kívánom öntől, signor: Feledje el amit netalán látott volna. A mi ön előtt valónak látszik, meglehet, hogy csak balgaság; de a mit Rappaccini Beatrix mond, az oly szívből ered, mely nem képes színlelni. Ezt kell hinnie.

Oly tüzzel mondá e szavakat, mely az igazság fáklyájaként tünt fel Giovanni előtt; mikor a leány beszélt, édes illat terhelte a léggört, de a fiatal ember, valami magyarázhatlan ellenszenv folytán nem merte ezen illatot belehelni: attól tartott, hogy a körülötte levő titokszerű virágokból árad szét. Nem tudta, hogy Beatrix lehelle-e ezen mámorító illatot, vagy a virág, mely keblére van tüzve? Egy perczre kábultnak érezte magát, de a kábultság csakhamar elenyészett mint az árnyék; Giovanni belenézett a gyönyörű leány szeme közé, egy őszinte, nyílt lélek tükrébe; minden habozás nélkül hitt neki.

Beatrix arczáról lassankint eltűnt a heves pir. Ismét vidám lett és örömet látszott Giovannival társalogni, mint egy nő, ki egyedül lakik valamely elhagyatott szigeten, és találkozik egy utazóval a művelt világból. Világos, hogy egyebet se tud a világról, mint a mit kertjében lát. Ezer naiv kérdést intézett az ifjuhoz Paduáról, hazájáról, barátairól, anyjáról, nővéreiről; kérdései teljes tájékozatlanságról tanuskodtak; Giovanni ugy felelgetett neki, mintha kis gyermekkel volna dolga. Beatrix lelke teljesen kitérült előtte, üde patakhhoz hasonlított, mely most fakadt a föld mélyéből, és csodálkozik a vakító napfényen, a habjaiban visszatükröződő égen és földön; buborékokat vet, melyek fénye emlékeztet a gyémántokra és rubintokra, melyeket földalatti pályáján mosott; Beatrix leggyermekesebb kérdéseit olykor minden átmenet nélkül mély gondolatok és tündöklő képek követték. Giovanni olykor maga is csodálkozott azon, hogy andalog most a gyönyörű leánynyal, kinek balga félelmében oly rettenetes sajátságokat tulajdonított. Meglepetve vevé észre, hogy ugy beszél vele, mintha testvérek volnának, Beatrix pedig oly egyszerű és őszinte lény; de e csodálkozás csak egy perczig tartott; csakhamar ismét ugy érezte hogy e leány jellemével könnyű lesz megbarátkoznia.

Igy társalogni bejárták a kert kanyargó fasorait és a kuthoz értek, mely mellett ama tündöklő bibornövény pompázott. A cserjétől sajátságos illat áradt ki, melyben Giovanni ráismerni vélte a fiatal leány lehelletére; csak hogy amaz sokkal erősebb volt. Midőn Beatrix megpillantá e

növényt, az ifju észrevette, hogy szívéhez kap és mintegy el akarja hallgattatni ennek heves, sebes dobogását.

- Életemben először történt, hogy megfedkezém rólad, szólt a végzetes növényhez.

- Most jut eszembe signora, szólt ekkor Giovanni, hogy ön a csokorért, melyet bátor valék lábai elé ejteni, egy ilyen biborvirágot ígért; engedje meg, hogy azt most szedhessem és e találkozás emlékére eltegyem.

E szavakkal előre lépett és a cserjéről letépni készült egy virágszárat; Beatrix elsápadt, felsikoltott és villámgyorsasággal megfogta és visszarántotta a fiatal ember karját.

- Ne nyulj hozzá, ha kedves az életed; ez a virág halált hoz! kiáltott fel rémületteljes hangon.

Azután kezei közé rejté arcát, elfutott és eltűnt a goth kertajtó mögött, hol Giovanni a kedves leányfő helyett a kiaszott arcú Rappaccinit látta meg, ki néma szemtanuja volt a jelenetnek.

Giovanni felment szobájába; midőn egyedül látta magát, lelki szemei elé idézte a kedves Beatrix ragyogó szügies arcú és gyermeteg lelkü képét. E leányka a női nem legigézőbb tulajdonságait bírta, méltó vala a tiszteletre és képes a hősieles szerelemre. A szerelem finom sophismákkal tud élni és Giovanni a leány elriasztó sajátságait megannyi ritka tehetség gyanánt tünteté fel, melyek még imádnivalóbbá teszik a leányt, ki egyetlen a maga nemében, ki félig angyal, félig asszony. Igézőnek találta azt is, a mi eddig visszataszítónak tünt fel; bizonyos körülmények kellemetlen emlékeket keltettek még benne, de ő egyszerűen elfeledé ezeket, csak azon emlékeket ápolta lelkében, melyek a rejtélyes kertben töltött kedves órát juttatták eszébe. Ily gondolatokkal foglalkozott egész éjjel, csak hajnalhasadtakor aludt el, mikor a nap kelő sugarai Rappaccini virágait felkeltették éjjeli meredtségükből. A déli nap tüzes sugarai nyitották ki szempilláit; ébredéskor jobb keze erősen égett. Ezt fogta meg Beatrix, mikor elrántotta a biborvirágos cserje mellől; a kéz hátán egy piros folt látszott, mely négy picziny ujj nyomásának felelt meg; tenyerében pedig egy női hüvelyk nyoma látszott.

Ekkora ereje van a szerelemnek, még azon látszólagos szerelemnek is, mely csak képzeletünkben él és nem ver szívében mélyebb gyökeret. Feltétlenül hiszünk az imádott lénynek, a míg lenge köd gyanánt szét nem foszlott. Giovanni gépiesen bekötötte kezét egy zsebkenőbe és Beatrixra gondolván, elfeledte fájaldalmát.

Az első találkozás természetesen maga után vonta a másodikat, harmadikat; azután nem is volt az többé véletlen eset, hanem mindennapi esemény, szükségképeni kiegészítése a napi foglalkozásnak.

A tanár leánya is naponkint alig győzte várni a fiatal embert; mihelyt meglátta, oly sietve és oly bizalmasan ment eléje, mintha gyermekkori játszótársak volnának. Ha valami akadály jött közbe és Giovanni nem jött el pontosan, akkor Beatrix az ifju ablaka elé ült és dallamos hangon, mely a fiatal ember szívében mindig viszhangra talált, feléje kiáltott.

- Giovanni! Giovanni! Miért késel? Jöjj már!

És az ifju rögtön lesietett a megmérgezett paradicsomba.

De Beatrix ez édes bizalmasság daczára is mindig igen óvatosan tartotta magát; a fiatal tanulóknak eszéágába se volt őt közelebből érinteni. Minden arra mutatott, hogy szeretik egymást, szemeik rég elárulták ez édes titkot, mely szentebb volt nekik, semhogy ajkaikon kibocsátották volna. Gyakran beszéltek ugyan a szerelemről, hévvel, szenvedélyesen; égő lehelleik egybeomoltak, de soha csókot, kézszerítást nem váltottak, nem szedték be egymáson a szerelem aprópénzét. Soha Giovanni nem nyult hozzá Beatrix selyemfürteihez. Oly nagy volt a physikai korlát, mely őket egymástól elválasztá, hogy a fiatal leány még arra is ügyelt, nehogy ruhája, a széltől suhogtatva, meg érintse kedvesét.

Ha Beatrix észrevette, hogy a fiatal ember e korlátot túl menni készül, arcza azonnal oly bánatot és rémületet fejezett ki, hogy nem volt szükség semmiféle intó szóra. Lelkében ilyenkor rémitő gyanúk támadtak, melyek megannyi szörnyetegek gyanánt emelték fel vérfagyasztó fejeiket. Szerelme azon mérvben, melyben a kételyek benne megszilárdultak, halványodni kezdett. Mindennap feltette magában, hogy kérdőre vonja a leányt rejtélyes magatartása miatt, de amint Beatrix szép tiszta arcát meglátta, képzelgéseire meg volt adva a legdiadalmasabb válasz.

Baglionival Giovanni már jó ideje nem találkozott. Egy reggel azon kellemetlen meglepetés érte, hogy a tanár, kire már több hete nem gondolt, meglátogatta. Izgatott lelki állapotában nem állhatta ki ezen embert, ki előtt szenvedéseit nem vallhatja be nyíltan, hisz Baglioni volt az utolsó, kit a rokonszenv e nyilatkozatával megtisztelni hajlandó lett volna.

A látogató egy ideig a városi és egyetemi hírekről beszélgetett; egyszerre más tárgyra tért át.

- Minap egy régi classicus auctornál nagyon érdekes történetet olvastam. Talán ön is emlékezik rá? Egy indiai herceg Nagy Sándornak tökéletes szépségű nőt küldött, ki csábító volt mint a hajnal és tündöklő mint a nap. De legkiválóbb volt benne édes lehellete, mely illatosabb volt Saadi rózsáinak illatánál. Nagy Sándor természetesen rögtön beleszeretett a bájos idegenbe. De egy tudós orvos megvizsgálta e csodaszépséget és rettenetes titkot fedezett fel benne.

- Miféle titkot? kérdezé Giovanni és lesütötte szeméit, hogy elkerülje a tanár fürkésző pillantásait.

- E gyönyörű teremtést - folytatá Baglioni - születésétől fogva mérgekkel táplálták; a mérég úgy összehasonult természetével, hogy ő maga a legerősebb mérég volt. Lényének fő eleme a mérég volt. Illatos lehellete megrontotta a levegőt. Szerelme mérég lett volna, egyetlen csókja a halál. Nem csodálatos történet ez?

- De csodálatos; épen gyermeknek való, felelt Giovanni indulatosan. Csodálom, hogy nagyságos ur ily haszontalanságokra fecséreli drága idejét.

- De nézze csak, szólt a tanár és körül tekintett, sajátos szagot érezek e szobában. Tán keztyűi illatosak? Igen finom illat, de soká nem állja meg az ember; nem bírnám hosszabb ideig szivni. Azt hinném, hogy virágillat, de nem látok a szobában virágot.

- Az igaz, itt nincsenek virágok, viszonzá Giovanni, ki a tanár utolsó szavainál elsápadt; de én azt hiszem, hogy ezen illat csak a nagyságos ur képzeletében létezik. A szaglás oly érzés, melyben az erkölcsi és physikai természetnek egyaránt van része. Ha az ember csak gondol az illatra, már azt hiszi, hogy érzi is. Nem csodálom, hogy érzése így tévutra vezeti.

- Igaza lehet, felelt Baglioni, de engem a képzelet ritkán ámit. Magam is készítettem ma orvosszereket; de annak egész más illata van. Az illat, melyet most érzek, ahhoz hasonlít, mely Rappaccini barátom szereit szokta jellemezni. Valószínű, hogy szép, tudós leánya is szüzi lehelletéhez hasonló édességű illatos italokat készít. De jaj annak, ki ez italokat beveszi!

A tanár e szavai közben Giovanni arcza a legkülönbözőbb érzelmeket fejezte ki; gyötrelem volt neki végig hallgatni, hogy mily hangon beszélnek itt az ő imádottjáról; másrészt meg számos körülmény erősítette meg Baglioni szavait és szívmérsztő gyanút keltettek benne. Mindazonáltal az igaz szerelem szilárd bizalmával felelé:

- Tanár ur, ön atyám barátja volt és hinni akarom, hogy csak azért mondja mindezt, mert a régi barátságot átviszi reám. Nem akarok véteni a tisztelet ellen, melylyel ön iránt tartozom, kérni is fogom, hogy válaszszon más tárgyat a társalgásra. Ön nem ismeri Beatrix kisasszonyt

és így nem tudhatja, hogy mily szentségtörést követ el, ha a gyanunak csak árnyékát tereli is reá.

- Giovanni szegény gyermekem, mondá a tanár a legbensőbb szánalom hangján; jobban ismerem e szerencsétlen leányt, mint ön. Meg kell tudnia mindent a méregkeverő Rappacciniról, és mérges leányáról, ki ép oly mérges, mint a milyen szép. Ön nem fog hallgatásra kényszeríteni, ha megfélekedezik is a tiszteletről, melylyel ősz hajam iránt viseltetnie kell. Azon mese az indiai nőről teljes valóság lett a bájos Beatrixnál, ki atyjának mély és halálos tudománya folytán méreggel van telítve.

Giovanni felsóhajtott és fejét kezei közé rejté!

- Rappaccinit az atyai szeretet sem tartóztatta vissza szörnyü kísérletétől. Csak örült tudomány-szomjára hallgatott. Mert azt meg kell neki adni, hogy buvár a szó szoros értelmében; a szív rég elfásult már benne. Tudja-e, hogy milyen sors vár önre? Ő kétségkívül valami új kísérletre szemelte ki önt és e kísérlet halálos véget érhet; Rappaccini mitől sem riad vissza, ha az ugynevezett tudományos érdek forog szóban.

- De hisz ez borzasztó; bizonyára csak képzelgés.

- Csak bátorság öcsém, nem kell kétségbe esni. Talán majd sikerül e szerencsétlen leányt megszabadítanunk a rettenetes sorstól, melyre az örült apa szánta. Láta ezen ezüst üvegcsét; ez a híres Benvenuto Cellini műve és méltó arra, hogy megkináljuk vele Olaszország legkevélyebb szépségét. Tartalma megbecsülhetetlen. E hatalmas ellenmérégből egy csepp semlegesíteni bírja Borgia legrettenetesebb mérget; kétségkívül elég hathatós lesz Rappaccini mérge ellen is. Adja ez üvegcsét Beatrixnak és várja be nyugodtan az eredményt.

Baglioni a drága szert, a florenczi szobrász remekét letette az asztalra és gyorsan eltávozott, hogy szavai kellő hatást gyakorolhassanak a fiatal ember kedélyére.

- Még is csak tuljárom Rappaccini eszén, gondolá magában, midőn a lépcsőn leballagott, meg kell vallani, hogy ő valóban csodálatos ember, de azért még is csak charlatan; mesterségünk érdekében nem volna szabad neki megengedni a gyakorlatot.

Giovanni a legnagyobb zavarba jött. Kétkedjék-e Beatrixban, vagy szive ösztönének higgyen-e? Hallgasson e Baglionira és a gyanura, melyet a kis gyikkal történt incidens benne felkeltett? A fiatal ember aggodalma és kíváncsisága nőttön nőtt, eltökélte, hogy végére jár a rejtélynek, Beatrixet kikérdezi és újabb tapasztalatokat igyekszik szerezni. Hogy tervét végrehajtsa, mindenek előtt a virágáruhoz ment és vett egy igen friss csokrot, melynek szirmai még a reggeli harmat csillogott.

Épen ilyenkor szokott lemenni Beatrixhoz. Mielőtt lement volna, a tükörbe pillantott; attól félt, hogy arcán valami sajátos betegség lankasztó hatása fog meglátszani, mely eddig elkerülte figyelmét; kellemes meglepetésére azt tapasztalá, hogy arczszíne oly üde, szeme oly eleven és csillogó soha sem volt, mint most.

- A mérge e szerint nem támadta meg egészségemet; én nem vagyok virág, hogy a pusztaság érintés által vesznem kellene - gondolá magában.

Most a virágokra nézett, melyeket kezében tartott. De mily rémület! A virágok, melyek még az imént egész üdék voltak és csillogtak a harmattól, most már lekonyították szirmaikat, az első érintésre hervadásnak indultak. Giovanni borzasztóan elsápadt és dult arcát megnézte a tükörben. Eszébe jutott, a mit Baglioni mondott, hogy e szobában furcsa szag van. Tán meg is van mérgezve lehelle? Összeborzadt, irtózott önnön magától. Majd ismét felocsudott kábultságából, körültekintett és meglátott egy pókot, mely nagy serényen szötte finom hálóját a szoba egyik zugában; egy hosszú fonal végpontjait igyekezett épen a falhoz erősíteni és

összefonta azokat a hurkokkal, melyekkel a prédát megkaparítani fogja. Giovanni közeledett a pókhoz és nagyot lehell rája. Az állatka rögtön abba hagyta a munkát, görcsösen reszketni kezdett, úgy hogy a háló erősen rángatózott. Giovanni még egyszer rá lehell, de most már nagyobb és erősebbet; ráeresztette mind a mérget, melyet már magába rejtett. A pók a kétségbeesés erejével belekapaszkodott a hálóba, de csak annyit tehetett, hogy a kibocsátott fonalon, mint rögtönzött hágcson elmászott az ablakhoz és ott végleg kimerülve leesett.

- Megátkozva! megátkozva! kiáltott fel, mintegy önmagához intézve a szót; annyira meg vagy mérgezve, hogy lehelleted még ezen méregtartalmu rovarra is halált hoz!

E perczen egy bájos, csábító hang szólalt meg a kertben.

- Giovanni! Giovanni! már régen ütött az óra, hol késel?

- Igen, suttogá az ifju, ő az egyedüli teremtés, kinek lehelletem nem árthat!

Kisietett a szobából és néhány pillanat múlva Beatrixnál volt, ki szerelemtől csillogó szemekkel várt a biborvirágok mellett.

- Beatrix, mondá nyersen az ifju, honnét való ez a virág?

- Atyám teremtette, válaszolt ez egyszerűen.

- Hogy hogy teremtette?.. mit ért ez alatt? kérdé Giovanni.

- Atyám előtt a természetnek nincs titka, felelt a leány; ezen növény azon napon kelt ki a földből, melyen én a világra jöttem; mindketten leányai vagyunk, az egyiket tudománya, a másikat gyöngédsége hozta létre... Ne közelítsen hozzá, Giovanni, kiáltott fel elrémülve, midőn észre vé, hogy a fiatal ember közelebből akarja a virágot szemlélni; ne közelítsen hozzá, mert sejtelve sincs róla, hogy minő tulajdonságai vannak... Édes Giovannim, én ezen növény árnyékában nevelkedtem, jóformán ennek kiáradásaiból táplálkoztam. Ő nővérem, szeretem, mintha ember volna, mert fájdalom, itt, mint magad is észreveheted, egy titok rejlik...

E szónál Giovanni oly sötét pillantást vetett a leányra, hogy ez reszketve meghökkent, de azután elpirult félelme miatt és így folytatá:

- Igen is, rémitő sors jutott nekem osztályrészü; atyám végzetes tudománya elkülönített a többi világtól; Beatrixod nagyon elhagyatott leány volt, míg az ég téged nem küldött ide.

- Valóban rémületesnek találja sorsát? szólt az ifju és szemeit a leányra szegzé.

- Csak kevés idővel ezelőtt értettem meg borzasztó sorsom mivoltát, felelt ez szeretetteljesen; szívem el volt fásulva, és ezért nyugodtan éltem napjaimat.

Most, mint a vészterhes felhőkből, kitört Giovanniból is a rég elfojtott harag.

- Átkozott leány! kiáltott fel, haragjától elkapatva; hát azért, mert a magány nehezetre esett, el kellett hogy különítsél engem is az emberek társaságától, hogy beránts a szörnyü környezetbe, melyben te élsz!

- Oh! Giovanni! szólt Beatrix és nagy bámuló szemeivel az ifjura tekintett; nem értette a hallott szavakat, de az indulatos hang megrémitette.

- Igen, te dögvészes teremtés! ismétlé Giovanni magán kívül; ezt művelted. Te elhervasztottál, a mérget, melylyel táplálkoztál, ereimbe csepegtetted, hogy én is oly utálatos lény legyek, mint te szörnyeteg. De ha szerencsére egyikünk lehellete a másikra nézve ép oly halálhozó, mint a többi lényekre, akkor egyesítsük ajkainkat egy végső csókban és haljunk meg!

- Hova legyek? suttogá Beatrix megsemmisülten, irgalmas szent szüz, könyörülj szegény megtört szívemen!

- Te imádkozol! fakadt ki Giovanni sujtó megvetéssel - hát nem tudod, hogy az ima, melyre ajkaid fakadnak, meg van mérgezve és megrontja a tiszta levegőt!... Ám legyen, imádkozunk; menjünk a templomba, mártsuk be ujjainkat a szentelt vízbe, akik utánunk jönnek, össze fognak roskadni, mintha villám sujtotta volna. Vessünk keresztet a levegőbe és e szent jelkép segítségével szórjuk szét a halál magvait.

- Giovanni, viszonzá Beatrix nyugodtan - fájdalma elfojtott minden haragot, - minek e rettenetes szavak? Igaz hogy rémületes teremtés vagyok; de te!... miért nem engedsz át szomorú sorsomnak? távozzál örökre e kertből és tépd ki szivedből a szegény Beatrix emlékét.

- Tudatlanságot színlelsz, felelt a fiatal ember; no lám? akarod-e tudni, hogy Rappaccini tiszta leánya mily szörnyű adományokban részesített?

A levegőben egy kérészraj zümmögött, táplálékot kerestek a vészes kert virágai közt. A fiatal ember feje körül zsibongtak, mert ide csábitotta őket egy illat, mely hasonló volt a virágokéhoz. Giovanni rájuk lehell és keserű mosolylyal mutatá Beatrixnak, hogy a kis rovarok záporként hulltak el.

- Fájdalom, nagyon is látom atyám balvégzetű tudományának eredményét. De ne hidd, hogy ezt én műveltem. Lásd Giovanni, csak egy ábrándom volt a világon; az hogy szeretni foglak, egy ideig veled maradok, azután elbocsátlak és szívembe zárom drága képedet. Mert ha testem méreggel van is telítve, lelkem mégis istentől való lény, melyet csak a szerelem táplál. Atyám volt az, ki tudtomon kívül ily irtóztató módon párosított veled össze. Igen, taszits el magadtól!... taposs el lábaiddal!... ölj meg... Sokkal jobban szeretem a halált, mint megvetésedet! De ne hidd, hogy bűnös vagyok, mert ha az örök boldogságot ígérnék is, nem tudnám azt tenni, a mivel vádolsz!

A fiatal ember haragja, amint a szájon kijött, el is foszlott. Giovanni már csak fájdalmat érzett, vegyítve szeretettel, közte és Beatrix közt mégis benső viszony volt.

Itt vannak ketten, szépek, fiatalok, szeretik, imádják egymást, maguk vannak varázsló magányban, néhány virágbokor elkülöníti őket a világtól. Ha akarják, így együtt élhetnek, egyik a másikának egy egész világ lehet; mentek az emberek aljasságától és gyávaságától. Nem is sejtették, hogy e kert az örök boldogság paradicsoma lehet.

De Giovanni nem így gondolkozott.

- Kedves Beatrix, szólalt meg és közelebb lépett a leányhoz, ki ez érintésre összerendezt, édes Beatrix, sorsunk még nem oly kétségbeejtő. Itt van egy megbecsülhetlen ellenszer, egy tudós orvos azt mondá nekem, hogy ennek csodaszerű hatása van. - Ez ital oly vegyalkatrészekből áll, melyek ép ellenkezői a méregnek, mivel édes atyád minket telített. Alpesi füvekből van leszűrve. Igyuk meg és tisztítsuk meg testeinket a méregtől.

- Add ide gyorsan! kiáltott fel Beatrix és az üvegce után kapott. Inni fogok. De te várd be, hogy mily hatása lesz ez italnak és csak azután kövesd példámat.

Ajkaihoz emelte a poharat. Ekkor a sötét kapuban feltűnt Rappaccini sápadt arcza; a tudós lassan a két szerető felé lépett.

A szép pár láttára hideg arczán a diadaléret világa lobbant fel, mosolygott, mint a művész, ki befejezte művét és lassan hátralép, hogy bámulhassa a mű egészét. Teste, melyet az évek terhe legörnyesztett, felegyenesedett; - kinyújtotta feléjük kezeit, azután az égre tekintett, mintha le akarná könyörögni rájuk a mennybeli áldást. De hisz épen ezen kezek keverték a mérget. Giovanni összerendezt, Beatrix is szívéhez kapott, mintha el akarná fojtani ennek sebes dobogását.

- Leányom, szólt Rappaccini, többé nem leszel egyedül a világon: szedd le e növény legszebb virágait és add oda szived választottjának. Nem árthat többé neki. Tudományom és szerelmek létre hozták a csudát. Legyetek együtt e gonosz világban, szeressétek egymást és hozzatok vést arra, aki közeletekbe jut.

- Atyám! szólt Beatrix gyenge hangon, miért ruháztad fel szerencsétlen leányodat oly irtóztató adománnyal?

- Szerencsétlen bohó! mit beszélsz itt? Hát szerencsétlenség az, hogy csodálatos tehetségekkel tönkre teheted leghatalmasabb ellenségedet is! Szerencsétlen! Most szép, de rettenetes is vagy. Jobb szerettel volna a közönséges nők módjára tehetetlennek lenni és képtelennek a boszuállásra.

- Jobb szerettem volna, ha nem félnék tőlem, hanem inkább szeretnek, suttogá Beatrix, de most már későn van, oly helyre megyek, hol a belém oltott mérge eltűnik és a mérgező illatú növényeket az édeni virágok helyettesítik. Isten veled, Giovanni, gyűlölő szavaid megtörték szívemet, de el fogom azokat feledni.

Igy veszett el Beatrix, kinek a mérge éltető és az ellenszer mérge volt; a tudomány áldozata kilehelte lelkét atyja és kedvese előtt. E percben Baglioni tanár jelent meg a fiatal ember ablakánál és rémülettel párosult diadaléret hangján kiáltott a megkövült tudós felé:

- Rappaccini! Rappaccini! ez lett hát a sok tanulmány és kísérlet végeredménye!

A hóleány.

Egy hideg téli napon, melynek legnagyobb része verőfénynek örvendett, két szép gyermek megkérte édes anyját, engedné meg nekik, hogy kimehessenek játszani a frisen hullott hóba. Az idősebbik gyermek egy kis leány, kit bájos szerénysége és nyiladozó szépsége miatt a szülők és házi barátok Violának nevezték el; fivérét meg Bazsának hívták, mert üde arcza a bazsarózsára emlékeztetett.

Lindsey ur, a kedves mókusok atyja igen jó ember; de - és ezt szükséges lesz constatalni - kissé nagyon is anyagi felfogásu; vaskereskedő a szó szoros értelmében; minden felmerülő kérdést a prózai józan ész szempontjából ítelt meg. Igen jó szive volt, hogy senkinek se különb, de feje kemény volt és alkalmasint oly üres, mint az öntött vasedények, melyeket boltjában tartott. Viszont az anya nagyon hajlott a költészet felé; vonásai eszményi szépséget mutattak; gyengéd, kényes virág, ki a házaselet rideg valósága, az anyai gondok daczára is megóvta az ifjúkori üdeséget.

Viola és Bazsa, mind mondám, megkérték anyjukat, engedné meg nekik futkosni a fris hóban, mely oly csunya, mikor nagy pelyhekben hull a sötét szürke égről, de tündöklök, ragyog, mikor a napsugár halvány rózsafényt vet a mocsoktalan szőnyegre. A gyermekek csak a kis kertbe mehettek, melyet az utcától vasrácsozat választott el, csak egy körtefa és néhány szilvafa volt benne, a »parlour« ablakai alatt pedig egy pár rózsabokor. Most azonban a fák és a cserjék meg voltak fosztva lombjaiktól, hó lepte gallyaikon pedig a virágok és gyümölcsök helyett jégcsapok függtek.

- Igenis Violám, jól van kis Bazsám, felelt a mama, ha akartok, kimehettek játszani a hóba.

A szép mamácska meleg felöltőkbe öltözteté szeretett gyermekeit, arczaikat meleg respiratorokkal takarta, kacsóikra vastag keztyüket tett, lábacskaikra pedig nagy gomboló harisnyákat huzott. Mindegyiknek egy édes csókot adott és a két gyermek tánczolva, ugrálva kifutott a szabadba. Boldog idők! Boldog életkor! A tegnapi orkán, mely a legerősebb fákat is tördelte, csavarta, nyilván azért hozta magával a tömérdek havat, hogy szőnyeget terítsen e mókusoknak, kik mint a téli madárkák, vigan szökdécseltek a föld tiszta takaróján.

Hóval dobálták egymást, aztán megállottak lélegzetet venni; Viola nagyot kaczagott, a miért Bazsa egész tele van dérrrel, hóval. Picziny fejét egy másik játékon törte.

- Ha arczád nem volna oly piros - mondá öcscsének - akkor olyan volnál, akár egy hóember. Nini! hátha egy hóalakot csinálnánk, egy kis leányt? Nővérünknek fogadnók és egész télen játszhatnánk vele, nem volna ez pompás?

- Az ám, szólt Bazsa ujjongva és tapsolva, ez pompás lesz. Megmutatjuk a mamának is?

- Persze, felelt Viola, megmutatjuk a mamának is uj leánykáját; de nem viszzük be a salonba, mert kis hónővérkénk nem állhatná meg a melet; az ám.

És rögtön hozzá is fogtak a hóalak felállításához. Mamájuk az ablakból mosolyogva nézte, hogy a piczinyek mily komolyan, buzgón látnak a munkához. Nyilván tökéletesen meg voltak győződve, hogy nincs könnyebb dolog a világon, mint egy hógömbből eleven leánykát csinálni. Még a mama is ugy gondolkozott, hogy az égről hullott hónál pompásabb anyagot keresve sem lehetne találni, csak olyan hideg ne volna. Soká nézegette a kis angyalkákat. A sugár, kecses, fürge leányka, gyengéd, áttetsző, piros arczával inkább hasonlított egy tünde lényhez, mint egy physikai testhez. Bazsa meg egészségtől duzzadó arczával, a mint büszkén toppantott kis kövér lábacskaival, keményen tartotta magát, akár egy kis elefánt. Mamájuk

egyre nézte őket, miközben meleg harisnyákat kötött a kis Bazsának. Az elefánt csonttű szaporán járt fűrge ujjai közt; sűrűen nézegetett ki az ablakon és nézte hányadán vannak a hóalakkal.

Igazán képzelni se lehetett mulattatóbb látványt, mint ezt a serényen munkálkodó két babát. Sőt többet mondok, bámulatos volt a leleményesség és ügyesség, melylyel a fehér anyagot idomitották. Viola vezette a munkát; puha kacsóival ő formálta az alak kényesebb részeit.

- Milyen eszesek ezek az apróságok! gondolá magában Lindsey asszony és büszke meglepődöttséggel mosolygott. Más gyermekek ilyen korban nem is tudnának a hóból ily kecses alakot formálni. No de ez mind igen szép, hanem most el kell készítenem Bazsának új zekéjét, mert holnap megjön a nagyatyja.

És gyermekei példáját követve, ép oly serényen futtatá ujjait a kelmén, mint gyermekei a hóalakon. De csak hamar ismét ki kellett néznie, mert Viola és Bazsa nagyon ujjongtak. Nem értette ugyan a szavakat, de eltalálta, hogy elkészültek kis remekükkel; összefüggés nélküli szavaik édes viszhangot keltettek szívében. Mert az anya nem annyira fülével, mint inkább szívével figyel, gyakran egy mennyei, titokszerű zene hangjait hallja, melyeket más ember meg sem ért.

- Bazsa! Bazsácska, kiáltott Viola a kert egyik végéből a tulsó zugban levő fiunak, hozz egy kis tisztafehér havat, melyen még nem járt senki; abból csinálom kis nővérkénk szívét, ehhez a legtisztább hó kell; olyan legyen, mint ha ép most hullott volna az égről.

- Itt van ni, felelt a kis Bazsa erősen csengő hangon, ez jó lesz majd szívének. Nézd csak Viola, milyen szép már a hugunk.

- Az ám, nagyon kedves lesz; magam se tudom, hogy birtuk ily szépen idomitani.

A mama gyönyörködve nézte és hallgatta e kedves jelenetet, már már azt hívé, hogy kedves tubiczáinak egy láthatatlan tündér vagy angyal segített. Viola és Bazsa nem is gondoltak rá, hogy ilyen fényes bajtársuk lett volna; azt gondolák, hogy jómaguk alkották ezen lényt.

- Az én kedves apróim legjobban érdemlik meg az ily fényes társaságot, gondolá Lindseyné és maga is mosolygott anyai büszkeségén; és a mint úgy időről-időre lopva egy-egy tekintetet vetett a kertbe, úgy tetszett neki, mintha Viola és Bazsa szőszke fejei közt egy angyalfő fürteit látná.

- Bazsácska, kiáltott ismét Viola, hozz csak egy pár jégcsapot; a körtefa legalsóbb ágairól csüngnek. Csak rázd meg a fát, majd leesnek. Egy pár hajfűrtöt tüzők kis nővérkénk fejére.

- Itt van la! csak vigyázz, hogy el ne törd! Oh be szép már a picziny!

- Hát nem gyönyörű? kérdezé Viola meglepődötten. Most keress két csinos jéggolyócskát, majd a szemeibe teszsük. Oh még nem kész ám. A mama majd megnézi, hogy milyen szép; de a papa azt fogja mondani: »No gyerekek, ne maradjatok a hidegben.«

- Meg kell mondani a mamának, hogy nézze meg, vélekedék Bazsa. - Mamám, édes mamám! kiáltott, oly hangosan a hogy csak birt, nézd csak milyen szép leánykát csináltunk.

A szép asszony letette a munkát és kinézett az ablakon. Soha se látott ily szép hóalakat, melyet ilyen kedves gyermekek formáztak volna.

- Mindent jobban csinálnak mint más gyermekek, mondá magában; nem is csoda, ha ilyen szép hóleányt csináltak.

Azután ismét szaporán folytatta a munkát, mert mindenképen be akarta fejezni a kis Bazsa zekéjét, hogy nagyatyja holnap ujdonat új ruhában láthassa. Oly gyorsan, de oly gyorsan varrt, hogy fűrge ujjait alig lehetett látni. A két mokus meg csak folytatta a munkát, anyja mind-

egyre hallgatta csevegésüket. Nem állhatta meg, hogy hébekorba ki ne nézzen; és ekkor úgy látszott, mintha a hóleányka futni kezdene a gyermekekkel.

- Beh szép játszótársunk lesz a télre; szólt Viola; csak attól félek, hogy a papa nem jó szemmel fogja nézni, mert megfázhatnánk tőle. Ugy-e te is szeretni fogod Bazsa?

- De még mennyire! hogy fogom ölelgetni, felelt a fiucska. Minden reggel mellém fog ülni, aztán adok neki meleg tejet.

- Azt nem szabad, mondá Violácska komolyan. A meleg tej nem jól esnék kis nővérünknek. A hóemberek csak havat esznek. Értetted, Bazsácska; meleget soha se adj neki.

Pár percnyi szünet állott be; Bazsa a kert tulsó felébe futott. Egyszerre Viola nagy örövendve magához hívta.

- Nézd csak öcsém, egy napsugár rózsaszínt vetett reá és a szín megmaradt rajta! Nem pompás most?

- Az ám, pompás! felelt a fiu és a »p« betűt erősen megnyomta, hogy tetszését erősebben kifejezze. Aztán láttad-e a haját? mintha aranyból volna!

- Meghiszem azt, szólt Viola a biztos tudás nyugalmaival; a napsugártól kapta e szép színt. Most már kész, hanem az ajkai sápadtak még. Nem csókolnád meg egyszer?

A kis mókus csakugyan egy bátor csókot nyomott a kis szobor ajkaira, de ezek nem pirultak ki. Viola most azt tanácsolta öccsének, hogy adassa magának vissza a csókját.

- Jer csókolj meg, kis hóleányka! kiáltott a fiu.

- Látod, most hogy ő is megcsókolta, hát ajkai olyan pirosak lettek mint az arcza.

- De hideg volt a csókjá! jegyzé meg Bazsa.

Ugyanekkor nyugot felől friss szél kerekedett a kert tulsó vége felől és megcsapkodta a salon ablakait; a fiatal anya e hideg áramlat folytán kezébe lehelte, hogy felmelegítse ezt. Egyszerre csak hallja, hogy a két gyermek hívogatja; ezüst hangjuk csengésén megismerte, hogy valami szerencsés eseményen örülnek.

- Mama, mama; a kis hónővérke megvan és nézd csak, most velünk futkos a kertben!

- Milyen leleményesek e gyermekek! gondolá magában Lindsey asszony és még egy pár öltést csinált a zekén. Még elérik, hogy én is olyan gyermek leszek mint ők. Már szinte azt látom, hogy kis szobruk ugrádozik velük.

- Kérlek mamácska, kiáltott a kis Viola, nézd csak milyen szép játszótársunk van!

Lindsey asszony kíváncsiságát felkeltette a két gyermek ujjongása; nem állhatta meg, hogy ki ne nézzen az ablakon.

A nap letűnt, nagy aranyszínű felhők szegélyezték a láthatárt és enyhíték a bucsuzó nap sugárainak tüzeit. Most hát világosan láthatta, hogy a kertben mi történik; a napfény nem vakította.

És mit gondoltok, mit látott? Violát és Bazsát a mint javában ugrádoztak. És ki futkosott, ugrádozott velük együtt? Már akár hiszitek, akár nem, biz az egy gyönyörű gyermek volt, fehérbe öltözve, rózsaaarcú, szőke hajú; úgy örvendett a két kis angyallal! nyilván nagyon megbarátkozott velük.

A fiatal anya eleinte azt gondolta, hogy ez egy kis szomszédleány, ki meg látta a két gyermeket és eljött hozzájuk a kertbe játszani. A jó asszony ezen hiszében az ajtó felé ment és be akarta hívni a kis csavargót a salonba, mert künn naplemente óta már hideg kezdett lenni;

de a küszöbön megállott, mert nem tudta, hogy a kis lényt kinek szólítsa; sőt kételkedni kezdett, hogy az csakugyan gyermek-e.

A hideg egyre fokozódott, ideje volt, hogy a két gyermeket behívják a meleg salonba. Lindsey asszonynak mind jobban feltűnt a kis idegen leány; a szomszédoknál egy gyermekén se látott ily tiszta vonásokat, ily szép rózsaszínűt és oly finom lengő hajfürtöket. A szél ide-oda himbálta a kis leány fehér ruháját; Lindsey asszony csodálkozott, hogy egy anya a tél kellő közepén hogy bocsáthatja el gyermekét ily lenge öltözetben.

Lindsey asszony e közben álmélkodva tapasztalta, hogy a kis leány piczi lábait csak könnyű, fehér czipők takarták. És a leányka mégis vidám volt, nem sokat törődött a hideggel. Ugrándozott, tánczolt, futkosott a havon; meg is látszott ezen piczi lábának nyoma, mely akkora volt, mint Violáé és harmadrészszel kisebb, mint a kis fiué.

A furcsa kis teremés futkosás közben megfogta a két gyermek egy-egy kezét és lélekszakadtából szaladt velük versenyt; de Bazsa csakhamar elhuzta kezét és tenyerébe lehelte, mert a leány keze fagyos volt. Viola óvatosabb volt, csak annyit mondott, hogy szaladáskor nem kell egymás kezét fogni. A kis fehér leány semmit se felelt, hanem tovább tánczolt, csak oly vidáman mint eddig; mert ha Viola és Bazsa nem is akartak vele játszani, talált ő magának más játszótársat: a nyugati szelet, mely meg-meg lengeté könnyű öltözetét, és anyai szabadságot engedett meg magának, mintha már régi ismerősök volnának.

A mama mind ez ideig az ajtó küszöbén állott és azon csodálkozott, hogy hasonlíthat egy kis leány ennyire a hópehelyhez, vagy egy hópehely hogy ölthet gyermekalakot.

Végül magához hívta Violát és megkérdezte:

- Édes Violám, kicsoda az a kis leány? Tán itt a szomszédban lakik?

- De édes mamácskám, feleli Viola nevetve, hisz ez a kis hóleányka, akit csináltunk.

- Az bizony, kedves mama, az a hószobor, - kiáltá Bazsa. - Ugy-e szép gyermek lett belőle?

E perczen egy csapat téli madár szállott le a kertbe; félénken röpdöstek a két gyermek körül, aztán a kis hóleány fehér ruhájára csaptak le. Ez örülni látszott a vén tél e kedves gyermekeinek, kik most meglátogatták. Két madár egész bizalmasan a leányka kezeibe szállt, a többiek meg csiripeltek, csicseregtek, röpködtek a hó alak körül, az egyik kebelére szállt, a másik még gyengédebb volt, csőrét a leány rózsaszínűjére illeszté és tulboldognak látszott.

Viola és Bazsa álmélkodva, szájtátva nézték e gyönyörű jelenetet, tapsoltak örömben, hogy kis társnőjük olyan jól érzi magát szárnyas testvérei közt.

- Viola - szólt ekkor Lindsey asszony, ki már nagy zavarban volt, mondd meg igazán, honnét jött ide ez a kis leány?

- De édes anyám, igazat beszéltem, felelt a gyermek egész komolyan és anyjának szeme közé nézett. Ez a kis hónővérke, a kit az imént csináltunk. Bazsácska is megmondhatja.

- Ugy van, mamuskám, erősíté Bazsácska a legkomolyabb arcczal, ez egy kis hóleány. Hát nem szép? De a kezei fagyosak.

A szegény nő nem tudta mit tartson a dolgról és mit tegyen. Ekkor a kis kapu megnyílt és bejött férje, nagy téli kabátban, leeresztett csuklóval, kezeit nagy bélelt keztyűben tartva.

Lindsey ur élte delén állott; nyílt arczát kipirosította, megderesítette a fagy; meglátszott rajta mennyire örül, hogy a hosszú fárasztó munka után visszatérhet tüzhelyéhez. Szemei meglegedéstől sugárzottak, mikor meglátta nejét és két gyermekét; csak azon csodálkozott, hogy családja naplemente után mit csinál künn a kemény hidegben. Ekkor ő is meglátta a fehér

idegent, ki ide s tova futkosott a kertben, a havat taposta, a madarak meg hangos csicssergéssel üldözték.

- Kicsoda az a kis leány? kérdezé a derék ember. Beh örült anyja lehet, hogy ilyen ruhában elbocsátotta!

- Kedves férjem, felelt a nő, én is csak annyit tudok felőle, mint ön. Kétségkívül valamelyik szomszédunknak a lánya. Viola és Bazsa - folytatá és maga is szinte restelte, hogy egy ily valószínűtlen véleményt tovább mond, váltig azt állítják, hogy ez a hóalak, melyet ők ma délután csináltak.

E szavaknál a fiatal nő azon hely felé tekintett, hol a gyermekek ama hóalakat formázták, de nagy bámulatára csak hült helyét látta meg a nagy munkával készült alaknak! Se szobor, se semmi, még csak egy hórakás se látszott, csak a kis lábnyomok látszának köröskörül.

- Ez különös! rebegte a nő zavarodottan.

- Miért különös? kérde Viola. Hát nem látod papa, hogyan történt ez? Hát én meg az öcsém egy kis hóalakat csináltunk, hogy legyen egy barátnőnk, ugy-e Bazsa, igaz?

- Igaz hát, erősíté a fiu. Ez a mi kis hótestvérünk; még pedig nagyon csinos; hanem mikor megcsókolt, úgy megfáztam, hogy no!

- Miféle képtelenséget fecsegték ti? kiáltott fel a derék vaskereskedő, ki józan eszével fel nem érte a dolgot. Csak nem akarjátok velem elhitetni, hogy ti csináltátok azt a kis leányt hóból? Jöjjön kedves barátném, ne hagyjuk a hidegben a kis ismeretlent, hozzuk be a salonba; adjon neki egy kis jó meleg tejet, aprított kenyérrel; az majd felmelegíti. Én meg elmegyek a szomszédba tudakozódni; ha nem tudok meg semmit, hát kidoboltatom az utcákban, hogy találunk egy eltévedt gyermeket.

A derék vaskereskedő a kis leány felé ment, hogy bevezesse; Viola és Bazsa azonban kabátjába kapaszkodtak és könyörögtek neki, hogy ne tegye ezt.

- Kedves papa, kiáltott Viola és atyja elé állott; igazán mondom, hogy úgy van, ahogy beszél-tük; ez egy hóból csinált kis leány és csak a hidegben tud el lenni; ne hozzuk be a szobába.

- Ugy van, atyuskám, tevé hozzá a kis Bazsa; ez a mi hótestvérkénk; és ő nem szereti a tüzet.

- Igazán balgák vagytok! úgy van, balgák! felelt az atya, félig haragosan, félig nevetve e makacsságon; menjetek be a házba. Most már nem lehet játszani a szabadban; én meg rögtön megyek a kis idegenhez, mert különben megfagy.

- Kedves férjem - szólt ekkor a mama, ki mind nagyobb zavarba jutott, minél tovább nézte a kis idegent. - Valami csakugyan van a dologban. Ön tán hóbortosnak fog mondani, de kérem, mondja csak, miért ne volna lehetséges, hogy egy angyal, kinek gyermekeink ártatlansága meg-tetszett, eljött hozzájuk látatlan játszótársnak. Történt már a világon elég csuda... ne nevesen ki... úgy látom, hogy ön esztelennek tartja beszédemet.

- Kedvesem, ön is olyan gyermek, felelt Lindsey ur, akár csak Viola és Bazsa.

A jó anya némileg csakugyan gyermek volt; megható naivságot őrizett meg gyermekéveiből; az ártatlan lelkek szemüvegén nézett mindent.

De a kérlelhetlen Lindsey már nem hallgatott rája; a kertbe ment, miután lerázta magáról a kis mókusokat, a kik egyre kiáltoztak, hagyná a gyermeket a hóban. Mikor a gyermek közelébe ért, a madárcák mind elröpültek; a kis leányka egész zavarba jött és csinos fejecskejével nemet bólingatott, mintha azt mondaná: könyörgöm szépen, ne nyuljon hozzám; fehér ruhája a sötét éjszakán egygyé látszott olvadni a hóval. De Lindsey ur nem tágitott, nem törődött a fergeggyel, mely csakhamar elborította hópelyhekkkel. A szomszédok, kik ablakaikból a

jelenetet nézték, nem tudták elgondolni, hogy egy olyan józan ember, minőnek szomszédjukat ismerték, mit futkos úgy a hópelyhek után, melyeket a szél hajtott; végül az üldözött kis leány a kert egy zugába jutott, a honnét nem menekülhetett.

- Jöszte csak velem, te kis daemon! kiáltott fel a derék vasáros és megfogta a leányka kezét. Most megfogtalak és akár akarod, akár nem, elviszlek egy jó helyre, a hol bizonyára jobb dolgod lesz mint itt. Meleg ruhát adunk rád. Lásd, piczi orrocskád már meg is fagyott; jer csak velem.

Lindsey ur oly nyájasan mosolygott, ahogy csak kitelt tőle és maga után huzta a kis leányt, ki szótlánul, de habozva követte.

Nagy büszkén haladt a salonig, de itt Viola és Bazsa esedező arczczal utját állották.

- Ne hozd be, kiálták egyszerre.

- Bohók vagytok mind a ketten, ez a gyermek félig megfagyott már; vastag keztyümon is átérzik hideg keze. Hát azt akarjátok, hogy egészen megfagyjon.

Lindsey asszony is kijött, figyelmesen nézte a kis leányt, melynek vonásai eszébe juttaták Viola hó alakját; ezen tapasztalását el is mondta férjének. Megmaradt a mellett, hogy egy angyal segített az ő gyermekeinek.

- Annyi bizonyos - mondá - hogy roppantul hasonlít ama hószoborhoz és - isten bocsá - magam is azt kezdem hinni, hogy hóból van csinálva.

A gyermek kéjesen összerezett, mert egy hideg léghuzam csapta meg.

- Nem is csodálom, hogy ilyet gondolsz, szólt Lindsey ur és becsapta az ajtót; hiszen szegényke megfagyott; no de majd felmelegítjük a tüznél.

A jóakaró okos vaskereskedő a kis hóleány szomorúságát nem vette észre, odaültette a kemence mellé, mely jól meg volt rakva kőszénnel és izzó pirosra melegítette ajtaját, tetején egy vizes fazék sustorgott és nedves párákat árasztott szét a szobában. A hőmérő már 18 fokot mutatott; az ablakrámak jó száraz tölgyfából voltak és növelték a meleget. Szóval a salon annyival melegebb a kertnél, mint az egyenlitői regio Uj-Zeelandnál.

A bölcs Lindsey úgy ültette a leánykát, hogy a kemence ajtón kisugárzó meleg mind reá ment.

- Most jó helyen vagy, szólt hozzá örökös mosolyával; tégy úgy, mintha otthon volnál.

De a kis gyermek mind szomorubb lett; mozdulatlanul ült a kemence tátongó nyílása előtt, mely izzó lehelletét okádtá reá, busan nézte csillogó hóruháját, mely már már veszíteni kezdett fényéből. De a bölcs vasáros mit se látott.

- Most adjatok rá meleg ruhát, takarjátok be egy sállal, mondjátok Dórának, hogy adjon neki meleg levest, én meg azalatt elmegyek tudakozódni szülői után.

Lindsey asszony nem felelt; elment ruhát és sált keresni, bár maga is rosszalta férje vakságát. Lindsey ur látva, hogy gyermekei még egyre kiáltották, hogy kis nővérük nem szereti a meleget, azt tette, hogy rájuk zárta a salonajtót és a kulcsot zsebre tette; fejére vette a csuklát és elment. De mikor a kert ajtóhoz ért, kiáltozást hallott; gyermekei kacsóikat tördelve néztek ki az ablakon.

- Lindsey ur! Lindsey ur! kiáltott utána neje a nyitott ablakból, már nem kell a gyermek szülőit keresni.

- Ugye mondtuk, hogy ne hozd be ide, siránkoztak Viola és Bazsa; hü! hü! látod! hü!hü! kedves kis nővérünk most szétolvadt! hü! hü! hü!...

Szemeikből könnyek csordultak. Lindseyt is elszomorította gyermekeinek bánata, álmélkodva kérdezte nejétől, hogy mi történt itt. A jó nő azt felelé; hogy mikor visszatért, az idegen leánynak hült helyét találta, pedig ott hagyta a kemencze előtt.

- Mindössze ennyi maradt meg belőle, tevé hozzá és a padlón egy hópocsolyát mutatott.

- Az ám atyus, szólt Viola és szemrehányóan, könnyezve nézett rá, ez maradt meg kis hótestvérkénkből.

- Gonosz papa, ordított a kis Bazsa, fuldokolva a haragtól és piczi öklével megfenyegette atyját, megmondtuk, hogy mi fog történni, miért hoztad ide?

És a kemencze, tüzsugarakat okádó nyílásaival daemoni pillantásokat vetett a jámbor vasárusra.

E nevezetes történetből minden emberfia és kivált a ki minden áron philanthrop akar lenni, megtanulhatja, hogy mielőtt jóakaratu érzelmeinek engedne, ismerje meg jól azon lényeket, kiknek sorsán javítani akar, tanulmányozza sajátságukat, mert a mi általában igen üdvösnek tekintetik, pl. a jól fűtött kemencze melege, olykor haszontalan vagy veszedelmes lehet, kivált ha hógyermekről van szó.

Különben a Lindsey-fajta bölcseken nem fog a leczke. Ők mindent tudnak, még azt is, hogy bizonyos körülmények közt minek kellett volna történnie; és ha egy tünemény, vagy rejtélyes jelenség csuffá teszi rendszerüket, akkor eltagadják még azt is, mi az orruk előtt történt.

- Kedves barátném, szólt Lindsey némi vártatva, nézze csak, hogy a gyermekek czipőikön mennyi havat hoztak a salonba. Ez a pocsolya csunyán veszi ki magát szép kemenczénk előtt. Mondja meg Dórának, hozzon egy törülőröngyöt és surolja meg a pallót.

A kertész dala.

Irta THEURIET ANDRÉ.

Sept. 3-án. - Nem akartam V... helységen úgy keresztülvutazni, hogy Tristant meg ne látogatnám. Ezuttal szerfölött mélabus hangulatban találtam.

- Kedves barátom, kiáltott fel, kezemet szoritva, nem jöttél jókor; agyvelőmet pókháló környezi. A jelen untat; a jövő semmivel sem kecsegtet. A külvilág úgy tűnik fel előttem, mintha köd borítaná, mely elállja a szabad kilátást. Elmerengek a multon, hogy kikerüljem a ködöt és egy darab tiszta kék eget láthassak. Bánatos hangulatomat, azt hiszem, az estharangok idézték elő, melyek már félórája egyre szólnak. A mint rájuk hallgattam, úgy éreztem magam, mintha még karénekes gyermek volnék; visszaképzelttem magamat régi plebánia-templomunkba, szokott helyemre, az oltár első lépcsőjéhez, kezemben a csengetyűvel; a chorus egy zugában meglátam a fillérekkel megrakott czintányért, a kis állványt, melyre a szent korsót szoktam letenni.

Mikor egyszer a multon kezdünk elmerengni, nem szivesen válunk meg emlékeinktől. A mult legapróbb részletei élénk színekben bukkannak fel az árnyékból. Viszontláltam magamat, amint szíjjal összekötött könyveimmel kis városkánk meredek, álmos utczáin ballagok; végig mentem nagynéném ódon hajlékán, bejártam a sajtárokka és hordókkal ellepett borházat, a 17-ik századbeli szuette butorokkal ellátott salont, a málnabokros kertet.

Azok az ódon házak, számos lépcsőikkel, folyosóikkal és zezzugaikkal, igen eredeti hajlékok; egymaguk a valóságos haza fogalmát keltik fel bennünk. A gyermek, ki ily otthonban nevelkedett, azt sohasem felejtí el. Ti párisiak, kik gyermekkorotokban huszszor változtatjátok lakástokat, nektek fogalmatok sincs, hogy mi az a szülőház, mely tele van ereklyékkel. Ugy képzeltek benneteket, mint a szoptató szilkén nevelt gyermekeket, mig mi vidékiek az anya-természet emlőin táplálkoztunk. Nem tudjátok, mily gyönyörűséggel telik el az ember szive, ha harmincz év mulva is szokott helyükön találja a poros butorokat, a czikczakos folyosókat, melyeken bujósdit játszottunk, a sűrű gerendázatu padlást, a homályában rejtőző nagy szekrényekkel, melyeket nem merünk kinyitni, mert attól félünk, hogy kísértet jön ki belőlük. Banális pompával díszített modern házaitokban, hol a vizet és légszeszt az ötödik emeletbe emelik, nem jut helyük a titkoknak, a kísérteteknek, melyek annyi naiv, kéjes reszketésre készítk a gyermekeket.

Addigra mig a harangok zsongnak-bongnak, engedd meg, hogy azon korból egy kalandot beszéljek el, mely pár nap óta folyton furja agyamat.

B... helységben történt, Argonneban; tizenöt éves valék. Ősz vége felé járt az idő, beálltak a hosszú téli esték. Mindig nagy kedvelője voltam a novemberi heteknek, mikor a levegő hideg és száraz, az ezrivel gyöngyöző harmatcseppek helyett megannyi deres szálkát találunk az utczákon; a leányok ajkairól finom, lenge köd alakban száll a szó és estenkint heten-nyolczan szorulunk a lobogó kandalló köré. Katalin napja táján egy este mi is együtt voltunk a nagy szobában. Egyszerre a néptelen utczáról dobogást és csengő nevetést hallottunk. Az ajtón kopogtak és egy gyermekhang kérdezé: - Akarjátok-e látni a Szent Katalint?... Ez a vidéken népszokás. Minden esztendő november havában a kis leányok fehérbe öltöztetik legszebb társnőjüket; virágokat tűznek homlokára és keblére, este aztán házról-házra viszik; a szent Katalint képviseli, valami üdvözletet énekel és adományt kér, mely a leánykák szentjének megünneplésére van szánva. - Akarjátok-e szent Katalint látni? - Az emberek igennel felelnek. Az ajtó kítáru; a csapat egy bájos tizenkét éves piros pozsgás, fekete fürtű, fehér rózsákkal díszített leánykát tuszkol a szobába. Rögtön megismertem; Franceline volt, a főerdész leánya. Csinos volt, mint egy kis tündér, barna szemei tündöklöttek, piros ajkai legkisebb mozdulatára

két orczáin kis gödröcskék tüntek fel. Előre lépett a kivilágított körbe és ezüstként csengő hangon elénekelt a verset; nincs abban se értelem, se összefüggés, de egyszerű képletei hatalmas benyomást keltettek a gyermekek kedélyeiben.

E vers* így szólt:

Katalin, Szent Katalin
Jézus elé leborult,
Tövisből a koronája;
Krisztus urunk nézett rája
S szólott hozzá szeliden:
Katalin, szent Katalin!

Zöld berekben jártam,
Kis sarlót találtam,
Ujjamat megvágтам,
Kifutott a vérem,
Istenem, be féltem!

Aranyos fa mellett,
Aranyos a szívem...
Gyémánt párta csillog-ragyog rajtam,
A babámtól kaptam!

Az egész versnek nem volt értelme, de a »szép kis berek«, a »vérező ujjak«, »az aranyosfa«, a »gyémánt párta«, a tiszta ajkáról kelt zengzetes szavak elbűvölték gyermekkedélyemet. E naptól fogva szerelmes lettem Francelineba.

A tizenöt éves kedély szerelme bájos mint az áprilisi kikirics; sugár formájú, bársonypuha, aranyos szőke színű, illatos; és illata feledhetlen, mert a tavaszt hirdeti.

Franceline visszatért a zárdába, de szerelmem nem gyengült; a collegium termének komoly falai közt boldognak éreztem magam a szívembe zárt kerttel. Csak később láttam viszont, mikor mint tudorjelölt érkeztem haza. Ő tizenhét, én husz éves. A virág beváltotta a bimbó ígéreteit; a hajadon valóban csinos volt. Gyakran láttuk egymást egyik szomszédunknál. Franceline tiszta, csengő hangja van; mindenféle népdalokat tudott, melyeket igen kedvesen énekelt. Kivált egyre emlékszem, vagyis inkább a dallamára, mert a szövegből csak egy versszakot tudok. Egy szerelmes kertészlől van szó, ki naplemente után meglátogatja kedvesét:

Szenderegsz-e, alszol-e
Édes egy virágom!
Ajtód előtt, küszöbödön
Szeretődöt látom.
- Nem aludtam, nem is alszom én el,
Rád gondoltam egész áldott éjjel!

Csak ennyire emlékszem, de annyit tudok, hogy a dal egy szenvedélyes felkiáltáson végződik, mely méltó ahhoz, a mit Romeo énekel Julia erkélye előtt.

Egy este, ismét Katalin napja táján, Franceline újból elénekelt e dalt. Egyedül valánk a nagy szobában, melyben halvány világot árasztott a füstös lámpa. Még ma is látom az egyszerű lámpát: magas gyertyatartó volt vörös rézből, végén egy üvegmécs tele olajjal, melybe a ránczos bél volt mártva.

---

* A versrészleteket Ábrányi Emil fordította

Csak a kis asztal volt köztünk, melyen dominót játszottunk. A kertész szenvedélyes dala felhevített; eltökéltem, hogy merész leszek. Mikor a köveket összekevertük, ujjaink találkoztak; ekkor hirtelen megragadtam az egyik kezét és megcsókoltam. Ő gyorsan visszahuzta ujjait, lesütötte hosszú fekete szempilláit, gödrös orczái elpirultak; haragot igyekezett színlelni és megindult hangon mondá: - Uram fogja a köveket és folytassuk a játékot! - Engedelmeskedtem; mindketten meg voltunk ijedve, nem mertünk feltekinteni, befejeztük a játszmát; ünnepélyes csend uralkodott, csak a tücsök czirpelése hallatszott a tűzhely alól.

Husz év telt el ezen jelenet óta, de minden apró részlete oly élénken él emlékezetemben, mintha tegnap történt volna... Kis szünetet tartok. Amaz est harang szava mellett holnapig is forgatnám emlékeim olvasóját. - Nem sokára reá elutaztam, hogy Wilhelm Meister példájára végig éljem az élet tanuló éveit. Franceline is elhagyta a vidéket. Megtudtam, hogy férjhez ment. Többé nem láttam; a dalt, melyet ő oly szépen énekelt, nem bírtam megtalálni. Hasztalan erőltetem emlékező tehetségemet; mindig csak az a töredék jut eszembe, melyet az imént elmondtam, pedig a dallam egyre cseng fülemben. Ugy járok vele, mint Rousseau, ki Suzon nénye románczából csak néhány összefüggéstelen szóra emlékezett és mégis érzékenyült, ha e románczra gondolt. Mindenütt kerestem az elfelejtett szavakat, hasztalan kérdeztem a fonóban az öregasszonyokat, lapozgattam sok könyvben, melyek népdalainkról szólnak, de a kertész dalát nem találtam meg, sem a champagnei romanceróban, se pedig más gyűjteményben. És mentől kevesebb reményem van, hogy ráakadok, annál jobban keresem. A tiszta, szívbéli érdeklődéssel most a nyelvész és gyűjtő lázas kíváncsisága párosul; hiuság és makacsság ösztökél; és még se megyek semmire.

- Mit lapozgatsz a régi könyvekben: mondám Tristannak, miért nem folyamodol az első forráshoz? A dalt Argonneben hallottad, ott bizonyára az erdők viszhangja is ismétli. Menjünk együtt oda. Hozok két jó, vidám pajtást, kik örülni fognak, ha vezetni fogod őket. Pompásan eltöltünk egy hetet; bejárjuk a falvakat, barangolunk az erdőkben. Ráakadunk nótásra és ki tudja, talán Francelinera is.

Tristan fejet csóvál.

- Az álmok soha se térnek vissza, felelt sóhajtva.

De mégis bizgatta a gondolat, hogy egy hétig az erdőben fogunk barangolni. Csábitotta az a gondolat is, hogy vezetőnk lesz; mikor elváltunk, találkat adtunk egymásnak Islettesbeen.

September 10-én. »És az égről egy fényes csillag suhant le a tengerbe; fehér sugárbarázdát hagyva maga után; a tengerész rákiált társaira: Fiúk! feszítsétek ki a vitorlát; a szél kedvez!« - Theocrites e szavai jutottak eszembe, mikor a vonat végigrobogott a Meuse völgyén; fehér gőzfátyol lebegett körülötte; szeliden sikamlott tova a rétek zöld szőnyegén, hasonlított az ég boltozatán végig suhanó csillaghoz. Verdunban egy ódon hintóba ültem; lassan dőcögünk fel a halomra, mely a völgyet dominálja; aztán észrevétlenül a magányos erdőbe kanyarodott; fenn a dombtetőn megláttam az alatt elterülő síkságot, mely hol sárga hol meg zöld színt játszott és az őszi nap szende világa mellett elnyújtotta puha hullámain a damvillersi első házakig.

Itt kelle utitársaimmal találkoznom. Két testvér, mindketten művészek. Az idősebbik testvér festő; még nagyon fiatal, de nem kellett soká várakoznia a siker első mosolyaira, melyek Vauvenargues szerint érdekesebbek a hajnalpir tűzénél. A Meuse-vidék erős talaja nem bővelkedik művészekben, de ha hébe-korba mégis szül egyet-egyet, akkor erőteljes, eredeti tehetséget szül. Barátom hasonlít a zömök körtefákhoz, melyek nagy nehezen tenyésznek a szirtes talajon, de ha egyszer gyökeret vertek, akkor a legértékesebb, legcsurgóbb gyümölcsöt adják. Kicsi, fürge, erélyes, furfangos; nagyon ügyes kezű, ismeri mestersége valamennyi titkát, de nem ez a fő előnye. Voltakép az teszi eredetivé, hogy tanult finomsága lelkiismeretes őszinteséggel párosul; világos, ezüstös szín övezi a nyárspolgárok, gyermekek és pásztorok fejeit,

melyeket rajzol, szóval takarosan, természetihven rajzol, mire szüksége van nemcsak a jó festőnek, de a jó írónak is. Felszabadította magát az iskolai conventionalismus alól, van érzéke a modern élet iránt, de lelkiismeretesen és szabatosan fest, mint a régi francia és flamand festők. Modora emlékeztet Memmlingre és Clouetre; elneveztük Primitifnek.

Ha az ember soká barangol az országutakon, igen jól esik, ha bizalmas, szivélyes körben nyughatik meg, hol fogadtatására minden a legszebb harmóniában egyesül; a kandalló virágcserepekkel ékesítve, a falakon festmények diszlenek, a palaczkokban habzó bor csillan feléd és - a mi fő - az emberek nyájas arczzal jönnek eléd! A Primitif és öcscse Everard szivélyesen megszorították kezemet; atyjuk mosolyogva kivette kezemből a táskát és botot; nagyatyjuk, ki nyolczvanhárom éves létére még egész fürgén lépkedett, palaczkokkal megrakodtan jött be; a gazdasszony sietett levenni a fedelet a gőzölgő leveses tálról. Primitif anyja olyan, a milyen egy festőnek kell; a háztartási dolgokban járatos; alkalmazkodni tud a szeszélyekhez, finyásághoz és gondossághoz, melyek a festők sajátságai. Öröm volt nézni, a hogy a kis fürge, élénk arczu, szeretetteljes nézésű asszony a fecske gyorsaságával suhant a szobából a konyhába és vissza; egy perczre az asztalhoz ült, meg-meg felszökött helyéről, tányérért, pohárért futott és mosolyogva jött vissza, ügyelt mindenre, nem feledkezett meg senkiről, csak önmagáról.

Reggeli után végig mentünk a városkán és a kertbe mentünk, hol Primitif a szabadban dolgozni szokott. Damvillers-t még V. Károly építette; egy izben az ostromoltatás megtiszteltetése is érte. Később XVI. Lajos lebontatta a várfalakat, de az árkok mai napig is megmaradtak; kövér fü burjánzik benne, szomszédságában a Tinte nevű patak csergedezik. A sikság felől nézve a városka zöld szigetnek látszik, melyből csak itt-ott bukkan ki egy-egy barna háztető és a templom tornya. A vidék egészen lapályos, a szem nagy határra terjedő réteken és szántóföldeken tévedez. Nyugodt, szerény színezésű tájék, de van bizonyos jellege; bőségről is tanuskodik. Primitif barátom megmagyarázta a szép távlati vonalakat, a tájék finom árnyalatait, azután a kertek felé vezetett. - Már most nézzük meg nagyatyám virágait.

Ezeket csakugyan érdemes volt megnézni. A kert a Tinte-mosta rétek és a füvel benőtt vár-árkok közt terül el; örömmel legeltetem szemeimet a zöld fákön, fehér táblákon, a gerepcsének tarka tömegén, melyek szirmai vig zeneként rikitottak felénk, oldalvást tüzszerű gerelyek ragyogtak, odább meg nagy fuxiák nyujtották ki hajlékony gallyaikat, a biborszerű harangocskák özönével. A lenge fellegeken átszűrődő verőfény megfürösztötte e zengő színeket és érvényre juttatta legfinomabb árnyalataikat is. És a rikitó virágok közt a nagytya eredeti alakja, mely a nyolczvanhárom esztendő terhét meg se érezve, fürgén lépdelt egyik virágágytól a másikhoz. Bársonysapkája hetykén félre volt csapva és látni engedé a furfangos kifejezésű socratesi arcot. Kék szemei szikráztak a hamisságtól, széles, tompa orra kissé nehézkes, de ajkai szellemes gourmandot árulnak el; fehér szakálla ernyőalakban takarja az ócska, hullólevélszerű mellényt; kezei minduntalan mozogtak és türelmetlenül forgatták a nyesőkést. Kétszeres öröm volt nézni e fürge, vidám aggastyánt a burjánzó virágtömegek között.

Mikor mindent jól megnéztünk, Primitif egy befejezőben levő paraszt-tanulmányt mutatott: - egy tizennégy éves leánykát, ki az erdőből jön és mozdulatlanul áll, háttal egy bükkfának támaszkodva. Igazi típusa az üde meuse-parti leányoknak: homloka alacsony, de értelmes, hosszú szempillái alól félénken tekint fel, az arczsontok kiállóak, az áll munkabíró, makacsfejű fajt jelez, a szája nagy, az ajkak félig nyitottak, szinte megérik rajtuk a lehellet.

- Ez aztán igazi parasztleány, kiálték fel: a szem, a testtartás, még az otthonka és a szoknya ránczai is azt beszélnek, hogy e faj dolgozni szokott és arcza veritékében keresi mindennapi kenyerét. Ezek vigasztalást nyujtanak a mélabus, decolletirozott arató leányokért, melyeket a multkori kiállitáson láttam.

- Pedig azokat is igen tehetséges festők festették, felelé Primitif, hanem csak az a szándékuk, hogy a városi népet csodálkozásra bírják, nem pedig az, hogy természethivek legyenek. Látja, ez a kép a természet türelmes, lelkiismeretes tanulmányozásának eredménye.

A paraszt a maga módja szerint szokott bánkódni, örülni, érezni és gondolkozni; itt kell saját-szerűsége törekednünk. Ha ezt elértük, akkor ne törődjünk azzal, hogy a vonások szabálytalanok, a járás ügyetlen, a kezek kérgesek. Az alakok mégis szépek, mert élethűek. Holbein képein a fejek, a szó plasticus értelmében nem szépek, de érdekesek; rutak, köznapiak, de gondolkoznak, éreznek és ez fényt vet rájuk. Manapság mi művészek ügyesek vagyunk, de csak mulattató dolgokat szoktunk festeni. Munkánk nem megkapó, mert magunk se festünk meggyőződéssel. Módosítani kell a rendszert, ha azt akarjuk, hogy valami fennmaradjon tőlünk. A lények és tárgyak azon benső sugárzását kell meglátni és visszaadni, mely a valódi szép, mert ez az élet; szóval a régi mesterek modorához kell visszatérnünk; őszinte jóhiszemmel kell festenünk.

Esteledni kezdett; az alkonyban tünekezni kezdtek a kertecske színei. A szürke láthatáru sikon lenge füstfelhők szálltak fel, jelezve a helyet, hol a burgonya-kapálók tüzet gyújtottak; a lombárok harsány brekegése hallatszott a rétek felől, az országuton zabbal megrakott szekerek nyikorogtak. A toronyóra hetet ütött; végig mentünk a városkán; az ablakokon keresztül a tűzhelyek piros lángjait és a sürgölődő házi asszonyokat láttuk, kik vacsorát főztek férjeiknek.

September 11-én Primitif, Everard és én kora reggel utra keltünk, hátunkon a batyuval. Verdunban a chalonsi vonat elvitt az Argonne felé, melynek tizenöt mérföldre húzódó erdős magaslatai zöld határfalat képeznek a Verdunois egyhangú lapályai és a Champagne krétás síkságai közt. Clermont! - A vonat erdős dombok közt repül el, melyeket eláraszt fehér gőzzel. Islettes! - Megérkeztünk. Vidáman kiugrálunk a wagonból.

Tristan már megelőzött bennünket; pontosságunkért már a perronról integet kalapjával köszönetet. Tristan egészen átalakult: hosszú lábszárai egész térdig erős, sárga gombolóharisnyákkal vannak takarva; kurta vasszürke kabátja van, hasonló színű széles nadrágja, széles karimájú kalapján zöld bokréta ékeskedett.

- Mít jelentsen ez a czifra öltözet? mondám álmélkodva.

- Tourista öltözet! felelt Tristan és tetszelegve nézett végig ruháján; az Argonne tiszteletére csináltattam.

- No ez aztán szerencsés gondolat! Itt az emberek még soha se láttak utast; mindenki a kapu elé fog állani és megbámul bennünket; az utczagyerekek utánunk fognak szaladni, mintha farsangi kísértetek volnánk.

Befordulunk az islettesi főutczába, mely a saintemenehouldi országot két felén terül el. Jobb és balfelől erdő lepte dombok húzódnak tova, de már az alkonyat félhomályába burkolóztak.

Tristan a hotel de l'Argonneba visz, hol tanyát rendelt számunkra. Tapasztalt utas; az étteremben meleg kemence várt bennünket, az asztalon pedig bő vacsora, melyet nagy étvágygyal költünk el.

Vacsora után a szabadba megyünk szivarozni. Már egészen beesteledett, az országot egy fordulójánál óriási vörös fényt veszünk észre, mely az erdőben nagy sebességgel látszik tova-terjedni.

- Ég az erdő! - kiáltanak fel Primitif és Everard.

- Dehogy, vélekedik Tristan, alkalmasint az üveghuta kemenczéinek viszfénye... Ha akarja oda mehetünk.

A vidéken csakugyan nagyban gyártják az üveget; a huta felé tartunk, utközben Tristan elmondja a huták történetét.

Elmondja, hogy az Argonneban már Szép Fülöp korában kezdték meg az üveggyártást. Annyi bizonyos, hogy találtak egy 1448-ból eredő okmányt, melyben Lotharingia hercege megerősíti az üvegmunkások régi jogait és szabadságait. És ez nem keveset jelentett; az okmány felmentette őket minden adó, segédpénz alól; szabad legelőjük volt, az erdőkben faizási és vadászati joggal bírtak, a patakok, tavak és folyókban szabadon halászhattak.

Az üvegesek, kik félig mesteremberek, félig kalandorok, nyilván azért jöttek az Argonneba, mert a talaj iparuknak nagyon kedvezett. A haraszttól ellepott felsíkon tiszta homok terült el, az erdőben elég szenet kaphattak, palaczkáikat, kelyheiket jó áron vehették meg a barrasi és champagnei szőlősgazdák. Beaulieu és Chalade vadasai, a Biesme haldus vizei sok vonzerőt gyakorolhattak az olyan emberre, ki a jó hust szereti, és kinek ereiben kis vadászvér kering.

Csakhamar igen otthonosaknak érezték magukat. Félreeső völgyeikbe nem jött se hitelező, se rendőr, kényük kedvük szerint élhettek. Kereskedésük virágzott, a francia királyok érdeklődtek irántuk; III. Henrik megerősítette szabadságait, IV. Henrik pedig kihallgatást adott nekik Islettesben.

- Hogy-hogy, mondám Tristannak, a bearni is itt járt?

- Igenis, 1603-ban, mikor Metzbe utazott; még pedig elég mogorva időben. Martiusban történt, metsző eső csepegett. A Biesme partján, közel az erdőhöz, a király egy sajtóságos csoportot látott kijönni az erdőből; büszke arczaik és eredeti öltözeteik magukra vonták a király figyelmét. Hajadon fővel állottak, mindegyikük folyamodványt tartott kezében. - Kik azon emberek? kérdezé IV. Henrik a postakocsistól. - Sire, azok palaczkfuvók. A bearni szeretett nevetni, gonosz nyelvek azt beszélik, hogy a király egy elég durva élczet is faragott akkor ama munkások rovására. A kocsi nem állott meg, mert a saint menehouldi előljáróság üdvözlő beszédével már is sok idő veszett kárba; de a király elfogadta tőlük kérvényeiket és új szabadsági levelet adott nekik. Akkor éltek fénykorukat, mely eltartott a 18-ik századig. Sok pénzt kerestek, nagy háztartást vittek; de az 1789-ki forradalom nagy csapással sujtotta őket, megsemmisítette szabadságait. Nem voltak megelégedve a dolgok új rendjével; minden erejükkel a bukó rendszert védelmezték. Dumouriez emlékirataiban el van mondva, hogy az argonnei üvegesek mennyire iparkodtak a köztársasági csapatok hadmozdulatait hátráltatni. Sokan közülök kivándoroltak és beállottak Condé hadseregéhez, hol derekasán harcoltak. Mikor a császárság bukása után belefáradtak a száműzetésbe és hazajöttek, üveg hutáiknak csak romjaira akadtak.

És most hogy élik világukat?

- Elég szegényesen, kivált 1830 óta mindegyre süllyedtek. Néhányan a hadseregbe léptek; jeles tisztekké váltak, mások favágók vagy vadorzók lettek; a legélelmesebbek új hutákat rendeztek be, és a neufouri, harazei, senadesi és islettesi huták élén a 16-dik századbeli nemes üvegesek ivadékai állanak: a Grandruptok, Brossardok, Barfondruptok. Azok, kiknek a szerencse nem kedvezett, napról-napra tengetik életüket; elszegényedtek, elrongyosodtak, de hangzatos neveiket büszkén viselik, a »jó ügy« hivei, buzgó katolikusok és mint a nyulak, mindig az ősi tanyára jönnek meghalni. Ősi származásuk emlékéért büszkén, hiven őrzik meg, lenézik a nyárspolgárokat, távol maradnak tőlük, »szent juhászskutyák«-nak nevezik. Emezek hasonló pénzzel fizetnek nekik, elnevezték őket »leégettek«-nek és mindenféle gunyos élczetet faragnak felőlük. A Beaulieu melletti erdőben van egy Bellefontaine nevű kis falu, melyben csupa

üvegesek laknak; a gonosz nyelvek azt állítják, hogy az egész faluban csak egy kard van és ez nagy szertartások alkalmával kézről-kézre jár, a miért is elnevezték »fáradt kard«-nak...

Tristan félbeszakította magyarázatait, mert a hutához értünk. A gyár magas épületei meredeznek előttünk; közönlően a sötét homlokfalon izzó vörös színű nyílások tűnnek fel. E vakító lyukak egyike sokkal szélesebb a többinél. Ez a gyár főkapuja; e boltozott öbölből hatalmas fényár sugárzik ki, mely künn messze terül el és mint a tüzes üstökös farka barangol az erdő árnyai közt. Belépünk. A magas téglatetőzet alatt nagy derékszögű épület áll; itt van a nagy kemence, mely az üveg elemeit felolvasztja. A tátongó tömeg oldalain kisebb kemence nyílások vagy gödrök láthatók; itt tartják az üveget. Vakító fényes kiállhatatlan melegség sugárzik belőlök. Ezen nyílásokon sustorog az olvasztott tömeg. Itt-ott ügyes munkások ügyelnek a műveletre, erőteljes alakjaik fekete színben válnak ki az izzószerű fényárból. Az üvegesek még nem érkeztek meg, addigra míg a tömeg olvad, alusznak, de az olvadás már megtörtént; most kezdődik az ő munkájuk. Az óra tizedik üt; egy inas lámpással ellátva elindul, és kopogtat a fuvómestereknél, kik a gyár környékén laknak; minden ház előtt megáll és a műhelybe szólítja az embereket; hosszan nyújtott kiejtéssel kiáltozza: »Kemenczéhez urak, a kemenczéhez!«

Fél óra múlva a huta zsebong, mint a méhkas. A gyár összes személyzete helyén van, mindenki elfoglalja a helyet, mely megilleti, mert az üveghutákban különféle fokozatok léteznek. Fuvómester csak az lehet, ki futár, inas és legény volt egymásután. Az inas hosszú, kifurt vaspóznát tart kezében, az olvasztott üvegtömeget a nyílás elé gyűjti és a legénynek adja át a póznát; ez kavarja a tömeget, egy érczlapon kinyújtja, kifeszíti, szép cseresnye szint ad neki, aztán a fuvómesternek adja a póznát, melynek végén az olvasztott tömeg függ; ez mintába mártja az üveget, belefúj a póznába, lassan megforgatja és egy perc múlva kihuzza a kész fényes palaczkot; kis kalapáccsal ügyesen ráüt az alsó felére, megadja neki a kupalaku mélyedést, mely a palaczk fenekét képezi; kis üveget vesz a kemenczéből, mintázza a palaczkot és izzó állapotban odadobja a hordozó fiúnak, ki egész alázattal átveszi, vastartóba teszi és elviszi a második udvarba, hol még egyszer égetik.

A palaczk drámájában a fuvó mester a főszereplő; fontos kötelességének teljes tudatával bír. Egy huzamban csak két óráig dolgozik, azután két óráig pihen és ez illik is így, mert e pokoli tűzben soká nem is állhatja meg. A kemence izzó lehellete nyilván egészen megkeményíti őket, s mikor úgy nézzük a hogy meztelenül, csak egy hosszú kék köpenybe burkolva, a nyílások előtt izzadnak, megértjük, hogy a parasztok miért nevezték el őket »égettek«-nek. Majdnem valamennyiüknek arcza büszkeséget, erélyt fejez ki; a lábakig érő köpeny, a kemence izzó viszfénye arcaiknak felséges kifejezést kölcsönöz. Kivált egy volt köztük, a ki nagyon meglepett. Magas, karcsu, huszonöt éves fiú; nyaka vékony szabásu, gesztenyeszín haja és szakálla gondosan vannak ápolva. Modora, értelmes szeme, hajlott orra, finom mosolya Leonardo da Vinci bizonyos fejeire emlékeztet. Észrevette, hogy magára vont a figyelmünket; leszállott emelvényéről, mint egy háziúr, ki vendégeket fogad, meghívott bennünket, hogy fujjunk egy palaczkot, ha kedvünk tartja. Kézmozdulatait, hanglejtését, fejtartását büszke, lovagias modor jellemzi, mely válogatott származásról, kiművelt lélekről tanuskodott.

Mindegyikünk egy-egy palaczkot fujt, azután bucsut vettünk az ifjutól, elhagytuk a hutát, mely hatalmas fénysugáraival udvariasan elkisért a fogadóig.

September 12. Az üvegesek, a huta egész éjjel zsebongtak fejekben, mondá Tristán ma reggel; nem tudtam aludni. Hogy el ne unjam magamat és vigaszt leljek a kertész dalának elfeledéseért, verset faragtam az üvegfuvókról. - Elballagtunk a patak felé, Tristan pedig elszavalá a következő verset:

Dal a palaczkról.

Halmazd az izzó tűz szenet!
A szikrák szikrát üzenek!
Hevülj, kohó, későn-korán,
Légy oly piros, mint a korány!
Páfrány, főveny, lángnyelvű szén
Van itt elég, erdőnk ölén,
Jer, gyöngy ital hű véde már:
Csengő pohár!

Mint gyermek-fujta buborék,
Mit könnyedén himbál a lég,
Ugy hagyja el fuvó csöved
A duzzadó kristály-üveg;
Fris és piros, bársonypuha,
Mint csörgő forrás lágy moha...
Karcu palaczk! légy üdvözölt!
Menj! vár a föld!

Oh! mennyi édes tűzitalt
Fogsz rejtegetni, óvni majd, -
Burkolt öledben pezsgve forr
A gondüző, lángcsóku bor...
Kibont a harsány vig sereg,
Ölel, dicsér, tánczol veled, -
Fejébe száll a gyöngyital
S fölcseng a dal!

Ha vándorolsz, ha utra kelsz
Partot, tanyát vajh' merre lelsz?
Fényes terem dus asztalán,
Vagy elhagyott kuczkón talán?
Bármerre menj, a renyhe dús
Ép úgy viduljon mint a bus,
A bus szegény, ki rád talált
S szivébül áld!

De jobb, ha nem válsz innen el,
Hazád e föld, bölcsőd e hely!
Öledben Argonne hó bora,
Köröskörül száz czimbora,
Ki mind szeret, mint magzatát,
S legjobb czimed köszönti rád!
Benned vigaszt, kedvet lelünk,
Maradj velünk!

E közben elértünk a Biesme patakhöz, mely a Meuse és a Marne közt a vízválasztékot képezi. A pataktól kezdve a sainte-menhouldi országut erdőslejtőkön kigyózik felfelé; a mint magasabbra érünk, pompás erdőkoszoru övezi a tájéket. Alant Grandes-Islettes falu huzódik el és merőleges vonalban szeli át a völgyet; itt-ott az erdők szélén, vagy az elevenzöld rétek közül kis házcsoportok merednek ki, melyek a községhez tartoznak, ilyenek Senades, Bois-Bachin, Noue-Saint Vanne, Petites Islettes. Jobb és balfelől erdős hegyhátak fűződnek sorba, vagy

szelik egymást keresztbe; Clermonttól Chaladeig csupa erődöket látunk cikczakos vonalban meredni az ég felé.

Egy fordulónál a pór, a ki bennünket kísért, egy omladékra mutatva így szólt: - Lássák, itt egy ház állott, a poroszok felgyújtották boszúból, mert a francitűreűk, kik az erdőben helyezkedtek el, lelőtték egy katonájukat. Oh az istentelenek sok bajt csináltak nekűnk!

A németek egész 1872-ig tartották megszállva ez országot; a rémület ézetével emlékszik rájuk a nép; leirhatlan gyűlöletet táplál ellenűk. Még ma is gyanakodnak és minden idegent hajlandók porosznak nézni. - De se baj! folytatja vezetűnk; ők se mentek mindannyian haza; volt, a ki itt hagyta erdeinkben a fogait...

Itt egyszerre megállott és reánk nézett, mert hát, az igazat megvallva, nem tudta, hogy kik ezen furcsa öltözetű jövevények, - azután fufangosan, mint a lotharingiai parasztok szokták, így folytatá: - No de mindegy, urak; már akármit gondolnak az urak, a'mondó volnék, hogy tán istentelenség egy szegény eltévedt katonát lelűni...

A lefolyt háboru e vad emléke komor hangulatba ejtett bennűnket; szóttanul ballagtunk tova az argonnei szorosban, melyet 1870-ben oly rosszul védelmeztek. Csak akkor derűttűnk fel, mikor a fensikra értűnk, melyen még igen jól látszott meg a hely, hol 1792-ben Dillon tábornok űtegei voltak felállitva. Akkor jobban állottuk meg a sarat a poroszok elűtt, akkor az argonnei szorosok Dumouriez mondása szerint Franciaország Thermopyleái voltak. Bármit mond is Dante, mégis édes-keserűen esik, ha a bánat napjaiban a szebb idűkre emlékezűnk. Dillon űtegeinek egyik sánczára űltem és szinte jűlesett barátaimat arra emlékeztetni, hogy Göthe nem igen volt büszke, mikor a porosz király seregét követte keresztűlűtazott Argonneon; citáltam nekik Göthe megkapó elbeszélését a szövetségesek siralmas visszavonulásáról a valmyi űtkűzet után. »Reggel még azt hitte mindenki, hogy szűrűstűl-bűrűstűl eszik meg azokat a francziákat, most szűlni, de még csak feltekinteni se mer senki; aki pedig megszűlalt, az bizonyára e hadjűratot átkozta.«

»Sainte Menehouldtűl kezdve egész Grandpréig a francziák tartották elfoglalva az argonnei hegyeket; huszárjaik pedig pusztitűo guerilla harczokat folytattak ellenűnk. A folytonos esűzés daczára nem volt vizűnk, a tavak a belűjűk fűlt sok lűtűl egészségtelenek lettek. Pál, ki növendékem, inasom és hű kísérűm volt, a kocsi űlésekben összefutott vizet meregette össze, hogy csokoládét készitsen; némelyik barátom felhűrpentette a vizet a gödrűkbűl, melyeket a lovak patkűi vájta.« - Majd így folytatja Göthe: »Az elfogott parasztok közt volt két 14-15 éves legény; kénytelenek voltak nyomoruságűnkban osztozni; szomorkodtak, busultak; megkináltam őket a kenyérral, melyet a katonáktűl vettem. Nagy meglepetésűmre nem fogadták el; inkább éheztek semhogy ilyen kenyeret egyenek; kérdeztem, hogy mit szoktak otthon enni, erre azt felelte az egyik: - Jó kenyeret, jó levest, jó hust. - Náluk minden jűo, nálűnk meg minden rosz; nem is csodálkozta, mikor hallottam, hogy elszűktek és nálűnk hagytaik lovaikat. Ezen incidens után már csakugyan meg voltam gyűződve, hogy németek és francziák közt a »fehér kenyér«, »fekete kenyér« képezi a »sibolethet«.

- Itt Göthe tévesen érvel, vágott közbe Primitif, a fehér kenyér, meg a jűlét még nem adnak jó iskolát a hazafiságra. Otthon nagyon is jűo kenyereűnk meg leveსűnk van és ezért sok emberűnket fűlűknél fogva kellett az űtkűzetbe vinni. A poroszoknak, kiknek csak fekete kenyereűnk és bablevesűnk van, nem volt mit sajnálnűniok, szivesen mentek harczolni, fűr Gott und Vaterland.

Vezetűnk ránczba szedte szeműldűkeiket, mikor hallotta, hogy Gűthérűl meg bablevesrűl beszűlűnk. Beszűlgetésűnk, melybe német szavakat is kevertűnk, nagyon gyanusnak tetszett elűtte; midűn vűlgynek mentűnk, a legelső fordulónál a faképnél hagyott és elillant.

September 14-én. Tristan nem szokott egyhamar tágitani, ha valamire rászánta magát. Neufourban a helység elején vagy tiz asszonyt látott egy szérűben babot tisztogatni. A kertész dala nagyon furdalta; azt hitte, hogy a komaasszonyok közt lesz legalább egy, aki tudja a régi népdalokat. Az ut szélén vártunk reá és néztük a szaladó fellegeket és a rajtuk át-átbukkanó napot, mely ezüst fényt vetett Islettesre. Poetánk félóra mulva hosszú orral jött vissza és szomoruan lesütötte szeméit. - Oh barátim, így sohajtozék, a vidéki élet elkorcsosodik, elenyész, tájnyelven szólitottam meg az asszonyokat és ők irodalmi nyelven felelnek. Szóltam a régi népdalokról; szemem közé nevettek; ők csak azokat az együgyű, sentimentalis románczokat és a dalcsarnokok couplet-jeit tudják. A vidéki jelleg tünőben van, a tájnyelv elvész, a közbeszéd egyre terjed, minden nap egy-egy eredeti szokás, vagy tájszó megy feledésbe. Majd ha minden a világon egy és ugyanazon szürke szint ölti, nagyon szomorú életet fogunk élni, akik az eredetiségnek vagyunk barátai. A föld olyan lesz, mint egy nagy jószág, melyet parvenük, vállalkozók vásárolnak össze, kik a kertekbe káposztát vetnek, a dombokat lehordják, az erdőket irtják.

- Ne várjuk be e végzetes napot, kiáltott fel Primitif, menjünk bele a rengeteg vadonba.

Épen Claonba érkeztünk, melynek fehérre meszelt házai amphitheatrum alakjában sorakoznak a hegyoldalban; kis temetőjére hársfák vetnek árnyékot. A kis templom megett egy gyalogut vezet fel a sűrű rengetegbe; gyorsan haladtunk ezen végig, hogy elmeneküljünk a tulságosan civilizált völgyből. Negyed óra mulva ős erdő környezett minden oldal felől. A gyalogutról lenéztünk egy mély zugba, hol a nagy bükkfák zárakozó ezredek gyanánt sorakoztak egymás mellé. Olykor egy-egy napsugár is betévedt e zöld örvénybe, és lassan, hizelegve mint a csók, úgy osont el a lefüggő magas ágakon, a puha mohlepte lejtőkön. Hop! kiáltott fel stentori hangon az izmos Everard. Kiáltása diadalmasan megrázta a lombokat és felverte a viszhangos mélység fenekét... Teljesen magunk valánk, úgy éreztük magunkat, mintha ez az erdő tisztán a miénk volna.

Vigan lépkedtünk tova, egész urasan tapostuk a nedves füveket; nem törődtünk a gyalogut irányával, sem az égboltozattal, mely borus lett. Alig egy félmérföldig mentünk - midőn a gyalogut egy széles erdei utra vezetett. Fűvel volt benőve, két széles barázda ment rajta végig, az erdő sűrűjén keresztül, fel a fensik tetejéig. Messzire nyult, majd el-eltűnt, végén már csak egy tarka zöld sávnak látszott.

- Ez a Haute Chevauchée, mondá Tristan.

- Az igaz, itt is meg van jelölve a térképen, de hogyan kapta azt a nevet?

- A beaulieui apátság tisztei minden harmadik évben bejárták ez utat és megvizsgálták az erdei utakat, melyek fenntartása az erdő lakóit illette; ezért nevezték el haute-chevauchée-nak. Ha tovább megyünk rajta északi irányban, egy keresztuthoz érünk, melyet Pierre Croiséé-nek neveznek; ennek egyik ága elvisz Varennesbe.

Ismét utra keltünk; de a nap, mely eleinte mosolyogva kandikált felénk, egyszerre cserben hagyott. Mikor a Pierre-Croisééhez értünk, cseperegni kezdett. Az ut szűkebb lett, már csak meredek lépcsőt képezett, mely homokkövekkel volt kirakva, nyirfák és rekettyék szegélyezték. Nehéz ut volt, de a fáradozásokért bőven kárpótolt e kanyargó lépcső az erdő közepén. Közönkint kilátásunk nyílt az Aire ködös völgyébe, melynek kéklő határán Montfaucon városa várként állott czukorsüvegalaku dombja tetején.

A permetegtől meg-megcsapkodva elértünk Varennesbe; mélabus hallgatag helyre jutottunk, mely hársfákkal volt beültetve, a köröskörül fekvő ódon házakon az ablakok mind hermetikusán el vannak zárva. Az országot szélén egy templom állott; falairól a törmelék már lehullott. Tristan lassu léptekkel járt. - Látjátok, mondá, itt azelőtt egy boltozott átjárás volt; 1791

junius 21 és 22-dike közt e bolthajtás alatt tartóztatták le XVI. Lajost és családját. Látjátok a gyógyszerházzal szemben az alacsony házat, melynek homlokzatára új köveket raktak? Itt lakott Sauce fűszerész, kinél a királyi család az éjjelt töltötte, míg a szomszéd falvakban megkondultak a vészharangok, Damas vértesei pedig nem akartak lóra szállni, csak hogy megmentse a királyt.

Az utczaszeglet, melynél a királyság csillaga végleg homályba borult, most is barlangnak néz ki. Sötét omladékok húzódnak el; a kocsiutat egyszerre elfalazni látszik egy utcza, mely derék szögben szeli. Átmentünk az Aire hidján és a »hotel du grand monarque«-ba mentünk, melynek gunyos czimere vicsoritva tekint azon pont felé, hol a királyság vesztét lelé. Ki valánk éhezve. A reggelit egy kis salonba hoztuk, melynek nyitott ablaka a templomtérré nézett. Étkezés közben nem ment ki fejünkből az 1791 junius 21-ki rémjelenet; XVI. Lajos elfogatásáról beszélgettünk.

- Csak azt csodálom, kezdé Primitif a szót, hogy a nemesrangu üvegesek, e buzgó royalisták vidékén nem akadt tiz elszánt ember, kik feltörték volna Sauce uram boltját, hogy a királyt elcsipjék a varennesi hatóság orra elől.

- Csakugyan úgy látszik, hogy ez nagyon könnyű lett volna; a nemzetőrök nem voltak valami nagy harczias kedvükben; a helyi hatóság habozott, egész meg volt rémülve, mikor megtudta, hogy a királyi család ide érkezett. És még se történt semmi. Szinte azt kell hinnünk, hogy a végzet könyvébe volt az beírva, hogy a királyság Sainte-Menehould és Varennes közt fog elbukni. A királyi család szerencsétlensége ott kezdődött, hogy félórát késett Clermontban; az ifju Drouetnek így sikerült a kocsikat Varennesben megelőzni és lármát ütni; aztán - igazán bámulatos láncolata a balsors csapásainak - egy század katonaság akad, mely köpenyeget fordít, a hatóság meg van ijedve, meghajol a királyi felség előtt és mégis fogolyként őrzi.

- Nem hiszed, mondám Tristannak, hogy a történelmi tények láncolatában gyakran egy rejtélyes Nemesis kezére akadunk?

- Miért kérdezed ezt tőlem? felelt Tristan és kék szemeivel álmélkodva nézett reám.

- Majd mindnyárt meglátod, hallgasd csak meg ezen esetet, melyet teljesen hiteles források nyomán beszélek el. A 18. században Sainte-Menehouldban élt egykirályi tanácsos, ki protestans volt; Louis de Marollesnek hívták. Békés, szorgalmas ember volt, nő, négy gyermek atyja. A kis városkában igen tisztességesen élt, mennyiségtannal és zenével foglalkozott; buzgó calvinista volt, de régi champagnei családból származott és ezért az egész vidéken nagyrabecsülték. XIV. Lajos 1685-ben visszavonta a nantesi edictumot; országszerte nagy szigorral bántak a protestánsokkal; nem kimélték a saintemenehouldiakat se, kik a lakoságnak legalább is egy harmadát képezték. Üldözni kezdték őket; templomukat lebontották. Némelyek áttértek a katolikus hitre, mások kivándoroltak; ezek közé tartozott Marolles is. Családjával a német határ felé menekült, de mikor a Rajnán át akart kelni és már csak félóra kellett hozzá, hogy meg legyen mentve - jól jegyezd meg e részletet - a király emberei elfogták és Strassburgban börtönbe vetették. Szökése és elfogatása némi feltűnést keltettek az udvarnál. Azt mondták neki, hogy térjen ki; elküldték hozzá Dez jezsuita pátert. De ő tagadólag felelt. Louvois miniszter, boszankodván-e makacsság miatt, meghagyta, hogy Marollest fogják perbe. Példát akartak statuálni, mely elriaszsa mindazokat, kik hasonló buzgalommal ragaszkodnak vallásukhoz. És 1686. mart. 9-én Marollest elítélték életfogytiglani gályarabságra; jószágait elkobozták. Mart. 19-én más börtönbe tették át és tudatták vele, hogy ő Felsége megkegyelmez neki, ha oktatást fogad a katolikus vallásban. - Én - úgy felelé - jónak és minden más vallásnál különbnek találok felekezetemet. Istenkisértés volna elhagyni a vallást melyet szeretünk; vallásom vértanuja leszek.

Idő közben a párisi parlament megerősítette az első bíróság ítéletét, de az elnök és a főügyész arra vállalkoztak, hogy figyelmeztetni fogják a királyt e férfiú érdemeire; de a király hajthatlan volt, azt felelte, hogy »nem akarok kivételt csinálni«.

A konok eretnek iránt többé nem ismertek kegyelmet. Kezeit, nyakát vasra verték, július 20-án pedig gályarabruhában elküldték Marseillebe. Mikor ide érkezett, annyira ki volt merülve, hogy kórházba kellett őt vinni; de alighogy talpraállott, elvitték a gályára és éjjel-nappal lánczra verték. Gyönyörű, lelketrázó leveleket irt innét nejének és gyermekeinek. Némelyeket felbontottak, megmutatták a királynak, de XIV. Lajos kérlelhetetlen volt. Sőt valószínű, hogy az udvar parancsot adott, hogy Marolles büntetését szigorítani kell. Gögjét meg akarták minden áron törni. A gályáról elvitték a fellegrvár egy czellájába. Ez volt utolsó megpróbáltatása. Hat évig kinlódott a nedves falak közt, hol ruhái elrothadtak s lefoszlottak róla; ötvenhat éves korában, 1692. június 17-én meghalt.

Lássák, ezt nevezem a történet Nemesisének. Marolles halála után, épen egy évszázaddal később, azon királynak, ki »nem akart kivételt csinálni« unokáját Drouet felismerte Sainte-Menehouldban, Marolles szülővárosában; egy félórai késelem miatt Varennesben letartóztatták; a feluszított, dühöngő tömeg elvezette Sainte-Menehouldba, a vérpadra vezető ut első állomásáig. Akármit mondjanak is, én azt hiszem, hogy XVI. Lajos Varennesben a nagy király tetteért lakolt.

- Ez csakugyan különös, szólt Tristan és nagyokat szippantott pipájából s merengve nézett a templomtér felé. Egyszerre felugrott székéről, hadonázni kezdett, egyáltalán élénk izgatottságot árult el.

- Légy nyugodt, felelém; - de nem kevésbé hízelt nekem, hogy elbeszélésem annyira megindította.

- Kedves barátom, kiáltott fel fuldokló hangon, ez ő!

- Kicsoda? dörmögém bosszusan.

- Ő!... az énekesnőm!... Franceline!

További magyarázatra nem is méltatott, hanem kiugrott az ablakon és a tér felé rohant.

Aznap este 9 óra. - Félóra mulva Tristan visszajött a vendéglőbe; egészen ki volt pirulva a futástól.

- Nos? kérdezém feszülten.

- Jaj, barátom! csak két perczzel késtem el. Épen, mikor az utczaszeglethez értem, akkor szállt kocsiba. Bámészul megállottam a kocsit közepén. Pedig rá kellett volna kiáltanom: »Franceline! én vagyok az; Tristan!« Valami balga félelem visszatartott és azalatt a kocsi elhajtott Clermont felé.

- Vajjon csakugyan Franceline volt-e? Mert te csak a hátát láttad. Gondold meg, hogy husz év alatt ugyancsak megváltozhatott arczban és modorban. Tévedhettél a hasonlatosság miatt.

- Futás közben én is gondoltam mindezekre. De egy belső hang azt kiáltotta: ez ő, ez az ő járása, ez az ő fejetartása. Olyan ügyes és elegáns módon tudta ruhája ránczait összeszedni, mikor járt; most is épen így tett, mikor a kocsiba ült.

- És a gyorskocsi állomáson nem kérdezősködtél?

- Dehogyan nem! Megkérdeztem, hogy ki az az utazónő. Végig néztek rajtam, aztán valami ismeretlen nevet morogtak. Ezek az emberek csak annyit tudtak, hogy a fiatal hölgy látogatóban volt szüleinél Beaulieu táján. Egy perczig azon tünődtem, nem volna-e legjobb a kocsi után futni; de ez örültség lett volna, mert a sáros uton nem lehet tova jutni.

- Vigasztald magad; átkutatjuk majd a beaulieui erdőt és talán ráakadsz Francelinre, ahogy a tisztás szélén bolyong, mikép Shakespeare Rosalindéje az Ardennes-ben.

Megfizettük a számlánkat és tovább mentünk Chalade felé. Szakadó esőben másztuk meg a Haute-Chevauchée lépcsőzetes útját; utközben elmondtam Primitifnek és öcscsének, hogy Tristan barátunkat mi bántja; elmondtam nekik a kertész dalának történetét.

- A kertész dala? szólt Everard, várj csak, nem így kezdődik?

Egy csinos kertész legényke
Szép leányba szeretett;
Valahányszor a szegényke
Nem csókolta eleget:
Haragudt, de szörnyen ám
Az a kedves szép leány!

- Igen, ez az! Kiáltott fel barátunk lelkesedve. Hát aztán, hogy megy tovább?

- Mindig csak ezt a versszakot tudtam belőle. Az öreg szolgáló, ki gyermekkoromban énekelte, egy más nótára is tanított, melyre eredeti tartalma miatt most is emlékezem. - És csengő hangjával rágyujtott a következő dalra.

Istenem! be hosszú volt
Nász előtti éjjelem!
Azt hittem, hogy megviradt
Talpon voltam hirtelen!

Néztem ki az ablakon,
Hát a hold volt, csak a hold,
Azt hittem, hogy megviradt,
És az éj még hosszú volt!

- Édes-kedves drága hold!
Tűnj el, tűnj el szaporán!
Nyomban eltünnél te, csak
Itt lenne a piszkafám!

E versekben csakugyan a husz éves szerető szenvedélyes türelmetlensége nyilatkozik; de mikor az ember egy ily dalt dallam nélkül ír le, az olyan, mintha egy tájékot, melyet verőfényes reggelen láttunk, esős délutánon látjuk viszont. - Beszélgettünk a népdalokról és azon tanakodtunk, hogy e dalok miért büvölnek el annyira, holott rímeik oly gyengék, versezetük döcögős, versszakok szakgatottak.

- Ez a falusi élet bája, a mely bennük nyilatkozik. Nem vette észre, hogy elvesztik minden zamatukat, mikor könyvben olvassuk? Ugy szépek azok, ha egy izmos paraszt éneklí a szabadban. Akkor harmonisálnak a napfényvel, a madarak csicsérgésével, az ostorok pattogásával, a gabna és széna illatával; a falusi dalhoz a természet minden szép tüneménye képezi a kíséretet.

- Az igaz, vélekedék Tristan; erről eszembe jut egy tavaszi jelenetem, mikor egyszer egy virágzó almafa alatt állottam, melyet ezer méhecske zsongott körül. Közelben egy fiatal legény az ekét tologatta és ezeket énekelte:

Erdők csalogánya
Buvó csalogány!
Oh! taníts meg engem:
Keseregni halkan
Édes szerelemben.

Miért tudott ez a vers könyekre indítani? A munkásnak nyers, művészetnélküli hangja nem gyakorolhatott ilyen hatást; a szöveg primitív költészete sem. Hanem a jelenet a maga összességében: a csinos almafa, az enyhe verőfény, a zengő pacsirták, a méhek zsongása, a messziről felém hangzó szó. Paradicsomban valék. A gyönyörű reggel emléke mély nyomot hagyott kedélyemben és mindig ráakadok, ha eszembe jut az a szép dal.

Ily beszélgetések közben lementünk a chaladei gyaloguton, mely homokos dombok közt huzódik el, csak itt-ott látszék egy hangyaboly, egy-egy rekettye, vagy egy lombos nyirfa; társalgásunkba minduntalan egy-egy éneket vegyítettünk.

A visszhangos zugban Everard hatalmas hangja kétszeres erővel csengett. Egyszerre a dalra egy más falusi ének vontatott hangjai feleltek visszhang helyett; a rythmust ostorpattogás és kolompzörgés adták. A mellék uton egy teherhordó állat két hosszú fülét vettük észre, majd felbukkant a zug végén egy szürke öszvér, melyet tíz más öszvér követett; a menet el-defilírozott előttünk, végül két kékkabátos ember következett. - Ezek hajcsárok, jegyzé meg Tristan.

E sűrű erdőkön kevés kocsiut vezet át, a gyalogutak pedig lépcsőkhöz hasonlítanak, a fuvarszolgálat tehát jobbra összvérháton eszközöltetik. Ezek hordanak a hutákba szenet, páfrányt és több efféléket. A mesterség nem sokat jövedelmez, de nem is kell hozzá nagy tőke.

A hajcsárok szabad ég alatt hálnak; az öszvérek pedig az erdőkben maguk is megkeresik takarmányukat. Jó állatok; nem roskadnak össze a legsúlyosabb teher alatt se; oly jól ismernek az erdőben minden ösvényt, hogy a hutából hajcsár nélkül is hazatalálnak. A kolompos, mely nyakán nagy kolopot hord, a menet élére áll, a többiek pedig szépen utána ballagnak.

Mi is úgy tettünk; a menet végén egyes sorba állottunk és követtük a hajcsárokat Chaladeig. A falu, mely rendetlen sorokban ereszkedik le a Biesme völgyébe, erdőtömegekbe merül el, melyek mindenfelől bezárják. A szőlők közt állottunk meg, csak hébe-korba hallatszott fel valami háziállat hangja, vagy egy-egy gyermek sirása. A felhőkön keresztül tört egy napsugár és megcsillogtatta az átázott háztetőket.

- Hátha lefesteném, kiáltott fel Primitif és kibontotta mappáját. Épen arra ment egy tehenet hajtó öreg asszony; azt megszólította, nem lehetne-e a faluban széket szerezni.

A jó asszony habozott, de azután mégis rábizta tehenét egy fiura, maga pedig a székért ment; de mikor elhozta, nyugtalan tekintetet vetett a vászonra és a mappára. - Tán csak nem azért pingálja le a falvakat - mondá - hogy ránk hozza a poroszokat?

Megint csak ezek a poroszok! Szegény emberek, igazán nem tudnak tőlük nyugton aludni!

Primitif gyorsan félretette mappáját, aztán lementünk a templom felé, mely még a XIV-ik századból való és azelőtt a chalade-i apátságához tartozott. A nagy középhajó le van rombolva; nem maradt meg egyéb, mint az elő és hátsó rész, de ezek zöldes falaik és eltört ablakaik dacára is méltóságosak; nedvességtől csurgó falaikon faragványok és nagy kőlapok láthatók, melyekbe lovagok vannak vésvé, amint összetett kezekkel és leeresztett sisakkal imádkoznak. A templom és a régi apátsági templom közt terül el a kis falusi temető. Egész éjjelig maradtunk e zöldelő helyecskén, hol az iménti eső könyei most peregnek le a bodzafalombokról. A kis fakeresztek alig látszanak ki a magas fűből. A temető egyik szögletében négy-öt üveges nemes sirköveit látjuk; még a halál után is félrehuzódnak a misera plebstől, vasrácsozat védelmezi hosszú feliratokkal ékeskedő sirjaikat.

September 16-án. - Ma reggel kétségbeejtő állhatatossággal csapkodja az eső az ablakokat. Az erdő meg se látszik; szótlánul ülünk a vendéglő tüzhelye mellett. A szomszéd teremben az üvegesek a tekeasztal körül élvezik a szombatot. Csak a tekegolyók lökései, a legyek bongása,

és a sürgölődő fogadós faczipóinek kopogása zavarja a mély csendet. Közbe-közbe megnyílik az ajtó, a nedves fergeteg becsap az utcáról; a kandalló füstöl; a sáros országutról egy öszvér-csapat kolomposának egyhangu csörgő szava hangzik.

- Hát azt tudod-e, szakítá meg Everard a csendet, hogy itt egy híres kőedénygyár létezik?... A híres »forradalmi« kőedények mind az islettesi gyárból kerülnek ki.

- Ejh! felelt Primitif ásitozva, mióta az emberek úgy rákaptak a kőedényre és még a legszegényebb ember is ráaggat falaira egy pár kipingált tányért, már meg untam azokat. Az a sajátságuk e forradalmi tányérok, hogy lilaszínű széleik, csokoládé színűk, mely »vive la nation«-t kiált, mód nélkül boszantanak.

Fogadósunkat boszantotta e kicsinylő nyilatkozat. - Itt Islettesben csakis ilyeneket gyártottak - felelé; ha az urak szivesek volnának a kerékgyártóhoz menni, láthatnának a konyhájában egy gyönyörű gyűjteményt, mely ritkítja párját. Párisból és Verdunból tudósok jöttek azt megnézni; kínáltak érte ezer frankot, de a kerékgyártó úgy szereti a gyűjteményt, akár a szemefényét; nincs az a pénz, amelyért odaadná.

- Hátha megnéznők a híres edényeket, úgy is soká tart még az eső.

Reggeli után elvezettek bennünket a kerékgyártóhoz. Takaros konyhában, jó rőzse-tűz mellett találtuk a derék aggastyánt jó öregével, a kandalló két oldala mellett. Az asszony otthonkát és czifra főkötőt viselt, a férj pedig barna vászonmellényt, a kék sipka egy redős, ravasz kis arcot övezett, melyben igen élénk szemek csillogtak. A tűz élénk fényt vetett a két antik arcra, a nagyság szerint felaggatott konyhaedényekre és az értékes állványra, melyen a kőedények voltak szeretetteljes gonddal felállítva.

- Jó napot, Baptiste apó, szólítá meg fogadósunk az öreget; hoztam két urat, kik meg akarják nézni tányérait.

- Tessék uraim, felelte az öreg és kissé felemelkedett a székre; csak nézzék meg... hetedhét országon se találunk ilyet.

A gyűjtemény csakugyan érdekes volt; az islettesi kőedények csak néhány közönséges mintáját ismerik, de a kerékgyártó edényei válogatott darabok voltak; az első császárság ideje alatt készültek, mikor Bernard pencesi gyára javában virágzott.

A festmények a tányérokon a falusi életből vett jeleneteket ábrázoltak: - egy fát vágó paraszt, egy gránátos, a mint egy kurta ruhás mosónét szoritgat; bőségszaruból hulló gyümölcsöket és virágokat. - A rajz elég tiszta, a színek kissé halványak, de nagyon harmonikusak. Színezés tekintetében két kategóriába lehet ezen edényeket sorolni: »kék« és »visszasugárzó« edényekre, a mint a nép mondja. A kék színt kivált a diszitménynek való edényekre alkalmazták, a visszasugárzót a tányérokon. Legjobban érdekelt egy rajz, mely antik személyeket ábrázolt, kik lengő tunicában grotesk táncot járnak; a táncz nagyon emlékeztet Calchas tánczára a »Szép Heléná«-ban. Mellette egy borotválkozó tányért látok, itt a rajz egy borotvált arczu nyitott ingü parasztlegényt ábrázolt.

- Ez az én arczképem, jegyzé meg mosolyogva az öreg! nem igen hasonlít már reám, mert esküvőm napjára készült. Bernard ur rajzolója akkor ezt mondá nekem: - Baptiste, tudja mit, lepingálom egy tányéron, jó lesz? Jó lesz, feleltem én és ő csakugyan elhozta a tányért, épen mikor az esküvőre mentünk. Nem emlékszel reá Lélette?

- Hogyne! felelt az öreg asszony; - épen úgy esett az eső, mint ma; boszus voltam; attól tartottam, hogy sohse leszünk készen, mert maga folytonosan ott lebzelt szoknyám körül, sehogy se tudta megelégneni.

- Hjah, ez azért volt, mert a szoknyában csókolni való leányzó lebzselt és nem tudtam hova legyek örömben, ha rá gondoltam hogy az a leányzó feleségem lesz.

- Hejh, régen volt az már! felelte a jó öreg asszony és csipőire tette kezeit; bezzeg ma nem volna kend olyan türelmetlen!

- Már hogy is ne! viszonzá az aggastyán és úgy elmosolyodott, hogy arczának minden redője meglátszott.

A jó asszony szintén nevetett és kezeit köténye zsebeibe dugta. Csodálva néztem e derék asszonyt, ki segít ez embernek jókedvvel öregedni és ezt a derék embert, ki viszont megédesíti felesége vén napjait. Jó szemmel néztem a csinos edényekre, a miért úgy eszükbe juttatják az öregeknek fiatal napjaikat. Most már értettem, hogy ez emberek miért nem akarják edényeiket eladni. Ezek a tányérok látták a fiatal kerékgyártót amint felbokrétázva udvarol-gatott a husz éves menyecskének. A naiv festmények megörvendeztették a jó hitvestársakat a hosszú uton, melyet e földön megjártak. Lelkemben óhaj támadt, vajha miként Philemon és Baucis, együtt szállanának majdan a sirba; és elgondoltam magamban, hogy milyen szép az, ha valakinek jó felesége van!

Merengésből felzavart egy kiáltás. Tristantól jött, ti egy nagy tojásdad tálat tartott kezében. A tálon egy csinos rózsaszinbe öltözött kertész volt festve, ki zöld kertjét kapálta, míg egy kis Amor rá nyilazott; alul pedig e versek valának bevésve:

Ha a szerelemnek
Volna gyökere,
Kis kertemet hosszan
Beültetném vele!...
Annyi teremne,
Annyi fakadna...
Valamennyi lánynak,
Hajadonnak jutna!

- Hisz ez egy versszak az én dalomból! kiáltott fel Tristan.

- A kertész dalából, igen is; felelt az öreg; jól ismerem, gyermekkoromban sokszor énekelték.

- Most is tudja?

- Most már nem, mert hát régen volt az; el is felejtettem, hanem feleségemnek van egy unokahuga, a ki jól tudja és csinosan énekeli.

- És unokahuga Islettesben lakik, ugy-e?

- Dehogy; férjhez ment a Champagneba, de nagybátyja főerdész a beaulieui erdőben, olykor ellátogat hozzánk. - Hej, az tud ám szépen dalolni, a Franceline, ugy-e anyjuk?

- Franceline! - Tristan majd elejtette az értékes edényt; el kellett azt venni kezéből.

Sept. 17.- Elhatároztuk, hogy részt veszünk egy bucsuban; hétfőn elmegyünk a bucsujárókkal a beaulieui erdő közepén fekvő saintrouini remetelakba és hogy Futeauban hálunk, hogy el ne mulasztjuk a bucsujárást. Az Argonne ezen része még érdekesebb, mint Chalade tájéka. A rétek itt már zöldebbek; az erdőkben, melyek körülveszik, több a szép, nemes fa; széleiken kis falvak terülnek el. Itt van Senades a régi hutával, ott Controlerie alacsony, hasadékos kunyhóival. E két falu közt a völgy oly hivogató és még is ünnepélyes, mint egy százéves park; a halmos virányokon kőriscsoportok húzódnak a Biesne felé, melynek tulsó partját pompás tölgyfa, bükk és fehér gyertyánfák diszítik, melyek messzire terjesztik ki fenséges lombjaikat.

Szürke törzseik közt meglátni az erdő alján legelésző tehenek fakó alakjait, a folyam mentében bőven tenyésznek az őszi virágok.

Ismét kiderült az ég; a levegő langyos, a nap fényes sugarakat bocsát; az átázott földből illatosabb virágok keltek, mikép a kenyér, mely most került ki a kemenczéből, jobban illatozik. Tristan most még jobban sovárgott Franceline és a kertész dala után mint azelőtt; mélabus, ideges volt, majd meg a láz fogta el. Hangulata most is lelkes dithyrambokban nyilvánult. A gátakon tenyésző őszi virágok láttára lyricus hangulatba jött és apostrophálta a bokrokat: - Boldogok vagytok, ti virágok, kiáltott fel és megsimogatta a szirmokat; mitől is félhetnétek? A záportól, vagy a baromcsordák talpaitól? Hisz másnap még szebb még bájosb virágokat tudtok hajtani! Soha se okoztatok fájdalmat vagy gyűlöletet. A ki rátok néz, mosolyog; ki illatotok éldeli, el van bűvölve. Magvaitokból évről évre új hajtások kelnek. De mi!... A legragadóbb napsugár nyugtalanít; legszebb napjainkat fenyegető felhők zavarják. Bármi messzire tekintünk is, elszomorodunk, a miért még tovább nem nézhetünk. Ti ott maradtok, a hol kikeltetek; mi utazunk, mint az elkárhozott betegek, kik elvesztett egészségüket sehol sem fogják viszonttalálni. Mozdulatlan, néma virágok, idegenszerű kedves formák, miknek színe és illata gyönyörűségünkre szolgál, irigyellek benneteket!

- Amen! felelte erre Primitif. - Hanem kedves Tristanom, a predikáció kissé korán jött. El kellett volna tenni holnapra, mikor a bucsujárók a remetelak előtt fognak térdepelni; ha megtoldja egy-két frázissal szent Rouin dicsőítésére, mondhatom a hallgatóság nagyon épületesnek találta volna.

- Szent Rouin! dörmögött Tristan bosszusan; tudja-e oh prófán halandó, hogy ki volt az a szent Rouin?

- Szikrányit se tudok felőle.

- Hát az Argonne apostola volt; se több se kevesebb; no meg aztán a beaulieui apátság alapítója.

Erre aztán Tristan egész apróra részletezte a fenntisztelt apostol történetét. Elmondjuk belőle a következő eredeti vonásokat: - Rouin vagy Rodinge egy irlandi szerzetes volt, ki a hetedik században élt. Az evangéliumot hirdetni volt legfőbb vágya; mint a többi hazájabeli szerzetesek, kik szent Bernát kifejezése szerint »méhraj gyanánt lepték el Európa minden tájékát«, ő is átkelt a csatornán, István nevű tanítványa kíséretében bejárta az Ardennese két, és Verdunba jött theologia tanárához, Pál püspökhöz. Szerette a magányt, meglátogatta a mély argonnei völgyeket, melyek a zöld Erin magányára emlékeztették; eltökélte, hogy az ide menekült vadnépek közt hirdetni fogja a szent ígét. Beaulieu tölgyfalepte fokhegye, melyről végig lehet nézni a Barrois sikságon, legalkalmasabb helynek látszott egy zárda számára. Kétségkívül úgy gondolkozott, hogy minden szüzföld az istené; nem igen törődött az enyim és tied kérdésével, tanítványa segélyével hozzálátott a munkához, az erdő egyik zugát kiirtotta, kunyhókat épített az irtásra és kitűzte a keresztet. De az eljárás nem tetszett egy bizonyos Austrésius urnak, ki Beaulieu földesura volt; a bitorlás hírére szörnyen megharagudott, felszólította a jövevényeket, hogy kotródjanak; a szerzetesek passiv ellentállása felbőszítette; fegyveres embereket küldött, kik őket korbáccsal verték ki az erdőből. A megkínzott Rouin, mint Didiot abbé írja, »bánatával az éghez és Róma felé fordult, utra kelt és meglátogatta Péter és Pál apostolok sirjait.« Ekkor az isten keze rá nehezedett Austrésiusra; nyájait megtizedelte a dögvész, gyermekei meghaltak karjai közt és ő maga súlyos beteg lett, megrémült szolgálói elhagyták. Ekkor ráismert a büntető kézre, megbánta gonosz tettét; bűnbánó lett; ekkor jött vissza Rodinge.

A csodatevés tehetségével felfegyverkezve jött el. Ha vándorbotját a földre tüzte, források fakadtak belőle; a betegek, ha rájuk tette kezét, meggyógyultak. Austrésius könyörgött neki,

segítené ki nagy bajából. Rodinge odasietett; keresztet vetett a haldoklóra és ime ez egészséges és erős lón. Austrésius nem volt hálátlan; a szerzetesnek adta azon földdarabot, melyről egykor oly durván elűzte. »Elmult az idő, a mikor busan, könyek közt vetett; megérkezett az örömteli aratás napja.« Nem sokára felépült a templom, a boltíves zárdával a fennsík csucján.

Nem is szentély az, hol hiteles, tiszteletre méltó ereklye nincs. Szent Rouin elhatározta, hogy szerez olyat, mely értékesebb valamennyinél, és a csodák bő forrását biztosítja az apátságnak. A valaisi havasok alján a híres aguni kolostor állott, hol a thébai légió alapítójának, szent Móricznak csontjait őrizték. Szent-Rouin egy második római utazásról visszajövet megállott itt. »Égett a vágtyól - mondja fentnevezett történetirója - hogy a szent ereklyéiből egyet megszerezzen; titkon az apátság prépostjához fordult, megindította ékesszólásával és viszonzásul dus ajándékokat ígért neki. - Ez a prépost engedett az »ellenállhatlan« érveknek. »Auri pondus numerum excedens repromittit - írja az abbé - os brachii a cubito quid usquam est gemmarum vel auri pretiosius recipit; moxque imperat suis fugam accelerare.« Következő éjjel - mert mindketten féltek az aguni szerzetesek fájdalma és ellentállásától, elmentek a vértanu sirjához. A beaulieui abbé letette az ajándékokat és megkapta szent Móricz előkarcsontját... aztán elsiettek Valaisból, még mielőtt a szerzetesek valamit észrevehettek volna.

- Hoho! Kiáltott fel a hitetlen Everard; tudja-e, hogy ma ama szentet éjjeli betöréssel párosult szentségtörő lopásért kényszermunkára ítélnék?

- Ez jámbor sikkasztás volt, felelt barátunk szárazon; a szent czél igazolja; a hollandisták azzal allegálnak, hogy az efféle dolgok jó hiszemben gyakran követtetnek el. Az »Acta Sanctorum« 44-ik kötetének 517-ik lapján ez mondatik: »Hujusmodi sacrarum reliquiarum emptiones, ab antiquis frequenter facta, bona eorum fide excusandae sunt.« Különbömben omnia sancta sanctis. És hogy felülről se rossz szemmel nézték e lopást, bizonyítja az, hogy az abbé ép bőrrel érkezett haza és bámuló hivei lelkesedéssel fogadták. A hat zárda szilárd alapja meg volt vetve; mindegyre gyarapodott. Az apátsághoz már szent Rouin életében száz hetven új kis majorság tartozott.

Mikor szent Rouin látta, hogy műve be van fejezve, ismét a régi, nyugodalmas magány után kezdett vágyódni. Hatalmát átadta István nevű tanítványának, maga pedig visszavonult egy kis völgybe, melyet azóta ő utána neveztek el. Akkor Bonneval, azaz bonne vallée (jó völgy) volt a neve. A szent remete itt a források vizéből és vad gyümölcsökből élt meg. Olykor éjjelnek idején titkon vissza jött a kedves zárdába; csendben megszemlélte, javította a hanyagságot, melyet észrevett; és mikor a kakasszó vagy a hajnali csillag a korányt hirdeté, észrevétlenül visszatért a kis völgybe s itt halt meg 680 szeptember 17-én, élte nyolczvanhatodik évében; tiszteletére kis kápolnát emeltek egy csodatevő forrás mellett, melyet minden esztendőben számos zarándok látogat meg.

Tristan itt kis szünetet tartott, hogy lélegzetet vehessen. Everard, ki minden izében scepticus, felhasználta a szünetet, kikelt az egyes vidékek babonái, és a legujabban annyira lábrakapott forráscultus ellen.

- Már akár nevezze babonának, akár másnak, viszonzá Tristan; de vannak különböző fülek; zene minden fülnek kell. A babona szerintem ugyanazon a rangon áll, melyen a négerek vad, bárdolatlan zenéje; czukor-pástétom, betakarva vastag szines papirosba; de a szegény emberek ilyennel élnek. Nem bánom, vigyetek mindenhová levegőt és világosságot, hanem az isten szerelméért ne hurczolkodjatok ki a rég megkedvelt otthonos szobából, míg az új butor egészen el nem készült és ott nem áll a szoba előtt. Én ugyancsak keresem a ti új butortokat, de nem találok sehoh, már pedig jobb szeretem az ócska butort a hideg, meztelen szobánál.

Ily vitatkozások közben érkezünk meg Futeaubá. Ez a Meuse-völgy egyik legszegényebb falva, de fekvése egyike a legszebbeknek. A faházak magas töltéseken állnak, kis szűk

ablakaikkal a szegénység és korhadtság benyomását keltik; de egyiknek sincs banális alakja. Legtöbbje úgy néz ki, mintha be akarna dőlni, s el volna hagyatva. Borzas haju, félős nézésű, hosszú sovány leánykák állanak a kapukban; a falépcsőkön, melyek a házakból az országútra vezetnek, kis félmeztelen gyermekek játszadoznak. Futeau lakói mind kizárólag az erdőből élnek. A férfiak favágók, hajcsárok, ostorkészítők, fűrészelő; az asszonyok télen rózsát, száraz gallyakat, forgácsokat szednek, megégetik és a hamut eladják a szomszéd városka háziasszonyainak, Nyáron, az eper és málnaévadban társulatot alakítanak: tizen vagy tizenketten; a ki a legügyesebb, legélelmesebb, az hat hétre elmehet Chalons sur Marneba, a többiek az erdőben epret szednek és a mit egy napon szedtek, azt este a kocsihoz teszik és a városba viszik, hol az ott maradt asszony a szövetség javára eladja.

Ezen kis iparágakkal nagy vagyont nem igen lehet szerezni; a kemény telek idején a lakosság egy harmada el is ment ám koldulni. Az 1847-iki éhség idején az előljáróság tagjainak fele a szűkölködők lajstromába volt beírva. Futeauban 1849-ben nem volt se templom, se iskola. De a buzgó lelkész annyit járt utána a departementnél, hogy most a falu közepén jó karban tartott iskola és csinos kis templom van. A templomot egy kertecske választja el a paplaktól, mely oly takaros, oly hívogató, annyi zölddel van takarva, hogy az ember megirigyli a benne lakó lelkészt.

Mikor Futeaubába jöttünk, egy fiú jött utánunk a rétről, sarlóval a vállán; megismerkedtünk vele. Mikor a templom elé értünk és Tristan meglátta a kis paplakot, megint elragadta a lelkesedés. - Itt szeretnék élni, kiáltott fel, mint e falu lelkésze, édesen élnék hosszú éveket. Aztán nyájas arccal a suhancz felé fordult: - És ha megnősülsz, majd meggyóntatlak és megesketelek.

- Hohó! felelt a suhancz és másik vállára dobta a sarlót. Az meglehet, hogy megeskete, de hogy meg is gyóntasson, olyan nincs.

Ez a felelet egyszeriben elnémitotta barátunk lyricus mondásait; duzzogó arccal elfordult tőlünk és egy szót se szólt többé.

- No lássa, Tristan barátom, vélekedék Everard a kocsi felé tartva, ennél a suhancznál ugyancsak elkelnének szent Rouin tanításai.

Szept. 18. Tristan ki nagyon félt, hogy eltalálja a bucsujárást mulasztani, egyre sarkallt és mikor Ave Máriát harangoztak, már talpon is voltunk. Pirkadni kezdett; a bellefontainei erdőknél a kedves hajnali-szín ömlött el, melyet oly szívesen nézünk akár egy fiatal leány arcának pirulását. Elhagytuk a falut s tarisznyáinkban enni valót is vittünk magunkkal. De nagy csodálkozásunkra az országút még néptelen volt. Hazájában senkisem proféta. Islettesben úgy vettük észre, hogy Sz. Rouin iránt nagyon közönyösek az emberek: Futeauban meg már épen nem törődtek vele. A keresztuton láttunk két-három parasztasszonyt és ugyan annyi gyermeket. Majd egy hintóval találkoztunk; két szunnyadó hölgygel szemben az ülésen egy abbé nyújtózkodott, megelégedéstől sugárzó arccal, egy kis fiú ült mellette, nyilván tanítványa lehetett. Kissé odább egy nagy kocsihoz találkoztunk, tele szalmazsupokkal, melyeken ünneplő emberek üldögéltek. Ennyi volt minden, amit itt láttunk.

- Ugy látszik az erdő népe nem igen jár a szent helyekre; ezzel a zárandokolással úgy látszik felsültünk.

- A völgy népe buzgóbb, majd mindjárt meglátjuk a brizeauxi, passavanti és walyi embereket egész csoportonként; vigasztalódék Tristan.

A bucsujárók csoportjai nem nyújtottak valami eleven, tarka képet, de az út, mely a remete-lakhoz vezetett, a legszebb várakozásnak is megfelelt. Az út szélén futó hegyi utak, árnyékos

ösvények, világos tisztások huzódtak el, a fákon mókusok szökdöstek ide s tova. Egy fordulónál az erdőtömeg hátravonul, egy tó kék sima tükre merült fel az erdők mélyéből. Szélén a kacsavadászok kunyhójának rombadólt teteje látható; a csónak félig belemerült az iszapba; időközönként nesz hallatszik a sűrüből; egy vízi madár a tó felszínére emelkedik; sudár nyakát, nyugtalan fejét jobbra balra forgatja; azután megint a tó fenekére merül. A mint így elmerengünk e csendes tájképen, üde harangszó zengi át a reggeli levegőt. Ez a zarándokok miséje, kiált fel Tristan; siessünk, mert elkésünk.

Átmegyünk az almafákkal beültetett rétre, a hol a remetelak van és csakugyan meghalljuk a bucsujárók énekét. A kápolna a rét végén áll az erdő szélén; szerény építmény, felette harang állvány mered a magasba; oldalvást egy kis házikó a sekrestyét rejt. Előtte egy kövekkel szegélyezett vizező fogadja magába a csodatevő forrás vizét; itt van a hivek használatára való öblögető vizező. A fasorban, mely a kápolnához vezet, mindenféle kocsikkal és fogatokkal találkoztunk, melyek szekér várat látszanak képezni a lomb oltárhoz, melyen a szabad ég alatti nagy mise végbe megy. Épen a Kyrienél tartottak a bucsujárók, mikor hozzájuk csatlakoztunk.

Megjelenésünk nem kis mértékben vonta magára a gyülekezet figyelmét. Az utazó tarisznyák, a nagy mappa és kivált Tristan excentricus ruhája meglepetést, sőt nyugtalanságot keltettek.

Közönyösek maradunk, leveszszük kalapjainkat és a vízmedence rácsozatára támaszkodunk. Vagy kétszáz ember áll az oltár körül, a gyülekezet zömét asszonyok és gyermekek képezik; a világos színű ruhák tömegébe némi árnyékot vetettek a papok és papnövendékek fekete reverendái; vagy husz darabot látok. Némelyek székeken ülnek és úgy hallgatják a misét a karosszékekben, de a legtöbben a fűben helyezkednek el úgy a hogy tudnak.

Hüvös reggel volt; egy ájtatos nő valami tüztartót hozott, melyre rátehetjük lábainkat. Két hölgy meg épen a hintóban maradt, ott olvassák az imakönyvet és a párnák közé bujnak. A fiatal abbé a kiborotvált és önelégült arczzal, mely már az imént tünt fel, az oltáremelvény közelében áll növendékével együtt. Csinos, barna, jól táplált abbé, borotvált álla egész friss, kékes; nagy fekete szemével mintegy csodálni látszik önmagát, piros ajkaival mintha önmagának mondana bókokat. Tiszteletteljesen meghajtja magát a hölgyek felé és egy mosolylyal figyelmükbe ajánl minket.

Időközben elolvasták az evangéliumot is; - élénk mozgás támad, mely jelzi, hogy valami fontos fog történni. Csakugyan úgy volt; két lelkész odakisér az oltárhoz egy őszhaju, jóakaró, finom arczu püspököt, ki megáldja a gyülekezetet és virágos stylusban szent Rouin dicsőségét tárgyalja. A nap már a fák fölé emelkedett és ferde sugarakat bocsátott le. A vizezőben a víz csillan, az ezüst gyertyatartók villámokat szórnak, a sekrestyések piros kámzsái, az apácák egyhangú öltözetei, a fényes egyházi diszben megjelent püspök megannyi szép részletei a képnek. Primitifnek tetszenek e fényes tarka színek, de a püspök urnak nem tetszettek. A nap épen szemébe sütött és gátolta az ékesszólásban. Hasztalan forgatja a süveget; a sugarak biborfényt vetnek arczára és ő kénytelen szemével egyre kacsingatni; a mi természetesen roppantul megváltoztatja a beszéd hatását. A szomszéd házikóból meg kihallatszott, ahogy a paraszt menyecske a tisztelendő uraknak a reggelit készítik; ez elvonja a hallgatóság figyelmét, zavarba ejti a szónokot. A püspök is a beszéd vége felé vágatott és a dicsbeszéd csakhamar véget ért.

A szent beszéd után megszólal a credo; félrevonulunk egy zugba reggelizni. Mire visszajöttünk, a nagymise már véget ért, a bucsusok szerte szét kalandoztak a réten. - Most itt az ideje, hogy hozzáfogjak a festményhez, vélekedék Primitif. - Letelepdek egy almafa alá és kinyitja a mappát. Everard, Tristan és én a csoportok közt sétálunk. A bucsusok nagyobb részt a fűben heverve költik el ennivalójukat; két-három asszony a forráshoz ment; ott megtöltik butykosaikat; néhány ivó a bükkfák aljában terített asztalt; a lombon keresztül a napsugarak

átkandikálnak a kék blouseokra és a napbarnította arcokra. És ezek az emberek mind oly bámészan és gyanakodva néznek reánk. Ha közeledünk, az emberek meglökdösik egymást; mintha e szót hallanám szájról-szájra járni. »Poroszok!« Primitif barátunkat az almafa árnyékában gaminok és parasztok veszik körül, kik hallgatva nézik, a mint kiszedi mappájából a szereket. Barátunk lerajzolta a remetelakot, és a fákat egy táblára, melyen még meglátszanak egy befejezetlen vázlat alapvonalai; a táblára ráveti a színeket, s egy negyedóra múlva a gyakorlatlan szem a lapot szürke és zöld színek zagyva vegyületének nézi. E pillanatban egy fekete árnyék tűnik fel mellettem, megfordulok és látom a borotvált, önelégült abbét, ki gunyos pillantásokat vet Primitif barátom tanulmányára; egyszerre minden köszönés nélkül így kezdi a társalgást.

- Hát így festi le a tájképet?

E furcsa megszólítás megdöbentett, megalázott minket; de Primitif azt hiszi, hogy értelmes emberrel van dolgunk; fáradságot vesz magának és megmagyarázza az abbének, hogy mi a vázlat. - Csak nagyjából festem le a körvonalakat, felelé, jöjjön kissé később és majd látni fogja, hogy mit csináltam.

Az abbé gögös pillantást vet a bámész nézőkre és így felel: - No én csak azért tettem e megjegyzést, mert úgy hiszem értem a dolgot.

- Hinni sokat lehet, jegyzi meg Tristan és nyugodtan tovább pipázgat.

Az abbé hosszas, sujtó pillantást vet a rosztól elre és így folytatja: Én is szoktam tájképeket festeni.

- Ah! ön tájképeket fest, viszonzza Primitif és folytatja a vázlatot; abbé ur, ön Argonneban lakik?

- Miért, uram?

- Mert gratuláltam volna önnek; tájképfestőnek igen pompás vidék ez.

Az abbé lenézően, metszően feleli: - Nem, én párisi vagyok; tanárom egy tájképfestő, ki tanár a képzőművészeti Akadémián.

Primitif: - Valóban? csodálom, mert az Akadémiában nem tanítják a tájfestést.

Az abbé gunyosan feleli: - Bizonyosan tudja ezt?

Primitif: - Egész bizonyosan, hisz magam is azon Akadémiából kerültem ki...

Erre kis szünet állott be; az abbé észreveszi, hogy kissé messze ment, elpirul, ajkaiba harap, jelt ad növendékeinek és visszavonulásra szánja el magát, de távozás előtt fenyegető hangon mondja, hogy: viszontlátásra uraim!

- Ejh ha! De jól adja ez az abbé! szólt Everard, fogadjunk, hogy kihallgatni akart bennünket és zavarba szeretett volna ejteni.

- No de lefőztük, most azt fogja hirdetni, hogy rettenetes cigányok vagyunk.

Időközben elénekelték az esti éneket is; a bucsusok a szent zászlókkal hosszú sorba fejlődnek; felhangzanak a papok és a bucsujárók énekei szent Rouinról; a kápolnában megszólal a csengetyű, azután mély csend áll be; a püspök csengő, lassu hangon áldást mond a térdepelő tömegre.

A szertartás be van fejezve, a bucsujárók szétoszolnak; egy részük most kíváncsi csoportba gyűlt az almafa köré, melynél mi foglaltunk helyet. Vagy ötven bámész szempár néz bennünket. Az emberek suttogni kezdenek és a mit rólunk mondanak, nem látszik valami nagyon hizelgőnek; világos, hogy a nézők nem a legjobb indulattal viseltetnek irántunk. Primitif

mindezzel nem törődik, csak folytatja a munkát. A kör mind sűrűbbé lesz, a nesz morajja növekedik. A legszájasabbak, okos falusiak módjára, eleinte csak sugdosnak egymással; de azután látják, hogy nem törődünk velük és Primitif cseppet sem zavartatja magát munkájában; kettő-három nekibátorodott és hangosan mondja el véleményét.

- Tudod-e, hogy ezek mit csinálnak, te Faraud?

- Hisz látod, az erőd tervrajzát csinálják.

- Ugy-e ezek voltak minap Chaladeban?

- Az ám! hjah fene emberek, lerajzolnak mindent!

- Ugy tesznek mint az a Mac Marlane, ki Verdunban volt és a kit elkergettek a városból, mert lerajzolta az erődöket.

De már most Tristan is kifogyott a türelemből, kivette szájából a pipát és odafordult a beszélgetők egyikéhez.

- Ez tán czélzás akar lenni?

- Biz az meglehet.

- Eszerint porosz kémeknek néznek bennünket?

- Már biz az olyan formán lesz.

- Ostobák! kiáltott Everard ökölbe szorított kézzel; hisz ez nevetséges; mind a négyen a Meuse partjáról valók vagyunk!

- Hátha csakugyan azt hiszik, hogy poroszok vagyunk, mondám szintén türelmet veszttve, akkor mi az ördögöt bámulnak ránk egy negyed órája... Vezessenek valami hatóságához és az majd elkéri iratainkat.

A csoportból egy főerdész lépett ki. - Igazuk van, szólal meg, és ha így áll a dolog - - A főerdész felegyenesedik, komoly arcot ölt, megigazítja a sikkát: - Uraim, a törvény nevében felszólítom önöket, adják ki papírjaikat!

- Helyes a mondás! - Belenyulunk zsebeinkbe, mindegyikünk ad a főerdésznek iratokat, melyek személyazonosságunkat bizonyíthatják: névjegyeket, leveleket és vadászati engedélyeket. A főerdész felteszi szemüvegét és hosszasan vizsgálja azokat; a kíváncsiak vállán áthajolnak és szintén olvassák az irományokat.

- A vadászati engedélyek már két nappal ezelőtt lejártak, jegyzi meg egy hegyes orru, zsémbes arcú iskolamester.

- Azután meg a névjegyét nem lehet irománynak tekinteni, jegyzi meg egy másik.

A főerdész zavarba jön; a tömeg nyilván rossz szemmel néz bennünket; a helyzet percről-percra veszélyesebb szint kezd öltetni.

- Különbön ki tudja, hogy nem épen azért csináltatták-e a névjegyeket, hogy az embereket félrevezessék. A poroszok sok mindenre képesek.

E szavak dühbe ejtenek, Everard indulatosan fenyegetőzik, Tristan heveskedő hangon bizonygatja a parasztnak, hogy a poroszok két évig időztek itt és így bőséges alkalmuk volt az argonnei tájakat egytől-egyig lerajzolni. Csak Primitif őrizte meg hidegvérét és egyre veti a színeket a táblára. Minden szem kihívóan néz reánk, minden hang vádol és tulkiáltja szegény Tristan érvelését; akár csak egy opera negyedik felvonásának finale-ja, egyszerre egy szelid női hang szólal meg:

- De én ismerem őt, ő nem porosz, hanem B... helységből való; ez Tristan ur!

Barátunk megfordul, elsápad, elpirul:

- Franceline!

Valóságos szinpadi fordulat. A főerdész orra hosszúra nyulik, a zsémbes oskolamester elsompolyog, a szemek szelidülnek, a moraj lecsendesül. Tristan rögtön megújítja az ismeretséget az ily csodálatos módon megtalált nővel. Igaza volt; nem tulozott, mikor e nő bájairól beszélt. Franceline már meglehetősen túlhaladta a harminczadik évet, de még most is csinos, magas, sugár alak, haját kis fonatokban viseli; szemei szép feketék, arcyszine fehér; legkisebb mosolyánál meglátni a kis gödröcskéket, melyeket Tristan emlegetett. Franceline zavarba látszik lenni; tartózkodva fogadja gyermekkori barátja áradozó hálálkodását; most veszem csak észre, hogy egy katonás magatartásu koros férfi áll mellette, ki eszembe juttatja a becsületes, de pedáns Albertet, Göthe Saroltájának férjét. E férfi csakugyan Franceline férje; jelenléte miatt kissé hidegebben üt ki a találkozás a két szerelmes közt, kik már husz éve nem látták egymást. A férj feszes udvariassága félnkké teszi Tristant, ki nem mer a multra hivatkozni. Franceline se érzi magát a legjobban; de arcza elárulja a visszafojtott indulatokat; fekete szemei busan beszélnek el, amit az ajkak nem mondhatnak el. De mikor férje azt jegyzi meg, hogy az idő későre jár, mégis barátságosan kezet nyujt Tristannak. - Látogatóban vagyunk nagybátyámnál, a Biesme tó mellett levő erdészlakban; ha arra találnak sétálni, ne feledkezzenek meg rólunk; látogassanak meg. - És távozik. Tristan egy almafának támaszkodva, busan nézi, ahogy imádotta tovasiet férje és ura karján...

Most a főerdészhez lépek és predikátiót tartok neki arról, hogy szélmalmokat nem szabad óriásoknak nézni, ártatlan sétálókat pedig ne tekintsenek poroszoknak. - Mit tegyek? feleli a derék ember kissé megzavarodva. Nem akartam önöket megsérteni... De az emberek azzal vádolták, hogy németül beszélnek és barátja nagyon furcsa öltözetet visel!.. Hiszen csak kötelességünket teljesítettük... Ha elfogjuk önöket és önök csakugyan poroszok találnak lenni, ezzel az egész vidék becsületet vallott volna!

- Tán még kitüntetést is kapott volna! jegyzi meg Primitif, ki elkészült a rajzzal és kötekedni akart az öreggel; fogadni mernék, hogy ön most boszus, a miért nem vagyunk poroszok.

- Már biz abban igazuk van, uraim. Mert hát mégis becsületet vallott volna az egész vidék.

- - -

A kápolna be volt zárva, a futeau sekrestyés bereteszelte az ajtókat és egy hosszú dobozban elvitte a kelyhet, melyet a misén használtak. A kis rét néptelen lett, a fák árnyai hosszúra nyultak. Összeszedtük sátorfánkat; meg akartuk még látogatni az »ördög barlang«-ot, melyet nagyon hallottunk dicsérni. A bucsujárás utolsó incidense gondolkodóba ejtett valamennyiünket. Bánatos hangulatának csak Tristan ad hangos kifejezést. Francelinere gondol, kit már el is vesztett, alig, hogy megtalálta: - Ő boldog, sóhajtozék és kiverte pipájából a hamut; van férje, vannak gyermekei, vigaszt lel a meleg családi tűzhely mellett. Mikor felépült a fészek, nem kóborol többé a madár ide s tova. A családi élet, minél bensőbb, annál szűkebb körre szorítja gondolatainkat. De az aglegény kedélye hasonlít a gyűrűkhöz, melyeket a vízbe vetett kő a csendes habokon leir, mind messzebbre ereszti hullámos körvonalait és odalöki a sivár parthoz.

Nem tudom miféle tündér büvölt el, de úgy bolyongtunk a beaulieui erdőben, mint a hazajáró lelkek; sehogy se tudtunk ráakadni az ördögbarlangra. A nap nyugvóra szállt; az erdő sűrű homályba borul; kifogyva a türelemből neki vágunk az első gyalogutnak és találomra folytatjuk utunkat. Egy óra mulva egy nagyobb, szabadabb térre jutunk; valami nagy tisztásnak nézzük. - Hol a manóba vagyunk hát? - Egy vizimadár hápogása, s az orczáinkba csapó nedvesebb levegő végül megértetik velünk, hogy eltévedtünk.

- Az ördögbe is! kiáltott fel Everard; most már két órája hogy ide s tova bolyongunk és mégis csak ott vagyunk, a honnét elindultunk. A mit mi tisztásnak néztünk, az voltaképen tó volt, a fehér alakok, melyek kísértetként lejtének ott lenn, egyszerűen ködfoszlányok.

- Fogadni mernék, vélekedik Primitif, hogy Tristan barátunk csak azért vezetett tévutakra, hogy elvezessen a hölgyhöz, ki kedélyét fogva tartja.

Tristan nem felelt s hasztalan iparkodik magát tájékoztatni.

- Ugy jártunk mint Hüvelyk Matyi, aki testvéreivel eltévedt az erdőben; jegyzi meg Everard. Én is úgy fogok tenni, mint ő; felmászom egy fára és így tulnézek a ködön.

És e szavaknál felmászik egy fára és annak legmagasabb ágaiba kapaszkodik. - Meg vagyunk mentve, kiált fel; a tó tulsó szélén világosságot látok. Ez bizonyosan az óriás tanyája; menjünk csak bátran neki.

Nagy óvatosan neki megyünk a tó mellett elhuzódó erdőnek; a világosság, melyet Everard meglátott, lassankint keresztül hatol a ködön; egy eb ugat; az ugatás irányában megyünk és észreveszünk egy kis ablakot, melyen keresztül égő lámpa veti felénk sugarait. Még egy pár lépés és az erdészlabából, mert ilyenhez értünk, a fehér homlokfalat és csucsos tetejét látjuk meg. Meglökjük a veteményes kert korlátját és halkán kopogtatunk.

Az ajtó kinyílik - és Franceline maga jön elénk; ő vezet be a házba. Nagybátyjánál vagyunk, ki erdőmester a beaulieui erdőben. Elmondjuk neki, hogy az ördögbarlangot kerestük, de eltévedtünk.

- Foglaljanak helyet uraim, mondja az erdész; melegedjenek, mert kívül hüvös idő jár... Futeauban ilyenkor már nem kapnak ennivalót; épen asztalhoz akartunk ülni; tessék velünk tartani a vacsoránál.

Házigazdánk jó tüzet rakatott; leültünk a kandalló mellé, szembe Franceline-el, ki legkisebb gyermekét vetközteté, míg két másik fiacskája kártyavárépítéssel foglalatoskodott. Időközben hazaérkezett a férj is; eleinte meg volt lepetve, de azután szívesen kezét szorított velünk. A jég meg volt törve; az erdész neje gőzölgő burgonyával telt tálat állított elénk; asztalhoz ültünk.

Evés közben, míg a ropogásra sült lisztes burgonyákat lőrével öntöttük le, ismét a bucsujárókról társalogtunk.

- Ugy látszik, jegyzé meg az erdész, hogy nem sokan voltak ott; a bucsujárók száma évről évre apad. Ha igazán szeretnék látni szent Rouin ünnepét, akkor pünkösd hétfőn kellene ide jönniök; akkor a remetelak mellett nagy multság szokott lenni; az emberek a fübe hevednek uzsonnálni, azután a pázsiton tánczra kerekednek; ez aztán külön multság; gyakran kétezerre is rug a résztvevők száma.

A társalgás többé nem akadt meg. Csak Tristan és Franceline hallgattak. Nyilván még nem tudtak magukhoz térni a nagy felindulástól e váratlan találkozás miatt; lelkükben újra feltámadt a mult idők árnyéka és ez kedélyeiket eléggé foglalkoztatta. Meglehet azt nézték egymáson, ki mennyit változott a lefolyt husz év alatt kívül és belül? Annyi bizonyos, hogy bus gondolatok kelhettek bennök, mert nem örvendeztek, hanem inkább elérzékenyültek; most is oly merengve néznek maguk elé; keblükből olykor egy sóhaj tör fel. Tristan időről-időre megsimogatta az egyik gyermeket, mely közte és Franceline közt ült; Franceline meg erre csókot nyomott a megsimogatott gyermek fejére. A boldog gyermek a fiatal Hermes isten szerepét játszotta, ki egykoron a két szerelmesnek néma ömlengéseit közvetíté. A desszertnél Tristan gyenge, reszketeg hangon megkérdezte a szép szomszédnőtől, emlékezik-e még e kertész dalára?

- Hogy ne emlékezném rá! Olykor mostanában is eléneklem, mikor el akarom altatni gyermekeimet.

- Legyen oly szives énekelje el ma este, mielőtt elbucszunk önöktől.

Franceline kissé elpirult, egy gyors szempillantással kikérte és meg is kapta férjének engedélyét, azután elénekelt a dalt, mely Tristannak már annyi álmatlan éjszakát okozott.

A vers csakugyan egy csapodár kertészről szól, ki elvesztette kedvese kezét, de a leány méltó ivadéka Éva anyáknak, megunta a duzzogást, csakhamar visszahívja a csapodárt:

Gyere vissza holnap,
Vagy ma este még!
Várni foglak, míg a hajnal
A hegy ormon ég.

Szeretője nem maradt el,
Nem mulatna mással...
Zörgetett az ajtón
Gyenge koppanással:
- Szenderegsz-e? alszol-e?
Édes egy virágom!
Ajtód előtt, küszöbödön,
Szeretődet látom!

- Nem aludtam, nem is alszom én el,
Rád gondoltam egész áldott éjjel;
Halkan suttogj, rózsám,
Csöndesen járj, szentem!
Ha az apám észrevenné,
Megyilkolna menten!

Egy fertályig sem mulattak,
Hát a kakas szóla!
Harsogó nagy szóval,
- Hallod ezt a csuf kakast,
Hallod, lelkem üdve!
Száz aranyat adnék,
Csak meg volna sütve!

Egy fertályig sem mulattak,
Hát a kis pacsirta
Hirdeti a reggelt...!
Kis pacsirta, szép pacsirta
Ne hazudj, ne kergess!
Éjfél van még... hajnal hasadásról
Még ne énekelgess!...

E szenvedélyes felkiáltásnál, mely csakugyan ahhoz hasonlít, melylyel Romeo vall szerelmet Julia erkélyén, a szerelmi história által felhevített népdalköltő ragadja meg a szót és erkölcsi tanulság helyett a következő sorokon végzi dalát:

Ha a szerelemnek
Volna gyökere,
- Kis kertemet hosszan
Beültetném vele!

Annyi teremne,
Annyi fakadna!
Valamennyi lánynak,
Hajadonnak jutna!

- No már én azt hiszem, vélekedik az öreg erdész, hogy kárbaveszett vetés volna ez, mert nincs olyan rut leány, kinek tizenötéves korában ki ne kelt volna szivéből a szerelem virága.

Az idő későre járt; holnap reggel el kell hagynunk az Argonnet. Szívélyesen elbucsuztunk házi gazdánktól. Tristan és Franceline utolszor szoritottak egymással kezét, felmentünk a halomra és csakhamar ráakadtunk az utra, mely Futeauba vezet. A köd szétfoslott; a hold-sarló még világított és ezüstszalagokkal szötte be a tó sima tükkrét. Tristan visszafordult az erdészlak felé; egy perczig megállott és a zsilip gerendáihoz támaszkodott. A ház földszinti szobái még ki voltak világítva; az ablakmélyedésben egy árnyék suhant tova; pár perczel később az egyik emeleti szobából egy mécses rezgő fénye áradt ki; az ablak nyitva maradt.

Tristan mozdulatlanul állott. Sehogy se tudott tovább menni. Egyszerre az erdők mély csendjében, a tó tiszta légkörében csengő szavu dal hangzott fel; a szél a következő versszakot hozta felénk:

Egy fertályig sem mulattak
Hát a kis pacsirta
Hirdeti a reggelt...

- Kis pacsirta, szép pacsirta
Ne hazudj, ne kergess!
Éjfél van még, hajnal hasadásról
Még ne énekelgess!

Franceline volt, ki lefektette gyermekét; finom női tapintata eltalálta, hogy egykori játszótársához legszebb végbucsut mond, ha e gyermekkori kedvencz dalt zengi utána.

Amalti báróné.

Irta DAUDET ERNŐ.

I.

A Touraineben fekvő maravieuxi kastélyban, Laurières hercegnőnél táncmulatság folyt. A hercegnő legidősebb unokája, Chateaufort Regina jegyben járt Saint-Alvére Antoine marquisval, Fontenailles herceg czimének és birtokainak leendő örökösével.

A tizenhét éves menyasszony nemcsak fejedelmi vagyont vitt férjének hozományul, hanem egyebet is: ártatlan szívet, szüzi fogalomvilágot, angyali jellegű, szőke szépséget, melyet a sors egy ritka szabadalma csökkentetlenül adott kézről-kézre a család nőtagjainak; tiszta vonásokat, melyek szüzi jellege közmondásos tulajdonsága volt a családnak. Azt beszéltek a menyasszonyról, hogy különb az édes anyjánál, a szépséggel éles, finom elmét párosít, melyet az öreg hgnő nem birt. De ez csak mende-monda volt. Regina még csak hat hónapja került ki a zárdából, azóta nem igen mutatta magát, nem ismerték ki.

Saint Alvére marquis harmincz éves férfi; szeretetreméltó, nagyuri arc; jókedve, megnyerő modora szerencsés jellemre mutatnak. Regina még mit se tudott róla, lelki tulajdonságairól, multjáról; nem ért rá belészeretni, nem merte hinni hogy szerettetik: de beérte a tapasztalt külszinnel; remélte, hogy a mit látott, elég lesz tartós boldogságuk megalapítására. Az esküvő másodnapra van kitűzve. A mondott nap estéjén aláírták a házassági szerződést. Laurières hercegnő és leánya, Chateaufort herceg özvegye, most örömanya, meghívták a menyegzőre a két család számos tagját és barátait. Hatvan személy lakott a maravieuxi kastélyban. Ugyanannyi volt Fontenaillesban, az öreg hercegnél, a menyasszony nagyatyjánál és gyámjánál. A többi meghívottak a szomszéd birtokosoknál voltak szálláson, kik Maravieuxval jó viszonyban éltek. Este tíz órakor a francia főnemesség színe java sürgölődött a termekben, melyek a családnak husz nemzedéken át halomra gyűjtött kincseivel voltak feldiszitve. A nagy erkélyteremben tánczoltak, melyről egy hatalmas perron vezetett le a tóhoz. Kellemes, langyos este volt. A tó tükrére a hold reszkető ezüst szalagokat vetett, melyek közt hosszú árnyékbarázdák törtek utat; a csillagok viszfényétől számtalan aranyos fénykéve rezgett a vízben. Az ajtón, a nyitott ablakokon át édes illatár szállt be a parkból, és harmóniába folyt össze a zenével és a dalokkal, melyek megzendültek valahányszor a zene elhallgatott és pihenőt adott a tánczosoknak. Kivilágított, fellobogózott csónakok siklottak végig a tavon, sétálni vitték azokat, kik az est és az estély tündéries bájait egyszerre akarták élvezni.

Tizenegy óra felé, midőn a hegedűk egy keringő végső accordjait vetették oda a viszhangnak, és Saint-Alvére marquis Chateaufort kisasszonyt, kivel éppen tánczolt, visszavezette helyére, a jelenlevők egyszerre a melléktermekbe nyíló ajtó felé tekintettek; a szemek egy fiatal nőn akadtak meg, ki megjelent az erkélyterem küszöbén és valakit keresni látszott. Elegáns, csinos kis nő volt, feltűnően fehér arcához érdekes keretet képezett vörös haja, mely homlokát övezte és nyakát, hátát ellepte. Vonásai tökéletesek; remek szépségük. Eleven, mosolygós tekintete és ennek egy titokzatos árnyalata mozgékony, lángoló, szenvedélyes természetet árultak el.

- Ismeri e szép személyt, Saint-Alvére ur? kérdé Chateaufort kisasszony jegyesétől.

Antoine, ki most csak menyasszonyát látta, feltekintett a jelzett irányba és meglátta a jövevényt. Nem tudta magát visszatartani; összerezzen, elsápadt.

- Ön fel van indulva! kiáltott fel Regina.

A marquis összeszedte erejét, sikerült neki ismét hidegvért mutatni.

- Az örömtől, hogy önt szerethetem, suttogá, de oly halkán, hogy a leány alig hallotta meg a vallomást, mely kéjes zavarba ejtette.

Regina elfogadta e mentséget; könnyenhivő lelkét nem érintette a gyanunak árnyéka se. Antoine tovább szólt:

- Ismerem e nőt; bizonyára ön is ismeri. Önnek szomszédnője; két mértföldre lakik ide, a fontenaillesi ut mentében, a maillefortei kis kastélyban. E nő Amalti báróné.

- Sokat hallottam felőle. Hát ez ama büszke szépség, kinek elegantiáját és szellemét annyira dicsérik? Képzelve csak; sikereinek hire eljutott még a zárdánkba is. Nem hittem, hogy ma este látni fogom; minap mikor megbeszéltük, hogy kiket hívunk meg, a nagymama azt mondta, hogy a báróné elutazott.

- Én is azt hittem. Pár héttel ezelőtt elment férje után Stockholmba, ki ott francia követségi titkár. De ime ez is itt van, szólt Antoine és mind nagyobb zavarba jött.

Csakugyan egy fiatal termetes, igen barna arczu férfiú termett Amalti bárónő mellett és össze-sugdosott vele. A nő mosolyogva hallgatta szavait, fel se tekintett, a kezében levő rózsacsokor illatát éldelte; látszólag nem törődött kísérője szavaival, nyilván mással. Nem felelt neki egy szót se. A férfiú eltávozott. Amalti báróné egy nőcsoport felé ment, hol néhány ismerőst látott. Ezekkel kezét szorított, azután a perron felé tartott; néhány férfi csatlakozott hozzá; Saint Alvére marquist nem látta, mert Regina egész véletlenül eléje állott. Mikor a báróné kiment, Antoine felkelt, mint a ki nagy veszély elől menekült; valami jelentéktelen ürügyet felhozva ott hagyta Reginát a fiatal leányok közt, a kik vidám csevegéssel övezték, a perronnal szemközt levő kijáraton távozott; a küszöbön szemben találta Fontenailles herceget. A szeretetreméltó aggastyán, ki büszkén mutogatta az ünneplők fényes seregében a maga nyolczvan esztendejét és izmos egészségét, karon fogta unokáját és megállította.

- Ah ön az, nagyatyám! kiáltott fel a marquis és felocsudott elmélkedéseiből.

- A hercegnő nagyon keres! Nagyon fel van indulva, nem tudom miért. Azt állítja, hogy csak te bírod megnyugtatni. Siess hozzá; de mindenek előtt - folytatá a herceg és élesen Antoine szeme közé nézett - hallgasd meg egy szavamat. Itt van az a másik. Remélem, hogy nem követsz el holmi balgaságokat.

- Ugyan ne tartson semmitől, kedves jó atyám! felelt a marquis és tova sietett.

A hercegnő egyedül volt, lakosztálya legtulsó termében; amint meglátta Antoinet, felé sietett; a szép galambósz hajtól övezett redőtlen homlokon a legnagyobb aggodalom tükröződött vissza.

- Tudta-e, hogy Amalti báróné visszatért Mailleforteba? Tudta-e, hogy ide fog jönni? Tudja-e, hogy idejött?

Antoine nem felelt azonnal; szeretetteljesen megfogta a hercegnő kezét, tiszteletteljesen megcsókolta, azután Regina nagyanyját egy karszék felé vezette és leülteté, térdre ereszkedett előtte és így szólt:

- Mindenekelőtt kegyeskedjék lecsillapodni édes hercegnő; ha Regina meglátná, hogy kegyed ennyire aggódik miattam, még azt hihetné, hogy valami bünt követtem el.

- Ne tréfáljon Antoine; kedves gyermekem egész életének boldogsága forog szóban. Ha e leány compromittálva találna lenni, édes anyja sohasem fogná nekem megbocsátani, hogy e házasságot akartam, én pedig nem tudnék vigasztalódni.

- Ugyan kérem, mi fenyegeti ama boldogságot? Tán az, hogy Amalti asszony megérkezett? Ha ezt gondolta, engedje meg hogy felvilágosítsam, és ismétljem, hogy mi végleg szakítottunk egymással. Nem szeretem többé. Három hónappal ezelőtt, mikor Svédországba volt elutazva, megírtam neki, hogy házasodóban vagyok és hogy ezentul már csak barát lehetek rá nézve.

- Ha jól emlékszem, ön azt mondta nekem, hogy a báróné nem felelt önnek.

- Az igaz, semmit se kaptam tőle.

- Lássá, épen ez ijeszt meg. Ő nem felelt önnek; sőt mi több: megérkezett.

- De hisz ez időtájon minden évben eljön Maillefortba. Soha sem marad sok ideig férjénél. Egyébiránt - veté hozzá a marquis és felkelt - ha a legroszabb szándékban járna is, ez mit se változtat terveimen.

- Kedves gyermekem, mikor oly sok ideig szeretünk egy nőt, azzal nem szakítunk egykönnyen.

- Pedig mi szakítottunk egymással és ő hasztalan igyekeznék a szétszakadt kapcsot újra megkötni. Szeretem Reginát; szeretem őt eszemmel, képzeletemmel, szivemmel és Amalti asszonyért már csak azon érzelmeket táplálhatom, melyek eddigi szerelmünkből bátran maradhatnak fenn. Szerelem! ismétlé Antoine és megcsalt szívének érzete keserü mosolyra fakasztá. Hát szerelem volt az? Huszonöt éves valék, mikor megismerkedtem vele. Mosolya elbájolt, szépsége elcsábított. Bevallottam neki, hogy mily zavarba ejtette szivemet. Férje távol volt; különben se szeretete őt soha... így kezdődött e viszony. Hosszu ideig tudtuk eltitkolni; egyszerre - nem tudom, hogyan történt, köztudomásu lett. Sok irigyem támadt. Oh ha tudták volna, mi dul szivemben, nem irigyeltek volna. Annyi bizonyos, hogy egy évre a megismerkedés után már nem szerettem.

- Akkor a báróné igen ügyes, igen veszedelmes nő lehet, mert még négy évig tartotta önt lebilincselve, szólt erre a herczegnő.

A marquis tagadólag rázta fejét.

- Nem ő bilincsel le, hanem a szokás, meg aztán a szánalom. Nem szerettem; de ő szeretett és én egyre halogattam a nyilatkozatot, mely szabaddá tesz, neki pedig szívet hasítja szét. Egy napon megláttam Reginát és minden erőltetés nélkül szántam rá magam e nyilatkozatra. Köztem és a báróné közt minden viszony megszakadt.

- Ez igen szépen volt mondva, felelt a herczegnő, ki csak félig volt meggyőzve; de még is nyugodtabb volnék, ha betekintheznék szívébe.

- Ugyan minek? édes istenem!

- Csak így tudnám elhinni, hogy nem ámit. Őszinteségét nem vonom kétségbe, de ön ámitja önmagát is. Jó hiszemben mondja, hogy vége mindennek; de ha a báróné megjelenék ön előtt és ama bizonyos modorban, melyhez öt éven át szoktatta, ismételne bizonyos szavakat, miket annyiszor ejtett, tudna-e oly erős lenni, mint ahogy most állítja?

- Remélem, szólt a marquis és titkolni iparkodott a rémületet, melyet a herczegnő e szavai benne felkeltettek.

- Segitse szándékában a jó isten! sóhajtott a herczegnő és felkelt, hogy vendégei után lásson. Antoine visszatartotta, mert szeretete volna megnyugtatni őt is, önmagát is.

- Ön kérdezett - így kezdé a szót - én feleltem; ismételtem amit már többször beszéltem. Ön, a legelnézőbb, legtapasztaltabb nő nem hiszi el, hogy Amalti asszony mellett közönyös, nyugodt tudnék lenni. Az emlékeknek sokkal több hatalmuk van felettünk, sem hogy jó ideig

meg tudnám őt látni, anélkül, hogy nyugodt jó kedvem kissé elhomályosodjék. De azt csak el fogja hinni, ha azt mondom, hogy választottam kettejük közt; választottam az ártatlan gyermeket, a drága kincset, kinek boldogságát az ön jósága, bizalma és szerencsecsillagom reám bizták és nem választottam e nőt, ki csak akkor lehet az enyim, ha mindketten megfelelünk oly kötelességekről, melyek most már reám nézve ép oly parancsolók, mint ő reá nézve. Becsületes ember vagyok és szerelmem is támogatni fog, hogy leküzdhessem a veszélyt.

- Jól van Antoine! hiszek önnek és már nyugodt vagyok. Vezessen Reginához, a ki nyilván már keresi önt.

A hercegnő leendő unokája karjára támaszkodott; de a salon küszöbén egyszerre megállott:

- A báróné bizonyosan azért jött ide, hogy önnel beszéljen. Ha találkozni fogna önnel s megszólítaná önt, mit tenne?

- Hát felelnék neki, kedves hercegnő.

- Nem volna jobb távoznia? Természetesnek találom, hogy az ilyen veszély elől gyáván futni kell.

- Oh ön is ki fogna majdan nevetni, ha szökném, felelt a marquis vidáman. Bizzék csak eszélyemben. Őrülésig szerelmes vagyok és dacolni tudok minden veszélylyel.

A hercegnő nem kérdezett tovább. Az erkélyteremhez mentek, de nem tudtak bejutni; az ajtókon nagy tömeg tolongott, mert a keringő kiszorította a nézőket. A hercegnő Chateaufort asszony mellé ült és így szólt Antoinenek:

- Nem akarom távol tartani Reginától. Menjen hozzá.

Antoinet nem kellett kétszer kérni. Elsietett, de nem jegyesét kereste fel, hanem a magányt. Átment az erkélytermen és a perronra lépett, mely a tóhoz vezető terrasse-ot képezte.

Azok a kik nem tánczoltak, ide vonultak, hogy az enyhe est gyönyöreit élvezzék. A márványrostélyzathoz elegáns hölgyek támaszkodtak, kik a szép éjszakában mind szinte megszipultek; vidáman csevegtek, vagy hallgatták a körülöttük sürgölődő fiatal és öreg hizelgők udvarias bókjait. Némelyek merészebbek voltak, vagy kevésbé eszélyesek, a homály csókjainak engedék oda vállalkat, meztelen karjaikat. Mások a tavon csónakáztak és a tóról hangszerek szava, csengő nevetés, élénk társalgás nesze hallatszott; a bájos órák költőisége az érzékeny szivekből az ékes szavu ajkakra búbajos dallamokat csalt. A tó partjain színes lámpák voltak felállítva, melyek biboros fényt vetettek a habokon tovasikló könnyü csónakokra.

A látvány nem oszlatta szét a fájdalmas gondolatokat, melyek a marquist nem hagyták el, a mióta meglátta Amalti bárónét, kit Stockholmban vélt. Kimondhatlan aggodalom nyomta szívé; szótlantul bolyongott az eleven csoportok közt; eljutott a terrasse végére; itt egyedül volt; szórakozottan nézte a tó tükreán a fénysugarak játékát. Igen határozott nyilatkozatokat tett ugyan a hercegnőnek, el is volt rá szánva erősen, hogy azokhoz tartja magát, de Severine megérkezése mégis zavarba ejtette, nyugtalanította.

- A hercegnőnek igaza van, mondá magában. Severine visszajött Svédországból, anélkül hogy levelemre válaszolt volna; most ime itt van; engem keres, az kétségtelen. E szerint eltökélte, hogy nem bocsát szabadon, hogy házasságomat ellenzi. Vajjon mikép fogja meggátolni? Én nem tudom; bizonyára ő sem tudja; de a szerelem és a harag - az utóbbi még inkább mint amaz - valami rettenetes tervet fognak neki sugalni és azt minden áron végre is fogja hajtani. Mikor öt évig élünk egy nővel oly bizalmas szerelmi viszonyban, akkor már csak kiismerhettük, és én tudom is - tünődék Antoine - hogy Severine hősies önmegtagadásra és fékezhetetlen ellentállásra egyaránt képes. Rettenetes játékot üztem, midőn távollétét felhasználva kísérletet tevék viszonyunkat felbontani és megnősülni. Ha meg nem nyerem a játszmat,

akkor Regina boldogsága veszélyben forog. Hogyan! Ez az imádni való ártatlan, tiszta leány, akit - úgy érzem - meg fogok szeretni, mert hisz meg akarom hódítani a szerelmét, e leány azért bizott volna bennem, hogy boldogtalanná legyen. És én, ki csodálom erényeit, bájait, csak azért akarnám őt birni, hogy tönkre tegyem!

E gondolat megrendítette.

Nagy atyjára Fontenailles herczegre gondolt, ki oly hön óhajtotta e házasságot, azután a szeretetreméltó Laurières herczegnőre, Chateaufort asszonyra, szóval mindazokra, kik most csak az ő és Regina boldogságára gondolnak. Azon meggyőződésre jutott végül, hogy Amalti báróné kétségbeesése tiszteletet, szájalmat érdemel, de neki most első kötelessége: védelmezni magát, ha a báróné fenyegetné! - És különben is tartozom-e neki valamivel? tünődék tovább. Igaz, hogy szeretett; de viszont én is hü voltam hozzá öt évig! Azt előre kellett látnia, hogy e regény örökké nem tarthat. Legszebb lapjait elolvastuk; azt hiszem, most már csak szomorú fejezetek következnek.

Ennyire jutott elmélkedéseivel, midőn lépések nesztét, egy ruha suhogását hallá. Megfordult és a hold világa mellett ráismert Amalti bárónére. Hideg borzongás futotta át keblét. Összeszedte minden bátorságát.

- Jó estét Antoine, szólalt meg halkán a báróné.

Antoine felelni akart, de nem talált szavakat. Mikor Severine kezét nyujtotta neki, lehajolt, hogy azt megcsókolja. De a nő erre nem engedett neki időt. Hevesen magához vonta, hogy arcaik egymást érték, szenvedélyes hangon mondá:

- Nem tudta, hogy itt vagyok?

Antoinenak volt annyi ereje, hogy hazudott, és nemmel felelt.

- Azt hivém, hogy ön Svédországban van; felelé. Levelet is irtam önnek oda; nem kapta meg?

- Oh igen megkaptam. De meg ám, hisz látja, hogy itt vagyok!

- Ez háborut jelent: gondolá magában a marquis.

- Ön azt hitte, folytatá Severine, hogy beérem vele, ha ön így ír: »Megelégeltem önt, mást szeretek, elhagyom önt;« hogy belenyugszom a váratlan sorsba, mely számomra készül! Ön csalódott. Ez a házasság lehetetlen, ha elválásunkat szükségessé teszi.

Halk hangon mondotta ezt, de oly hévvel, oly elszántsággal, hogy a marquis megrémült. Láta, hogy most nem menne semmire e nőnél; hasztalan volna minden kérés, minden fenyegetés. Arra szoritkozott, hogy igyekezett őt lecsillapítani.

- Severine, térjen magához. Valaki megtalálja hallani és nem szükséges, hogy titkunkat az egész világ tudja.

A báróné közbevágott a marquis szavába.

- Titkunkat! hiszen ez egy vigjátéki titok. Itt mindenki tudja, hogy ön az én kedvesem. Mikor az imént átléptem e ház küszöbén, ne gondolja, hogy a rám szegzett szemekből ki ne olvastam volna a roszakaró kíváncsiságot. Titkunk! ismétlé a báróné keserűen, hisz akik ma este láttak mind tudják, hogy eljöttem megvédeni a magamét. Tudja-e hogy most miről beszélnek? Azt kérdezik egymástól, hogy ki fog győzni, az a gyermek-e, a kit ön nőül akar venni, vagy én. Fel vannak izgatva, kíváncsiak és lesik a dráma fejlődését.

A báróné egyre növekvő hévvel szólt; lázba ejtette e férfit, a kit még most is szeret, a ki kerülni akarja, felingerelte az ellentét ez örömteli ünnepély és az ő halálos aggodalma közt. A marquis félni kezdett; szeliden, alázatosan beszélt.

- Esedezem, gondolja meg hogy figyelemmel kísérnek bennünket. Ha nem gondol az én nyugalmammal, és azokéval, kik ma környeznek, legalább gondolhatna a saját méltóságára, a saját becsületére; kerülje a botrányt, mely miatt először is én szenvednék, mert nagybátyám rögtön elejtené a tervet, melyet eddig ápolt; de még más baj is eredne abból; önt bizonyára örökre el kellene hagynom; a botrány biztosabban vonná maga után elválásunkat, mint e házasság, melynek ön ellenszegülni akar. Nem tagadom meg a magyarázatot. Szándékom önnek szóval részletesebben kifejteni a komoly indokokat, melyek arra bírnak, hogy meg-nősüljek és elvegyem Chateaufort kisasszonyt, de itt csak nem értekezhetem önnel; hisz ön elvesztette hidegvérét és rajtam is erőt vett a megindulás.

A bárónét megnyugtatta e beszéd, de egyuttal új életre keltette benne a veszedelmes reményeket, melyeket szíve már-már elhalni érzett; pedig az első fájdalom elmúltával e sziv bele-törődött volna ama remények elvesztébe. Severine még nem volt azon korban, mikor a szerelmi bánat vigasztalhatlan és a nő - jól tudva, hogy más nem fogja többé megszeretni - kétségbeesetten kapaszkodik abba, a kit szeret. Még nincsen harmincz éves; szépsége teljes fényben ragyogott; nem is annyira a szívére ejtett seb bántotta, mint inkább a büszkeségén ejtett sérelem. Így szólt az imént: »E házasság lehetetlen, ha elválásunkat szükségessé teszi;« de ezen fenyegetés csak vaktában odavetett tét volt; hogy ezzel nyerni is fogna, nem merte remélni. De Antoine, midőn csillapítani akarta, nagyon esztelen szavakat mondott; Severine azt kezdé hinni, hogy a marquis nem akar végleg szakítani, hogy szerelem nélkül, csak érdekből, nagyatyja kedvéért nőül, a kitől örökséget vár; de szeretni mégis csak eddigi kedvesét fogja.

- Belátom, hogy ez a hely nem alkalmas a kölcsönös kimagyarázásra, szólt ekkor szelidebben. Jöjjön hozzám Maillefortéba. Most éjfél van. Rögtön haza megyek és elvárom. Két óraker legyen a park nagy fasorában; Vaulnier kisasszony elmegy önért és bevezeti önt szobámba, mint rendesen.

Saint-Alvéret félelem fogta el, midőn a báróné találkat adott neki, mely újra megköti szerelmük lánczát és újra éleszti a mult legveszedelmesebb, legrettenetesebb perczeit; öt éven át így szoktak egymással titokban találkozni.

- Nem mehetek el ma éjjel. Ez borzasztó volna. Gondolja meg, hogy jóformán férj vagyok már. A szerződés alá van írva; nem vagyok a magamé, óvakodnom kell minden esztelenségtől. Holnap napközben eljövök Maillefortéba; rendes látogatást teszek; legyen egyedül, és...

- Ez lehetetlen, felelt a báróné hidegen. Férjem itt van, a napot velem együtt tölti; csak ma éjjel találkozhatunk.

- De nemcsak én vagyok veszélynek kitéve, hanem Vaulnier kisasszony is, felelt Antoine.

Amalti báróné gögösen, gunyosan mosolygott.

- Hisz már éveken át daczol ő e veszélylyel, és önnek sohse jutott eszébe miatta aggódni. Különben is elég dusan fizetem őt, megteheti nekem a szolgálatot most is.

- Severine, ne követelje, hogy e találkára elmenjek.

A nőben ismét felébredt a gyanu; közelébb lépett Saint-Alvérehez és fenyegető hangon mondá:

- De igen is, követelem. Antoine, ne kényszerítsen végletekre.

És a kemény követelő hangból kérésre tért át és így folytatá:

- Ez lesz tán a legutolsó szivesség, melyet öntől kérek, ne tagadja meg tőlem.

- Tán bele fog nyugodni! tünődék Antoine, ki nem tudta Severine szándékát eltalálni. - Ám legyen, ha úgy akarja, hát elmegyek, mondá.

A báróné arczán egy mosoly vonult el, melyet az éjszaka elcsent. Antoine nem mert neki ellent állani; eszerint ő győzött.

- Nyujtsa ide karját, menjünk vissza a táncsterembe, szól most Amalti báróné. Mindazok, akik itt vannak, hadd tudják meg, hogy ez a házasság tudtommal és akaratommal kötött, hogy én is belenyugodtam. Ez a legjobb mód arra, hogy eloszlassuk a gyanút és elnémissük a roszakarókat.

Antoine engedelmessé vált; lassan végigvezette a bárónét az erkélytermen; megjelenésük nagy feltűnést keltett. Severine felemelt fővel, mosolyogva haladt tova; arcza közönyt, derűtséget szürcsölt, köszöngetett a nőknek, kik kíváncsian nézték és a férfiaknak, kik közül többen tudtak a titkos viszony felől, melynek ez esküvő véget volt vetendő; bámulták a bátorságot, melyet a báróné e nagy válságban tanúsított. Severine meg akart ismerkedni Reginával; Antoine bemutatatta őket egymásnak. A báróné néhány szeretetreméltó szót intézett versenytársnőjéhez, kinek sokat ígérő, de még ki nem fejlett bájai nem mérközhettek az ő bacchansnői ragyogó szépségével; homlokon csókolta a leányt, tartós boldogságot kívánt neki és azután férje karjára füzte magát.

- Sok szerencsét kívánok barátom, szól a báró és megszorította Antoine kezét; valóban kedves mátkája van.

Severine még egy rövid de sokat mondó tekintettel emlékezteté a marquist a tett ígéretre. A marquis meghajtá magát, a báróné pedig férjével kiment és hintóba ült. Ekkor Laurières hercegnő termett Antoine mellett.

- Nos fiam, beszélt vele? Meg tudna engem nyugtatni? kérdezé.

Antoine kinos gondjai daczára is mosolyogni birt és vidám hangon felelé:

- Természetesen, kedves anyám. A báróné Stockholmban megkapta levelemet. Belátta, hogy viszonyunk nem tarthat örök időnkig, hogy e házasság nekem kötelesség; belenyugodott. Sőt eljött, hogy ezt személyesen mondhasa el nekem. Szenved, de bátorságot tanusit.

- Szegény asszony! sóhajtott a hercegnő. Mikor bejött, valóban megijedtem. Azt hívé, vissza akarja önt hódítani.

- De nem adtam volna meg magam!

A hercegnő vállat vont és szelid hangon felelé:

- Ne mondja, hogy mit tett vagy nem tett volna. Mikor egy asszony sir, a férfiak rendszeren gyengék szoktak lenni.

Saint Alvére szemei daczosan villogtak. Titkon maga is aggódott ugyan, de azt távolról se hitte volna, hogy pár óra mulva kénytelen lesz bevallani, hogy a hercegnőnek igaza van. A találka, melyet elég gyenge volt megigérni, csakugyan ép az ellenkezőjét eredményezte annak, amit ő gondolt. Azt remélte, hogy Severine eszélyéhez, sőt szerelméhez folyamodva, megható kérések segélyével rá bírja, hogy szabadon bocsássa. Ezt remélte és csak ezért szánta magát rá, hogy még egyszer kiteszi magát az ily találka veszélyeinek. De e remény nem valósult meg.

Severine türelemmel hallgatta, mikor kifejtette, hogy e házasság szükséges; beletörődött sorsába. De mikor aztán Antoine arról kezdett beszélni, hogy az eddigi viszonyt meg kell szakítani, ekkor felháborodott; hallani se akart a felől, hogy többé ne lássák egymást.

- Ön jól tudja, hogy én mire vagyok képes, felelé ekkor. Ne várja tőlem, hogy örökre elváljam öntől. Arra ráállok, hogy önt mással megosztom; az ön vagyoni érdekei megkövetelik tőlem ez áldozatot. De abba soha sem fogok beleegyezni, hogy önt elveszítsem. Ha ön most azonnal

becsületszavát nem adja rá, hogy szeretetéből nekem is juttat egy részt, hogy szívének egy zugát fenntartja számomra, akkor holnap oly botrányt idézek elő, mely mindkettőnket compromittálni fog; szétzuzom a jegyesi viszonyt, mely önt tőlem elragadja és megfoszt legdrágább boldogságotól.

E fenyegetések csak üres szavak voltak; nem jöttek a szívből. Ha Saint Alvérenek bátorsága lett volna magát erélyesen védelmezni, ha megmutatta volna, hogy komolyan akarja a szakítást, Severinének nem lett volna bátorsága tervét végrehajtani. Ezt sejtette is és nem is ijedt meg a keserű panaszoktól. De Severine abba hagyta a fenyegetőzést, esedezni kezdett. Az esengés sokkal jobban hatott Antoinera, mint a fenyegetés. Severine hévteljes szavakban hozta fel a múlt emlékeit; felsorolta, hogy öt éven át mennyit áldozott e viszonyért, melyet Antoine most megszakítani akar; erélyesen vonakodott végső bucsut venni. A marquis zavarba jött; erőt vett rajta a szerelem, vagy tán a szánalom; úgy vélekedett hogy mikor már nős lesz, sikerül majd leráznia a kötelezettséget, melyet Severine rá akar róni; a csókhoz, mellyel egymástól elváltak, nem mondott bucsuszt, hanem viszontlátási ígéretet.

Reggeli négy óra volt, mikor elhagyta a szobát, melyben ez izgalmas találkozás végbe ment; a szomszéd szobában ott találta Vaulnier Alice kisasszonyt, a ki bevezette és várt reá, hogy kivezesse a kastélyból. Tanítónője volt a báróné egyetlen gyermekének; de ezen hivatalos hatáskört öt év óta azon furcsa szereppel párosította, hogy elősegítette Severine és Antoine titkos találkáit. Maillefortban, hol e találkák több nehézségbe ütköztek - mint Párisban, ő ment mindig a parkba a marquisért; ő vezette a kastély folyosóin végig és saját szobáján keresztül a báróné lakosztályába. És hajnal hasadta előtt ismét ő vezette ki a marquist a kastélyból. Ezen feladat nem kis veszélylyel járt; mert ha valaki ilyenkor találkozik velük, Vaulnier kisasszony sulyosan compromittálva van. Érdekből vagy ragaszkodásból vállalkozott-e e veszélyes feladatra? Alkalmast mindkét okból. A kisasszony most huszonnyolc éves; nem szép, de szellemes, némileg kedves; nem titkolta, hogy valamely kis vidéki városban van egy hadnagy, a kinek odaigérte a kezét és a ki el fogja venni, mihelyt együtt lesz a hozománya. Ily cél kedvéért sokra képes egy leány. Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy Vaulnier megvásárolható lélek, a ki a rábizott titkot el is tudná árulni. Ezt nem tette; hiven szolgált azoknak, a kik fizették; de ha készségében volt is némi része a rokonszenvnek, a fődolog mégis az volt, hogy a hozomány mielőbb együtt legyen.

Ez alkalommal is elvezette a marquist a titkos ajtóig, melyen be és kijárt; épen bucsut akart tőle venni, ekkor a marquis kezét nyújtott neki.

- Ugy hiszem kisasszony, mondá, hogy ma utolsósor teszi nekünk a szolgálatot, melyhez annyi időn át szoktatott. Ez alkalomból köszönetemet akarom önnek kifejezni.

- Hát a báróné beleegyezett a szakításba? kérdé Vaulnier kisasszony szerényen.

- Fájdalom, ezt nem tette; meg kellett neki ígérnem, hogy ismét eljövök. De vajjon lehetséges-e ez? Megnősülök, azután meg őszintén megvallva nem szeretem többé; arra is gondoltam, hogy megmondom ezt neki.

- Oh, marquis ur, ezt a világért se tegye; a báróné valami meggondolatlan tette kaphatná el magát.

- Le kell öt csillapítani, Alice kisasszony, kiáltott fel Antoine türelmetlenül! ez az ön szerepe, az ön hivatása, mert ön vonzalommal viseltetik iránta. Értesse meg vele, hogy vannak helyzetek, melyek örökké nem tarthatnak; hogy holnaptól fogva új hivatásom, szent kötelességem lesz, melyeket az ő kedvéért meg nem szeghetek.

- Ezen szavakat sohasem merném a bárónénak elmondani, felelt Vaulnier kisasszony hidegen. Joggal felelhetné, hogy az ő kötelességei nem kevésbé szentek, mint az önéi és ő mégis megszegte azokat az ön kedvéért.

- Ezt jól tudom, hisz ma este egyébről se beszélt, felelt Antoine. De utóvégre is véget kell ennek vetni. Nyomorult ember volnék, ha a mai naptól fogva el nem feledném ifjúkori viszonyaimat. Öt évi állhatatos szerelmet, öt évi boldogságot adtam Severinének; több ideig adtam neki e boldogságot, mint meddig szerelmem eltartott; de tovább nem részesíthetem e boldogságban. Megkísérlettem megértetni vele, hogy ez szomorú, de elodázhatlan kötelességem.

- Ez nem elég, uram. Önnek nyíltan, határozottan kellett volna kijelentenie, hogy miként vélekedik kötelességeiről.

- Könnyü ezt tanácsolni, kisasszony; de tessék ezt valakinek meg is tenni. Hogy beszélhetnék így egy nővel, ki hol fenyeget, hol meg sir, panaszkodik, a multa hivatkozik és szememre hányja, hogy tönkretettem életét. Abból a mit mondani akartam, semmit se mondtam meg neki. Azt hittem, hogy lesz hozzá bátorságom. De mikor szemben állottam vele, eltűnt minden bátorságom és mondom azt kellett megigérnem, hogy viszont fogom látni.

A marquis némi szünetet tartott, lázasan homlokához kapott, mintha egy alkalmatlan gondolatot akarna onnét elűzni; majd ismét Vaulnier kisasszonyhoz közeledett és halk hangon folytatá:

- Alice kisasszony, ön sokat tehet, hogy ezen türhetetlen helyzetnek véget vessen.

- Én, uram!

- Igen is, ön; a báróné bizik önben; önt beavatta titkaiba. Ön tehát neki mondhat ilyen tanácsokat is; ha gyakran ismétli ezeket, észre térítheti őt.

- Vagy megfosztatom a báróné bizalmától.

A marquis úgy tett, mintha nem hallotta volna e választ; így folytatá:

- Öntől függ, hogy összejöveteleink elé leküzdhetlen akadály gördüljön; jelentse ki, hogy nem teszi ki magát többé a veszélyeknek, melyekkel eddig dacolt. Önnek joga van erre.

- Nem mernék a bárónénak ily bánatot okozni.

- Pedig ez az egyedüli mód arra, hogy megmentse még nagyobb bánattól. Ön bizonyára gondolt már arra, hogy hova lennénk, ha valaki meglepne bennünket, amint így éjjelnek idején együtt járunk e helyen.

Vaulnier kisasszony nem felelt; lesütötte fejét.

- Én gyakran gondoltam erre, mondá Saint Alvére. Mikor így éjjelnek idején a kastélyban kalauzolt, szobájában elrejtett, elképzeltem, hogy mit tennék, ha Amalti itt találta. Oh, el voltam erre tökélyre; hogy megmentsem az ön és Severine becsületét, nőül vettem volna önt, ha ugyan ön elfogadta volna kezemet. Önre nézve, ki, úgy hiszem, jegyben jár egy férfival, a kit szeret, szomorú lett volna, ha szerelme és becsülete közt választania kellett volna. De most a veszély sokkal rettenetesebb, nem vagyok szabad; nem üthetem helyre a bajt.

- Ez csakugyan nagy baj, felelte gépiesen Vaulnier k. a., kit nagy zavarba ejtett azon gondolat, hogy hűségeért Saint-Alvére marquise, majd pedig Fontenailles hercegnő lehetett volna belőle.

- Ebből láthatja, hogy e viszonyoknak véget kell érnie; három személy élete és becsülete forog kockán, sőt még több, egy negyedik személynek boldogsága, aki máris drága előttem.

Saint Alvére marquis oly erélylyel ejté ki e szavakat, mely a báróné előtt inkább lett volna helyén; szünetet tartott és nézte, hogy mily hatást gyakorolnak szavai Vaulnier kisasszonyra. De ez nem felelt, hanem odamutatott a szürkülő égboltozatra.

- Azt hiszem, marquis ur, hogy sietnie kell, ha virradóra otthon akar lenni.

- Igaza van. Megyek. Köszönöm kisasszony eddigi szivességét. Gondoljon a jövőre. Mondanom se kell, hogy hálátlan nem leszek.

Még egy kézszorítás és a marquis tovasietett a ködlepte pázsiton és a nagy fasor szélén elhuzódó sűrűbe tért. Alice a kis ajtó küszöbén megállt és utána nézett.

- Milyen a szerelem! így tünődék. Volt idő, mikor ez ember térden csuszva, reszkető kezekkel, könybe borult szemekkel esedezett, bocsátanám be a bárónéhoz, a ki nem akarja elfogadni. És most!...

A marquis eltűnt. Alice nesz nélkül bezárta az ajtót.

- Felesége lehettem volna! tünődék és felsóhajtott; aztán felvette a gyertyatartót, melyet az ajtó mellett a földre tett; könnyü léptekkel, lélegzetét vissza fojtva ment szobája felé az első emeletbe. De a mint a lépcsőn felért, egy ember állott eléje; a vér megdermedt ereiben. Amalti báró volt. A lépcső karfáján áthajolva várta Alicet és midőn felért, gunyos diadalmas arczzal utját állotta.

- Honnét jön kisasszony? kérdezé. Már öt percz óta figyelek, mintha valami neszt hallottam volna. Kivel beszélgetett?

Alice belátta, hogy merészen kell felelnie.

- Én nem beszéltem senkivel. Egyedül valék.

- És ön ilyenkor egyedül sétálgat a kastélyban? faggatózóék a báró gyanakvó hangon.

- Nem jól éreztem magam, le kellett mennem friss levegőt színi, volt a felelet.

Alice büszkén ment tova, mintha az ellenőrködés által sértve érezné magát.

- Pedig fogadni mernék, hogy a könyvtár felől beszélgetést hallottam, dörögé a báró és eltávozott.

Alice láztól és félelemtől reszketve visszatért szobájába.

- Ha a marquis öt perczzel tovább tartóztatott volna, most fel volnánk fedezve. A marquis még nem nősült meg. Vajjon megkínálna-e kezével, hogy megmentse a báróné becsületét és az enyimet?

Négy óra volt, mikor elaludt, de e kérdéssel még nem tudott tisztába jönni, pedig annyit tünődött rajta, hogy ezuttal teljességgel megfeledezett egy bizonyos hadnagyról, a kire pedig minden este szokott gondolni.

Antoine ez alatt az erdőn keresztül a fontenaillesi kastélyba ért, mely Maillefortéhoz csak három kilométerre van. A két kastély parkjai határosak voltak. Ez a szomszédság adott alkalmat a szerelmi viszonyra, melynek viszontagságait az imént vázoltuk. A zajos párisi életben a viszony pár hónap alatt felbomlott volna; így azonban hatalmas táplálékot lelt; a marquisnak minden nyáron Fontenaillesban kellett laknia nagyatyjánál; ugyanakkor, mikor Amalti báróné Mailleforteban időzött. Mindig közel voltak egymáshoz, mindennap, bármely órában könnyen találkozhattak; az alkalom oly kedvező volt, hogy szilárdabb erkölcsű emberek se igen tudtak volna a kisértésnek ellentállani. Öt éven keresztül büntársaik voltak a tavaszi mezben pompázó liget, a suttagó zephir, mely végig suhant a fákon és füveken; a patak csevegése, a harmattól áztatott reggel, a bucsuzó nap biborától ragyogó estve, a világoskék csillagos

éjszaka, a meleg nyári éj rejtelmes sugása, bugása; szóval a természet költészete, mely a legtarkább formákban nyilvánul lelkünk előtt, mely mindig elragad, mindig csábit és édes mérget csepegtet kedélyünkbe, elfeledteti velünk a földi lét apró bajait és hinnünk készlet a szerelem örökkévalóságában.

Most a varázs szétfoszlott. Antoine hosszunak, sivárnak találta ez utat, melyet sokszor járt meg a hajnali órákban; csak keserü emlékeket juttatott eszébe. Az éj árnyékai eltűntek, az aranyos bibort öltő égboltozat hasztalan csillogtatta a harmatos lombot; a pacsirták reggeli dala hiába zendült meg. A virágok kelyhei édes illatot árasztottak. De a természet csodálatos szépségei ezuttal nem gyakoroltak hatást a fiatal emberre. Szive bubánattal volt telve. Tova-tűnt ábrándokat gyászolt, keseregve gondolt a szeretet és lelkesedés kincseire, melyeket e nő lábai elé rakott, a kit akkor az őrvöngésig szeretett és most már nem szeret; aggódva tünődött azon, vajjon a báróné csakugyan követelni fogja-e tőle a szívet, melyet másnak szánt. Mire Fontenaillesba ért, ragyogó nyári verőfény terült már szét a tájon.

A következő napon a maravieuxi kastély kápolnájában végbe ment az esküvő. Amalti báróné mosolytól sugárzó arczczal vett részt az ünnepélyen. Megcsókolta a fiatal Saint-Alvére marquise-t; gratulált a marquissnak és gyötrelmeit csak egy sejtette, a marquis, ki nagy árért tanulta meg, hogy lehessen olvasni e szemekben, melyek csak ő érette epedtek; ő kiolvasta e szemekből a szagató fájdalmat. A fiatal házások még az nap este két hétre Arcachonba utaztak. Itt Fontenailles herczegnek a fenyvesek sűrűjében gyönyörű kis hajléka volt, mely az új párt várta. Innét Nápolyba szándékoztak utazni, honnét csak tél elején térnek vissza Párisba.

II.

Amalti báróné bánatos könyvek közt tölté a napokat, melyek Saint Alvére marquis elutazását követték. Erős főfájást szinlelt, hogy ne kelljen szobájából kimennie; egy hétnél tovább maradt egész magányosan; csak abban lelte némi örömet, ha Antoine emlékeit gyűjtögette, el-olvasta leveleit, körülvette magát azon tárgyakkal, melyeket a marquis hozott neki; a multban keresett vigaszt, az izgalomteljes multban, mely még oly közel és már is oly távol esik. Méla bánatából csak akkor ocsudott fel, mikor a férje eljött hozzá és szórakoztatni, felvidítani akarta, vagy ha Vaulnier kisasszony behozta kis gyermekét, ki ekkor kilencz éves volt. De az ártatlan gyermek oly kíváncsian, oly áthatóan nézett szeme közé, mintha fürkészné e bánkódás okait. A báróné összerezzen; megcsókolta a gyermeket és csakhamar kiküldte. Férjének jelenléte gyűlölettel töltötte el. Sohase tudták egymást szeretni. Akarata ellenére adták férjhez; a mézeshetek mámora gyorsan mult, a nélkül, hogy egymást megszerették volna. Sok embert ért már e végzet. De leginkább Severinet; férjét idegennek tekintette, kinek nincs egyéb hivatása, mint neki tisztességes állást szerezni és leányuk jövőjét biztosítani; e leányka volt még az egyetlen kapocs, mely őket egymáshoz füzte; csak anyagi érdekeik voltak közösek. Egyedül igyekezett tehát maradni, csak Vaulnier kisasszonyt bocsátotta magához, ezzel legalább beszélgethet arról, a kit annyira sirat.

De nem kell azt hinnünk, hogy azért bánkódik ugy, mert Antoine távol van tőle. Megszokta ő már a válás fájdalmait; el tudta viselni a társadalmi illem igáját; ez alól nem vonhatta ki magát, mert akkor kizárja magát a világból és menthetlenül elvész; a távollét, ha tovább tartott is, még nem nyugtalanította. Más gyötörte őt; a féltékenység keserü gyötrelmeinek, lázas tüzének volt áldozata, mert elgondolta, hogy Antoine e távollét idejét egy más nővel tölti, aki szintén szép; kit az ártatlanság bájai ékesitenek; kiről az ifjúkor legillatosabb virágait szedi Antoine, odaadva magát a törvényes boldogság varázsának. És ez eltart legalább is hat hónapig, vagy, örökké. Vajjon visszanyerheti e régi uralmát felette, ha majdan hazatér. Ez a gondolat ejtette

őt kétségbe. Felkorbácsolt képzelme elragadta az arcachoni hajlékba, hol ők tiszta szerelmükkel menedéket kerestek. Végignézte sétáikat a reggeli órákban, midőn a tenger fuvalmai a balsamos fenyvesekről feliszszák a harmatot és tova vonulnak panaszos dalokkal. Követte nyomdokaikat és hallotta a szerelmes susogást, az édes csókolózást, hallotta legbizalmasabb hangjaiban az egészséges erős szenvedélyt, mely már is hatalmas, mert a sirig fog tartani, mert nem ütközik sem emberi, sem isteni törvénybe, mert nem vét semmi kötelesség ellen. A szerencsétlen nő most élte át a kétségbeesést, a metsző fájdalmat, mely elfog, ha az imádott elhal. E fájdalmat enyhíteni szokta a remény, hogy egy jobb világban találkozni fogunk; de Severine kiábrándult szive nem ismerhetett reményt, csak kiirthatlan haragot a sors igazságtalansága ellen.

Hat hét telt el Antoine elutazása óta. Lauriéres hercegnő és Chateaufort asszony fürdőre készültek; - Fontenailles herceg bucsuebédet rendezett tiszteletükre; - másnap reggel hat órákor e lakoma következtében heves guta érte. Nyolczvan éves volt. A komornyik azonnal orvosért küldött és ez igen komolynak nyilvánította a bajt. A komornyik már harminczöt éve szolgált a házban; urát még sohasem látta ily veszedelmes állapotban; a felelősség, mely reá hárult, zavarba ejtette; tudta, hogy Lauriéres hercegnő már nincs Maravieuxben; tanácsot kért Amalti bárótól, hogy mit tegyen ily sulyos körülmények közt. Ez azt felelte neki, hogy sürgönyözzön azonnal Saint Alvére marquisnak; maga pedig a báróné kíséretében Fontenaillesba ment, hogy személyesen győződjék meg a veszélyről, mely tiszteletreméltó barátja életét fenyegeti. Az aggastyán szerfölött gyengének érezte magát, de teljesen eszén volt; még ő biztatta a körülötte sürgölődő embereket, hogy »ezuttal még tulesem a bajon; ez a guta el fog mulni ugy, mint a többi.« Mikor a báró és a báróné megjöttek, nagyon hálálkodott, hogy rögtön hozzástettek; nem hallgatta el, hogy mi nyugtalanítja most leginkább; az, hogy bérenczemberek kezében tudja magát. Feltétlenül bizott a körülötte levő emberekben; de a családtagok közül senkije sincs itt, és ezen való gyötrelmében annyit fészkelődött, a mennyit állapota sehogy sem engedhetett meg.

- Unokája ma éjjel bizonyára meg fog érkezni, vigasztalá őt Amalti báró.

- Engedje meg herceg ur, hogy ma itt lehessen én, szólt ekkor Severine. Legalább nem lesz magára hagyatva. Estére eljön Vaulnier kisasszony, leányom nevelőnöje, az majd itt tölti az éjjelt; megbízható személy, akit ugy tekintünk, mintha a családhoz tartoznék.

Az öreg emberek önzése vak és kérlelhetetlen szokott lenni. Meglehet, hogy Fontenailles herceg semmi jelentőséget se tulajdonított a viszonynak, mely a báróné és Antoine közt létezett; meglehet, hogy beteg állapota miatt megfélekedezett erről; egyszerűen udvarias ténynek tekintette az ajánlatot; adandó alkalommal ő is így tett volna. A báróné tehát berendezkedett, hogy egész nap nála maradhasson; férje pedig visszatért Maillefortba, de megígérte hogy rögtön eljön, ha újabb veszély nyilvánulna.

Amalti báróné mentségére meg kell jegyeznünk, hogy semmi utógondolatot se táplált, mikor szolgálatait a hercegnek felajánlotta. Csak is jó szive sugallatára hallgatott, le akarta kötelezni a szeretetreméltó aggastyánt, kinek már két izben volt vendége.

De alig, hogy egyedül volt a remek izléssel berendezett boudoirban, mely alig pár napja készült el, meglepetésül a fiatal menyecske számára - sajtóságos zavar fogta el; a boudoirban meglátta Antoine arczképét. Ekkor világos lett előtte, hogy magánviselete mily következményeket vonhat maga után; fülíg elpirult. Hiszen szinte erőszakosan betolakodott a kastély lakóinak belső termeibe, hogy újra fűzhesse a viszonyt, melynek megszakítása miatt annyit bántódott. De vajjon nem vivta-e ki a jogot, hogy gyakran láthassa őt, új csáberőt gyakorolhasson rá. Szinte örülni kezdett az eseménynek, mely megrövidíti Saint-Alvére távollétének idejét. Kétségtelen, hogy Antoine nem soká marad Fontenaillesban; mihelyt nagyatyja felgyógyul, tovább fog utazni; de legalább viszont látja. Talán ép most indul utnak. Két óra

mulva itt is lesz már. Ha itt lepné! itt látná meg őt. E gondolat elbódította. Sajnálta, hogy nem ingerkezett egész éjjelre és Vaulnier kisasszonynyal helyettesíteti magát. Egy ideig azon gondolkozott, nem rendezhetné-e a dolgot úgy, hogy Vaulnier kisasszony Maillefortban maradjon és ő töltené itt az éjjelt. De ezt a tervet még se merte foganatosítani; félt, hogy Antoine rosszallni fogja. És annyira még sem vesztette el önérzetét, hogy Reginával egy fedél alatt legyen és ne érezze helyzete szégyenteljes lealázó voltát.

Este felé Fontenailles herczeg egészségi állapota lényegesen javult. Az orvos gyógyulást ígért, de a rázkódás oly erős volt, hogy hosszas betegeskedéstől tartott. Bizonyára megrémült volna, ha észre veszi, hogy aggodalmi Amalti bárónét mily örömmel töltik el. Rájött volna, hogy a bárónénak komolyabb baja van, mint ez aggastyánnak, kit a tudomány megmentett. Nyolcz órákor Vaulnier kisasszony váltotta fel Severinet a herczeg betegágyánál. Alice komolyan megijedt, midőn meghallotta, hogy Saint-Alvére nemsokára megjön, és midőn látta, hogy a bárónét mily izgatottság fogta el; le akarta csillapítani. Midőn tapasztalá, hogy Severine ég a vágytól megújítani a régi viszonyt, figyelmeztette, hogy ez mily rettenetes veszélylyel jár.

- Tán önmagát félti, kisasszony? kiáltott fel emez, gőgösen, lenézőleg.

- És vajjon nincs-e erre jogom? felelt Vaulnier kisasszony, ki sértve érezte magát a báróné igazságtalan szavai által. De nehogy azt higgye, mintha magamat félténém, nem, asszonyom; én önt féltém. Őszintén megvallva, én csak az ön parancsait teljesítem, és ha katasztrófa találna beállni, én - hacsak életembe nem kerül - kimentem magam, megóvom becsületemet.

Alice elszánt hangon mondá e szavakat; a báróné megérthette volna, mily jellegű és mily nagy mérvű veszélyekkel kell daczolnia; de se látott se halott. Vaulnier kisasszony szelidebb hangon folytatá a szót:

- Aggodalmaim csak önt illetik, asszonyom. Elgondoltam, hogy mekkora veszélyeknek teszi ki becsületét, nyugalma, méltóságát, szóval az élet legbecsesebb javait, miket ha egyszer elvesztettünk, vissza nem szerezhettünk többé. És kinek kedvéért e kockázat? Oly férfiú kedvéért, ki tán nem is szereti többé.

Severine daczos, kételkedő arczkifejezéssel válaszolt.

- Ha nem szeret többé, kényszeríteni fogom; hogy ismét szeressen; - mondá s majd könybe lábbadt szemekkel, bánattól és irigységtől eltelt szívvel folytatá: - Mily boldog ön; látni fogja őt. Számítok önre; barátságára, ügyességére; tudja meg tőle, mily helyet foglalok el lelkében.

Vaulnier k. a. elkísérte a bárónét a kocsihoz; azután visszajött a herczeghez. Elgondolta, hogy hat hét óta elkövetett mindent, hogy kitépje a báróné szívéből e balvégzetű szerelmet; hogy kigyógyítsa és óvja újabb ballépésektől. Már azt is állította, hogy Saint-Alvére megutálta ez alkalmatlan viszonyt, melynek terhét nem bírja el. Ő tehát megtette kötelességét, engedelmesskedett lelkiismerete sugallatának és a marquis ohajainak. Ha fáradozása sikertelen volt, ha mégis baj történik, ő nem lesz oka semminek. A beállható bonyodalmakkal szemben ő, a szegény nevelőnő, ki azt se tudta, hogy és miként került a bűnös viszonyba, nem tehet mást, mint hogy Pilatusként mossa kezeit.

Másnap reggel 8 órákor Vaulnier k. a. visszajött Maillefortba; a parkban találkozott Amalti bárónéval, ki már kora reggel kelt fel és aggódo, kérdő arczczal sietett Alice elé.

- A herczeg igen nyugalmasan töltötte az éjszakát, szólta a nevelőnő.

- Tudtam, kedves Alice, felelt a báróné; de nem ezt akarom megtudni. A marquis?...

- Két órákor megérkezett.

- Nejevel?

- A marquis egyedül jött. Neje, mint mondá oly egészségi állapotban van, hogy erősebb izgalmaknak nem teheti ki magát; az Arcachonba küldött sürgöny igen aggasztóan hangzott, a marquis ur tehát egyedül jött.

- Egyedül! ismétlé Severine gépiesen és szívéhez kapott, mely hevesen dobogott.

Ezt várta, de nem merte remélni. Antoine tehát egyedül lesz két hétig, tán még tovább, egy egész örökkévalóságig. Severine oly izgatott volt, hogy restelte még Vaulnier k. a. előtt is, a ki előtt pedig nem szokott mit se titkolni. A nevelőnő hideg, érzéketlen tekintete reá volt szegezve. A báróné behunyta szemeit, hogy elkerülje Alice fürkésző szemeit; azután ismét megszólalt:

- Soká beszélt a marquis urral?

- Több órán át. Ő le se feküdt.

- Soká szándékozik ő Fontenaillesben maradni?

- Addig, a mig nagyatyját Arcachonba viheti.

- Ez eltart két hétig. Eszerint elhozza ide nejét?

- Nem vettem észre, hogy ezt akarná tenni.

Kis szünet állott be. Amalti báróné átkozta e rejtélyes leányt, ki szándékos hallgatagságával, fagyos magaviseletével valóságos félelembe ejté; a kérdéseket, melyekre készült, nem merte hozzá intézni.

- Jól tudja, hogy mit akarok megtudni, gondolá magában Severine, még se szól, a mig nem kérdezem.

Vaulnier kisasszony viszont úgy gondolkozott, hogy kiejtett szavát csak akkor nem fogja megbánni, ha nem szól, a mig nem kényszerítik. Severine kénytelen volt újabb kérdést tenni.

- Kiről beszélt önnel? Ő róla vagy én rólam?

- Mindkettejükről.

- A marquiseról is?

- Arról, igen.

- Boldog házasságban él?

- Ugy vettem észre, hogy a marquis korlátozni tudta boldogságát.

- Neje nem felelt meg a hozzá kötött várakozásnak, gondolá a báróné önkénytelen megalézással. - És beszélt-e arról, hogy látni óhajt engem? tevé hozzá hangosan.

- Még ma el fog jönni, köszönetet mondani a báró urnak, és önnek is asszonyom, a miért szivesek voltak őt a herceg urnál helyettesíteni.

Világos, hogy Vaulnier kisasszony nem akarja ismételni, amit neki mondtak; de a bárónő nem igyekezett többet is ki tudni belőle. Különben is annyira megörült a kilátásba helyezett látogatásnak, hogy nem is neheztelt a nevelőnőre, ki nem akarja elárulni, amit megtudott. Keveset mondott, de az elég volt; abból is kitűnt, hogy Antoine a házasságban nem talált annyi boldogságot, amennyit várt, vagy már az első napokban annyit talált, hogy belefáradt. A tény, hogy fiatal nejét Arcachonban hagyta és egyedül jött Fontenaillesba, eléggé igazolta Severine reményeit. És ő e reményekből azt következtette, hogy emléke még élénken él Saint-Alvére szívében, hogy onnét az új bálvány nem üzte ki. Ez a gondolat foglalkoztatta egész délelőtt. Vaulnier kisasszonyra nézett; ki akarta fürkészní; de ő mindig elfordult tőle. Reggeli után,

midőn felkeltek az asztal mellől, összeszedte bátorságát, és nem törődve férjével és gyermekével, kik egymással játszottak, halk hangon így szólt Alicehoz.

- Csak egy szót, ha felelni tud. Mondta-e, hogy még gondol reám?

Vaulnier kisasszony összerezett, habozott, végül erélyes megállapodásra látszott jutni és hévvel felelé:

- Ön tudni akarja; arra kényszerít, hogy ismét beleavatkozzam e gyűlöletes ármányba; elmondjam, a mit elhallgatni akartam. Annál rosszabb, ha az ön meggondolatlansága válságba sodorja mindkettejüket, mert ő ép oly esztelen mint ön. Hat héttel ezelőtt kijelentette nekem, hogy többé nem szereti önt; meghagyta, hogy mondjam el ezt önnek; de tudtam hogy ez fájna önnek, nem engedelmeskedtem neki. Ugy van, asszonyom, hat héttel ezelőtt ő nem szerette önt.

- És most? kérde Severine, ki érteni kezdte Alicet.

- Most ha sürgeti, hogy jöjjön vissza, engedelmeskedni fog. Mondja asszonyom, ilyen szive van-e minden férfinak?

Mosolyogni igyekezett, hogy a báró, ki néhány lépésnyi távolságból nézte őket, ne vegye észre, hogy mily komoly dologról beszélnek. Severine e szavak hallatára könnyekre fakadt; el kellett sietnie szobájába.

- A boldogság nem szokott ölni! gondolá magában, midőn egészen megtörve egy karszékbe hanyatlott.

Öt óra felé Antoine a kastélyba jött, hálát mondani a bárónak és a bárónénak. Mikor bejelentették, Severine egyedül volt; elküldött férje után, de időközben néhány szót válthattak egymással.

- Tehát Vaulnier k. a. mit se mondott önnek! kiáltott fel Saint-Alvére, és elsápadt, mint aki nagy bünt készül elkövetni.

- Csak három szót birtam belőle kihozni, felelé Severine és lesütötte fejét, hogy eltitkolja szavai hazug voltát.

- Feleségem nem olyan nő, hogy el tudná önt feledtetni, szólt a marquis lázasan; mert én feledni akartam önt, suttogá, mintha bocsánatot akarna kérni; kedves, szeretetreméltó teremtés, de nagyon együgyü. Nem is tudom, hogy miknek nevelik manapság a leányokat.

Tovább nem szólhatott, mert a báró már megjött; körülményesen tudakozódott Fontenailles ur után. Antoine köszönetet mondott neki.

- Ejh, kedves uram, valóban nincs mit megköszönni, felelt a báró. Ön is bizonyára így tett volna. No de csak hogy nagyatyja meg van mentve, most már se baj; nőm és én csak szerencsét kívánhatunk magunknak e körülményhez, mely szomszédsági viszonyunkat szorosabbá, kellemesebbé teszi. Remélem lesz oly szives és bemutat bennünket Saint-Alvére asszonynak.

Másnap Antoine és Severine a szokott módon négy szemközt találkoztak. Csakhamar megértették egymást és a jelent a multhoz fűzték. Vaulnier kisasszonynak eget földet ígértek, kérték, kényszerítették, hogy tegye meg nekik a szokott szolgálatot, menjen a marquisért a parkba, vezesse a bárónéhoz, két óra felé pedig ismét vezesse el; de ő csak azon feltétel alatt egyezett bele, hogy ez az utolsó találkozás, melynél az ő szolgálatát igénybe veszik; kereken kijelentette, hogy ő nem játszik - nem ugyan a becsületével, mert annak, ha kell tiszteletet fog szerezni - de nyugalomával és tán életével.

- Marquis ur, ön világosított fel arról, hogy mekkora kellemetlenségeknek teszem ki magamat; ne vegye rossz néven, ha megfogadom a tanácsát.

Antoine nehéz szívvvel ment el a találkáról; kétségbeesetten constatálta, hogy Severine mellett csak nevére gondolt, csak ezt szereti; nem találja meg többé az epedést, a vágyat, melyek mindig Mailleforte felé terelték gondolatait, mikor távol volt. Az is igen kintozta, hogy nagy veszedelemben forog; pedig egyébkor nem törődött ezzel: nem érezte az édes varázst, melyet várt. Severine nem tudta bánatát eloszlatni. Midőn elváltak, nem voltak egymással megelégedve; Severine érezte, hogy a marquis egészen más ember lett, akit újból meg kell hódítani; Antoine meg feltette magában, hogy végleg megszakítja ez utolsó kapcsot, mely elhítette vele, hogy ismét meglátja régi szerelmének elszórt, de még eléggé ép romjait. Severine két napig tünődött azon, hogy miképp hódíthatná vissza. Még nem talált rá módot, már kétségbeesett, mert aggódva látta, hogy az idő repül, fájdalmát növelte egy levél, melyben Saint-Alvére tudtára adta, hogy nagyatyja határozott parancsa folytán holnap elutazik.

»Nagyatyám elutazásomat oly makacssággal követelte, minőt még nem tapasztaltam nála - írta Antoine e levélben - attól kell tartanom, hogy gyanupörrel él. Tegnap Maillefortban tett látogatásomról beszélgettünk, a herczeg megjegyzé, hogy meggondolatlan-ság volt tőle elfogadni az ön szolgálatát; több órán át igen gyenge volt, csak azért feledkezhetett meg róla, hogy Mailleforte és Fontenailles közt a szomszédbaráti viszony-nak az elkerülhetlenül szükséges mérvekre kell szoritkoznia. Sőt megjegyezte azt is, hogy nekem illik ezt önnel megértetni. Nem tudom mire gondolt, de kijelenté, hogy el tud lenni nélkülem is, sajnálja hogy hivatott, felkér, hogy menten térjek vissza Arcachonba; pár nap mulva ő is oda jön. Hasztalan kísérlettem meg az ellenszegülést; utóvégre mégis meg kellett ígérnem, hogy holnap utazom.«

Végül Antoine a legmelegebb sajnálkozást fejezi ki, szeretetteljes bucsut mond, de ennek ékes szavait Severine nem találta őszintéknek. A levél roszt benyomást keltett benne; elbusult, ideges lett, boszankodott Antoinera és önmagára. Boszuságát, fájdalmát e váratlan hír fölött kétszerte növelte a körülmény, hogy számított két hétre, mely idő alatt visszahódítja az elpártolni készülő szívet. A körülményeket, melyek idegessé tették, tetézte a vihar, mely künn tompa morajjal tombolt. Testi és lelki kinok hatása alatt megírta a következő levelet, melyet naplemente táján Fontenaillesba küldött:

»Nem illik hozzám ítéletet mondani az indokok felett, melyek miatt ön elutazik; de nem engedhetem, hogy újabb elválásunk előtt végleg meg ne határozzuk jövőbeli viszonyunkat. Ha szíve nem ösztönzi bucsut mondani, becsülete kötelességévé teszi, hogy eljőjön és tudassa velem, mi akar ön hozzám lenni és mi leszek én önnek. Minap bevallotta, hogy nem szünt meg szeretni. Ha rém hazudott, akkor nem fog nehezebbre esni eljönni a találkára, melyet önnek ma este tizenegy órára adok. Mindenesetre látnom kell önt még egyszer. Látni akarom és ha ön el nem jön, én fogok még ma éjjel Fontenaillesba menni.«

Midőn Antoine ezen fenyegetésekkel és rejtett célzásokkal telt levelet elolvasta, tollat ragadott, hogy formaszerinti tagadó választ írjon. De ah! a toll kiesett kezéből. Bűnösnek érezte magát, mert mikor három nappal ezelőtt Amalti báróné termében megjelent és pár perczig egyedül volt Severine-el, vigyázatlan szavakat ejtett, melyek nem fejeztek ki igazságot, hanem csak közönséges vágyat, és melyek horderejét növelte azon körülmény, hogy az első találkát nem merte megtagadni. Ha erre a találkára el tudott menni, miért ne mehetne el arra is, melyre Severine most hívja? Tagadását csak úgy indokolhatná, ha felhozza, hogy mily veszélynek teszi ki magát; de erre csak nem hivatkozhatik, mikor Severine ily erélyesen fejezi ki, hogy látni óhajtja. Megtagadhatta-e ezen elégtételt a nőtől, kire most is meghatottan gondol, ha távol van tőle, bár amikor vele van, úgy hiszi, hogy már nem szereti. Elhatározta magában, hogy engedelmeskedni fog.

Képzeltük Vaulnier kisasszony mekkorát sikoltott, mikor meghallotta, hogy a báróné ma késő estére Saint-Alvére marquist várja. Eleinte kijelenté, hogy nem fog neki segíteni; mikor aztán a báróné elmondta neki, hogy ez a találkozás az utolsó lesz és a marquis holnap elutazik, engedékenyebb lett és rá állott a kérésekre. Bizonyára jobb lett volna, ha állhatatosabbnak mutatkozik vala és megmarad a tagadó válasz mellett.

Éjjeli két óra felé, midőn a marquist a könyvtár kis ajtaján, mely egyenesen a parkba nyílt, ki akarta vezetni és épen a földszinti folyosón haladt végig, egy kis szalonból egyszerre kilépett a báró és utjokat állotta. Vaulnier kisasszony nem vesztette el hidegvérét. Eloltotta a gyertyát, melyet kezében tartott és a homályban tovább vonszolta Saint-Alvéret, még mielőtt rájuk ismertek volna. De a báró utánuk rontott, megkapta a nevelőnő karját, erősen megragadta és kiáltott. Kiáltására két inas, kik vele együtt rejtőztek el, hogy segédkezet nyujtsanak neki, előkerültek a szobából. Egyikük lámpát hozott, melynek világa egyszerre fényt vetett Vaulnier kisasszony arcára.

- Kerülni akartam a botrányt; de ön idézte fel, kiáltott a báró; azután keresztbe fonta karjait és gunyosan végig nézett a leányon: - Most csak nem fogja állítani, hogy egyedül volt. Hat hét óta már nem egy álmatlan éjjelt töltöttem ön miatt; de nem panaszkodom, mert utóvégre mégis sikerült kiderítenem az ön mivoltát. Régen gyanusítom önt már, de most már nőm nem fogja mondhatni, hogy elfogult vagyok ön iránt.

Vaulnier kisasszony sápadtan, szikrázó szemekkel, nagyokat fujva hallgatta a bárót; nem igyekezett magát menteni, csak azon tűnődött, hogy mi lesz már most ebből. Saint-Alvére irtózatos félelmében ösztönszerűleg az árnyékba vonult. A báró feléje fordult:

- És ön uram, legyen szives mondja el, hogy kicsoda micsoda; hogy mit keres ön ilyenkor az én házámban.

Antoine nem felelt, a báró feléje ment; midőn rá ismert, a meglepetéstől mintegy leszeggetten bámult rá:

- Ön az! marquis ur; ön az, aki...

Nem fejezte be mondatát, de tekintete, mely hol a marquis-n, hol meg Vaulnier kisasszonyon akadt meg, eleget mondott; oly megvetést fejezett ki mind kettejük iránt, hogy a nevelőnő, kit a jelenet roszakaratu, bámész tanuinak jelenléte is igen felizgatott már, nem állhatta meg tovább a sértést.

- Uram, ön jól tudja, hogy csak a látszat szól ellenem, kiáltott fel.

- Hogyhogy, a látszat! mikor kedvesével találom együtt.

Vaulnier kisasszony hallgatott; tekintetét a marquis felé fordítá, ki nem tudta elviselni e szemek villogó fényét; homlokán a veritek jéggé fagyott. Vaulnier kisasszony szemei rettenetesen ékesszólóak voltak; ezt látszottak mondani: Soká nehezedjék még reám a gyanu, mely lealáz, és örökre elveszt, ha menten ki nem tisztulok? Nem jön segítségemre? arra akar kényszeríteni, hogy magam védelmezzem magam?

A marquis süket maradt. Nem azért, mert tán nem lett volna hajlandó életét is feláldozni, hogy a nevelőnő ártatlanságát kiderítse; de ha ezt teszi, akkor kiszolgáltatja Severinet férje boszujának. Azt csak nem lehet kívánni, hogy ily barbár tényt kövessen el. De nem kevésbé gyáva eljárás megengedni, hogy Vaulnier kisasszonyra nehezedjék az ellene emelt vád! Két elhatározás állott előtte, mindakettő egyaránt veszedelmes, Saint-Alvére érezte, hogy esze elhomályosodik. Világ életében a bravour embere volt; sok esetet beszélnek róla, mikor a legügyesebben és lovagiasan vágta ki magát minden féle bajokból. Loyalis gavallérnak tartották. De e percben hasztalan kereste a megoldást, melyért kész lett volna vagyonát és vérért áldozni; arcán

oly szörnyű zavar tükröződött le, hogy a bárót szánalom fogta el. Jelt adott embereinek és ezek távoztak, azután a salonba lépett és fölhevítte Saint-Alvéret, hogy kövesse. Ez épen engedelmeskedni akart; Vaulnier kisasszony intett neki, hogy álljon meg; közel lépett hozzá és ezt sugá neki:

- Gondom lesz rá, hogy egy negyed óra alatt a báróné a kastélyon kívül legyen; élete nem fog veszedelemben forogni. Ön aztán szabadon szólhat, feltárhhatja a báró előtt a valóságot; ezzel felment engem egy kínos feladattól.

- Vagyonomat ajánlom fel önnek, ha megengedi, hogy kedvesemnek mondjam! suttogá Saint-Alvére magán kívül.

- Uram, még a báróné kedvéért se becsteleníthetem meg magamat, felelt Vaulnier kisasszony hidegen és elsietett. Mikor a lépcsőn Severine szobája elé ért, egy perczre megállott: két hónappal ezelőtt egy ily rettenetes jelenet marquisnőt csinált volna belőlem.

Midőn Antoine belátta, hogy nem áll többé hatalmában a valót titkolni, hogy ez az ember, kit ő oly rutul megcsalt, most sorsának ura, könnyű szerrel tudta önuralmát visszanyerni. Mindig az a hire volt, hogy lovagias játékos; ez most is bevált rajta; mindig ezt ismételte magában: - »Vesztettem, most fizetni kell.« - Még egyszer visszagondolt nejjére és nagyatyjára; elérékenyülve gondolt a fájdalomra, melyet nekik balviselete okozni fog. Azután lerázta lelkéről e kedves emlékeket, összeszedte hideg véré, már csak arra törekedett, hogy időt nyerjen és Severinének lehetővé tegye a menekülést.

- Vaulnier kisasszony nem követi önt? kérdé a báró, látva, hogy csak Saint Alvére jön a salonba.

- Jobbnak látta visszavonulni.

- Oh meghiszem, hogy nem mer velem lenni. Csak annyi a mondani valóm, amit már úgy is eltálálhatott: most már többé nem méltó arra, hogy leányomat nevelje, és fedelem alatt, nőm társaságában éljen. Holnap el fog utazni.

Antoine nem felelt. Keresztbe font karokkal, lesütött fővel állott a kandalló mellett. A báró e közben leült és folytatá a szót: Ami önt illeti uram, teljes nyíltsággal fogom elmondani véleményemet ön felől. Nem fogom követelni, hogy a sérelmet, melyet házamon elkövetett, tegye jóvá. Nem akarom e sérelmet tulozni, nem leszek tulságosan kényes; a személy, akit ön itt magának talált, nem tartozik családomhoz, így hát nincs is kedvem lovagjának lenni. Csak azt csodálom, - és úgy vélekedem, hogy jogom van ezen való csodálkozásomat ön előtt kifejezni - hogy oly rangu és nevelésü ember mint ön, el tudott csábítani egy szegény leányt, ki még csak nem is valami elragadó, ellenállhatlan szépség, hogy ezzel menthetné magát és akit most az ön felfoghatlan szeszélye tönkre juttatott. Leginkább csodálom, hogy ön, ki alig két hónapja egy annyi bájjal felruházott nőnek a férje, kitétte magát a megaláztatásnak, melyet most elvisel, amiért viszont akarta látni Vaulnier kisasszonyt. Azt már mégse hittem volna, hogy egy ilyen személy ekkora csábítóerőt gyakorolhasson oly szivre, minő az öné.

A báró szeliden, szinte elérékenyült hangon mondotta mindezt, de minden szava, a benne rejlő metsző guny miatt, megannyi nyilszurásként hatott a marquisra, büszkesége súlyos csapásokat szenvedett. Így még soha senki se merte sértegetni és rendre utasítani. De hallgatott, magába fojtotta dühét; félig behunyt szemekkel hallgatta a bárót és a mellett csak azon töprengett, hogy mig ez itt gunyolódik, azalatt Severine elhagyja a kastélyt és biztonságba helyezi magát. A báró csak egyre folytatta a vádaskodást, hol gunynyal, hol keserüen, és mikor azt hitte, hogy hallgató áldozata már teljesen szegyenbe van boritva, és már elég volt a boszúból, beszédét e szavakkal tetézte:

- Most visszavonulhat, marquis ur. Sajnálom, hogy e jelenetnek két tanuja volt. Gondom lesz rá, hogy hallgassanak. Önre nézve ebből egyéb következmények nem hárulnak. De a szerencsétlen leány helyzete meg van törve. Nem tartozik reám öt az ön gondjaiba ajánlani. Azt hiszem...

Itt Saint-Alvére felpattant.

- Elég uram, elég. Nem tudom, mire valók az ön szemrehányásai, tanácsai, kegyes elnézése. Ideje és beszéde mind kárba veszett, mert Vaulnier kisasszony idegen hozzám.

Amalti báró felszökött a székről, szemeit Antoinera szegzé, ki halkabb hangon így folytatá:

- Már csak becsülje meg továbbra is a kisasszonyt, ő soha sem szünt meg azt megérdemelni. Nem ő hozzá jöttem ide.

- Nem ő hozzá! kiáltott fel Severine férje. Hát kihez jött?

Egy eszme villant meg benne; érteni kezdte a dolgot.

- Nem ő hozzá! ismétlé, de hisz akkor... nyomorult!

Antoinere vetette magát, galléron fogta és keményen megrázta.

- Ugyan szóljon hát! Ugy-e csak hazudott?

Látván, hogy Antoine nem felel, neje szobájába sietett, hogy megtudja a valót; a küszöbön Vaulnier kisasszony lépett eléje.

- Ne lépjen be uram, hasztalan lenne! A báróné eltávozott.

A báró félrelökte a leányt és tovább hatolt. Az ágyhoz sietett és üresnek látta; de az ágy előtt, fehér kis ágyacskában alvó leányát pillantotta meg. Egyszerre lecsendesedett; könybe lábbadt szemekkel monda Vaulnier kisasszonynak:

- Ön szöktette meg.

- Megmentettem önt egy nagy büntől, uram.

A báró nem felelt, visszajött a salonba, a hol a marquis várta. A felindulás első percében megölte volna, ha fegyver talál keze ügyébe akadni, de kis leánya láttára visszafojtotta haragját. Rövid, egyszerű értekezés folyt köztük, a milyen gavallérokhöz illik. Reggel három óra felé Antoine aggodalomtól gyötörve, szégyentől sujtva elhagyta a maillefortei kastélyt; arra kötelezte le magát, hogy három napig rendelkezésére áll a bárónak, kit oly mélyen megsértett és a ki fenntartotta magának, hogy három nap alatt fogja elhatározni, vajjon sértett becsülete elégtételt követel-e.

Midőn Saint-Alvére marquis kijutott e házból, hol boldogsága és reményei romba dőltek, roppant kábultság fogta el. Nem birt gondolkozni, érteni; nem tudott magának a valóságról fogalmat alkotni. A hallgató éj homályai mellett tisztábban látott, mint szelleme világánál; csak ment előre, azt se tudta honnét jön, hova megy. Csak a kivel az élet végzetei átérezteték a nagy katasztrófák keserveit, rázkódtatásait, csak az tudja hogy minő kábulat borul a lélekre, mikor beáll egy oly helyrehozhatlan szerencsétlenség, mely ellen nincs gyógyszer, és mely örök időre teszi tönkre lelkünk nyugalmit. A katasztrófa oly erősen sujt, hogy a fájdalmak, a köny forrása kiapad, az értelmi tehetség elfásul, a bátorság odavész; nem is érezzük a sebet, csak mikor a kábultságból felocsudunk.

- Álmodom-e vagy ébren vagyok? tünődék Antoine.

Egyszerre megállott, kezeivel arcához kapott, mintegy el akarván távolítani a kegyetlen visiót, mely éledező emlékezete elé idézte a lefolyt rémjelenetet, mely elvonultatta szemei előtt, megannyi átkozó kisértet gyanánt: nejét, nagyatyját, mindazokat, kik most el fognak tőle

idegenedni, mert tönkretette nyugalmaikat. Oh mennyire szerette e pillanatban a kedves Reginát! Mennyire elzékenyült miatta! kimondhatlan rémület dermesztette véréit, mikor rá gondolt, hogy többé tán nem is fogja nejét viszontlátni és ha viszontlátná is, csak bűnös tudattal fog előtte megjelenni; majd Severinere gondolt, ki elegánciájával, bájaival, szépségével tegnap még királyné volt a társaságban, csodálva a férfiaktól, irigyelve a nőktől és most földönfutóvá lett, bujdosnia kell, el van veszve ép úgy, mint ő. Közösen követték el a ballépést, egyformán érte a balsors mindkettőjüket, ez kétszerte kedvessé tette előtte. Severine, elkergetve házából, már csak a marquishoz jöhet; s ez viszont ő hozzá. El vannak rá kárhoztatva, hogy együtt éljenek, együtt szenvedjék lelki furdalásaikat.

- Merre felé mehetett? aggódék Antoine, kinél kereshetett ilyenkor menedéket? Azon gondolata támadt, hogy Severine tán ő hozzá ment Fontenaillesba. Az egymást ily szorosán követő sulyos események roppant zavarba ejtették, nem tudta hova legyen ily válság, ennyi bonyodalom közepette.

- Mit tegyek? hogyan meneküljek?

E gondolatok sulyától nyomva eljutott a fontenaillesi park bejárásához; észre se vette, hogy már ilyen nagy utat tett meg. A nagy fasorba tért, melynek lombjain a holdvilág rezgett keresztül; egyszerre megbotlott valamibe; a hold sápadt világa mellett egy aléltan elterülő nőt pillantott meg. Meg se kellett a nőt néznie, mégis ráismert, eltalálta, hogy Severine. Föléje hajolt, a legédesebb szavakkal szólította; Severine nem felelt, ekkor karjaiba kapta, és mit se habozva, nem gondolva meg, hogy mit fog most már e nővel tenni, a kastélyba vitte. Szerencsére ő a földszinten lakott és még kora reggel volt. Észrevétlenül került szobájába és itt nagy nehezen eszméltre hozta Severinet.

Mikor a nő kinyitotta szemeit, és beszélni próbált, a marquis rémülve látá, hogy a szörnyű rémület, a kétségbeesés mennyire feldúlták e nő tiszta vonásait. A büszke bárónénak csak árnyéka maradt meg. Egy óra alatt tíz évnél többet vénült. Homlokán egy mély barázda húzódott el; hosszú világos arany színű fürtjei közé ősz hajak vegyültek; az arczsontok kiállottak és eltüntették a ragyogó szépséget, mely annyi szerencsétlenségnek vala kutforrása. Az ajkak összehúzódtak. A vér, mely pár órával ezelőtt élénk piros színt adott az ajkaknak, megállott; szintelen, sovány ajkak tapadtak a fogakhoz. A szelid, meleg sugár, mely tekintetének annyi varázst kölcsönzött, kialudt; csak a lázas csillogás maradt meg helyén; a szempillák kitágultak és látni engedék a vörös sávot a látábon. Antoine kérdést intézett a nőhöz, de ez nem felelt; aléltságában tán azt se tudta, hogy veszett rémületben futott el hazulról és még csak annyi ideje se volt, hogy leányát megölelhessen. Antoine nyugtalankodott; attól remegett, hogy elveszti e nőt, hogy ez itt ki fog mulni, távol férjétől, távol gyermekétől. Végül elaludt, de izgatott, rémlátmányoktól népesített álma csak növelte a lázat. Mikor felébredt, deliriumban volt; Antoinet, ki közelébe lépett és gyengéd szavakkal csillapította, nem is ismerte meg. Ez a válságos állapot nem tartott soká; mikor véget ért, Severine ismét tehetetlenségbe esett. Majd ismét kitört a válság, még ijesztőbb jelenségekkel mint az iménti. Severine folyvást leánya után kiáltozott. Szeretetteljesen beszélt hozzá, kérte csókolná meg, ne szaladna el. Antoine meg akarta vigasztalni, hogy majd elhozza neki leányát, de alig szólalt meg, a szerencsétlen nő a nyugágyról, melyen feküdt, felugrott és a marquis felé tartott.

- Add vissza leányomat; add vissza leányomat, vagy menj el. Gyülöllek, mert te vagy minden szerencsétlenségem okozója!

A marquis rászánta magát, hogy két szolgát mégis beavat a titokba; de megbizhatókat másokat nem talált, mint egy kertészt és nejét, kik már régen szolgáltak nála és sokat köszöntek neki.

Ezekhez vitte Severinet. A derék emberek átengedték neki szobájukat; az asszony az ágyhoz ült, a férj meg őrizte a ház táját, nehogy észrevegyék, hogy idegen van benne. Kilencz óra felé megjött a chinoni orvos, ki rendesen eljár az öreg herczeghez; Saint-Alvére odavezette a bárónéhoz. Az orvos azt mondá, hogy a bárónét agyvelőbántalom érte, mely nem szokott irgalmazni.

- Hát nincs mód e baj meggátlására? kérde a marquis.

- A tudomány segédeszközei nem elegendők, felelt az orvos. De lehet más mód. A betegséget erőszakos felindulás okozta; egy hasonló visszahatás meggyógyíthatná.

Antoine rögtön irt Vaulnier kisasszonynak, és megírta neki az orvos szavait is; könyörgött neki, részesitené Severinet azon vigasztalásban, hogy megölelhesse gyermekét; hozza el a gyermeket még a báró ellenzése daczára is, ha kell. Másképp nem lehet a bárónét megmenteni. De a levél átvívője zárva találta a mailleforti kastélyt. Amalti báró kora reggel két napra Párisba utazott, magával vitte leányát és Vaulnier kisasszonyt.

Eleget mondottunk, hogy a nyájas olvasónő elő legyen készítve a katasztrófára, melylyel Amalti báróné szerelmi kalandjai végződtek.

A tragikai megoldást, melyet a regényíró elbeszélésének ad, gyakran bírálgtják. Pedig a regényírók tragicusabb megoldást alig találhatnak, mint ezt itt, midőn egy nő ifjúsága és szépsége legszebb diszében a ballépései által előidézett lelki katasztrófa által megöletik. A kérlelhetlen valóság, mely a szerzőnek ez elbeszéléshez az anyagot szolgáltatva, terméke-nyebb a legtehetségesebb író képzelő erejénél. Véghezviszi művét és nem törődik vele, hogy valószínűtlennek fogják-e tartani.

Amalti báróné huszonnégy órával a katasztrófa után meghalt; rövid, de borzasztó halálos tusa után. Egy napon át folyvást deliriumban volt, mikor egy-egy perczre észre tért, csak a közeledő halált látta. Saint-Alvére reáhajolt és rémes pillanataiban csókkal, édes szóval akarta vigasztalni. Severine reá nézett, de nem látta, nem hallotta, nem értette, csak ennyit nyögött:

- Ah! férjem! leányom! Oh, hívjátok ide! Látni akarom, mielőtt meghalok!

Antoine biztatni akarta, de ő visszalökte; szemében őrzöngő láng égett, teste erősen reszketett, felegyenesedett az ágyban, és fuldokló hangon jajdult fel: - Leányom! férjem! látni akarlak! leányom! leányom!

A jajszó egy hörgésbe halt el és Severine visszahanyatlott, élettelenül, mereven. Holttestét következő éjjelen titkon elvitték Mailleforteba, ahová a báró már visszatért.

A következő napon Saint-Alvére marquis a következő levelet kapta:

»Ön kötelezte magát, hogy rendelkezésemre áll három napig, amig t. i. elhatározom, hogy becsületed minő elégtételt igényel. Határoztam. Most nem kérek elégtételt. Be-láttam, hogy ön nem is védelmezné magát, pedig megölni nem akarom.

Ha ön életben marad, biztosabb nekem a boszu; gyűlöletem csak úgy találhat elégtételt, ha ön él. A lelkifurdalás, mely önt mardosni fogja, ez lesz az én boszum.

Életemben elégszer bizonyítottam be bátorságomat; jogom van ezen büntetési módot választani, mely platonicusnak látszik, pedig szörnyübb, mint hogy ha ön egyenlő fegyverekkel velem megvív. Ön megölte nőmet, de oly rutul árulta el a magáét, hogy nem közeledhetik hozzá, mert mindig ott lesz ön előtt a másiknak rémképe. Leányomnak nincs anyja, de ha önnek gyermekei lesznek, valahányszor csókolni fogja őket, eszébe fog jutni ez árva, aki önt átkozza. Tűzhelyem kipusztult, de az öné is meddőséggel lesz sujtva; én neje iránti tiszteletből, férje méltatlanságát nem fogom vele tudatni; de valószínű, hogy mégis megtudja pár nap mulva a valót, mely örök korlátot állít önök közé;

önnek tehát élnie kell, én nem szabadítom meg az élettől, mely teher lesz önnek. Ha ön csak pár évig él is, boszum teljes lesz. Még csak egy szót. Ha lelkimardosásait enyhíteni fogja az idő és ön egykor a boldogságot követelni merné, elő fogok állani és gondom lesz rá, hogy ne élvezhesse.«

Pár nappal ez események után kiütött a porosz-francia háború. Antoine, ki még nem mert nevéhez menni és kinek már is terhére volt az élet, Touraineben egy mobil zászlóalj vezényletét vette át. Mikor búcsúzni ment Reginához, ez még nem ismerte a valót; nem is tudta meg soha. Antoine tehát egyszer még élvezhette édes ölelését; azután a háborúba ment keresni a halált. És óhajtása teljesedett. A loigny-i ütközetben, 1870. decz. 2-án megsebesült és meghalt. A végzetes háborúban elesett azon fiatal tiszt is, ki Vaulnier kisasszonyt akarta elvenni. Saint-Alvére marquise már két hónapos özvegy volt, ekkor fia született, ki dédatyja halála után fontenillesi herceg lett. Amalti báró boszúja nem sikerült, de ő elég nagylelkű volt, hogy nem töltötte ki boszúját Antoine özvegyén, ki megtört szerelmét siratva vigasztalódni kezd.